

КАТЕХИЗМ
КАТОЛИЦЬКОЇ
ЦЕРКВИ

Компендіум

Львів
Видавництво “Свічадо”
2008

Перекладено за виданням: Catechismo della Chiesa Cattolica. Compendio.
Milano: Edizioni San Paolo s.r.l., 2005.

УДК 27-282.4-272

ББК 86.375-4

К 29

Висловлюємо щиру подяку організації RENOVABIS
за допомогу у здійсненні цього видання

Український переклад підтвердила і дала «Imprimi potest»
Конгрегація у справах віри, Прот. N. I/03
Рим, 13 травня 2008 р.

К 29 Катехизм Католицької Церкви: Компендіум. – Львів: Свічадо, 2008. –
200 с.

ISBN 978-966-395-052-5

Емблема на обкладинці являє собою деталь орнаменту з кам'яного християнського надгробка кінця III ст., знайденого в катакомбах Доміцилли (Рим). Цей буколічний образ поганського походження християни використовували як символ того відпочинку та блаженства, що їх душа померлого знаходить у вічному житті. А поза тим людська постать на орнаменті символічно розкриває саму суть цього Компендію: Христос, добрий пастир, своєю владою (патериця) провадить і захищає вірних (вівця), скликає їх до себе милозвучною симфонією правди (флейта) і запрошує спочити в затінку «дерева життя» – свого спасенного хреста, що відкриває шлях до раю.

© Copyright 2005 – Libreria Editrice Vaticana
00120 Città del Vaticano
tel. 06.698.85003- Fax 06.698.84716

© Edizioni San Paolo s.r.l., 2005
Piazza Sonsino, 5 – 20092
Cinisello Balsamo (Milano)
www.edizionisanpaolo.it

© Патріарша комісія у справах катехизації
УГКЦ, українське видання, 2008.

ISBN 978-966-395-052-5

MOTU PROPRIO
з нагоди ухвалення й опублікування
Компендіюму
Катехизму Католицької Церкви

*Вельмишановним братам Кардиналам, Патріярхам,
Архієпископам, Єпископам, Пресвітерам, Дияконам
та всьому Божому народові.*

Ось уже двадцять років минає відтоді, як надзвичайна Асамблея Синоду єпископів, скликана з нагоди двадцятих роковин завершення роботи II Ватиканського Вселенського Собору, постановила розпочати роботу над Катехизмом Католицької Церкви.

Я безмежно вдячний Господові Богу за те, що Він подарував Церкві цей Катехизм, який набрав чинності в 1992 році рішенням мого шанованого й улюбленого попередника Папи Івана Павла II.

Величезну цінність і корисність цього дару підтверджує передовсім те, як позитивно прийняли Катехизм католицькі єпископи по цілому світі, що їм він насамперед і призначений як вірогідне й автентичне джерело для викладання католицької науки, а зокрема й для розроблення помісних катехизмів. Про його вартість свідчить і те, як прихильно й щиросердечно прийняв Катехизм увесь Божий народ, що дістав змогу ознайомитися з ним понад п'ятдесятьма мовами, якими його вже перекладено, і дати йому позитивну оцінку.

Сьогодні з великою радістю ухвалюю і випускаю у світ *Компендіюму* до цього Катехизму.

Саме цього палко бажали учасники Міжнародного катехитичного конгресу, що відбувся в жовтні 2002 року, і таким своїм бажанням вони висловили потребу, яка була дуже відчутна в Церкві. Зваживши на це бажання, мій покійний Попередник у лютому 2003 року постановив розпочати підготовку Компендіюму, доручивши його укладення комісії

під моїм головуванням, що складалася з вузького кола кардиналів та кількох запрошених до співпраці експертів. У процесі роботи проєкт Компендію було винесено на розгляд усіх Високопреосвящених кардиналів та голів єпископських конференцій, і переважною більшістю вони прийняли й оцінили його прихильно.

Компендіум, що його я тепер передаю Вселенській Церкві, – це вірний і певний синтез *Катехизму Католицької Церкви*. Він у стислій формі містить усі істотні й принципові елементи віри Церкви і є, як цього й бажав мій Попередник, своєрідним путівником (*vademecum*), що дає змогу кожному, як віруючому так і невіруючому, одним поглядом охопити цілу панораму католицької віри.

Своєю структурою, змістом і способом подання Компендіум точно віддзеркалює *Катехизм Католицької Церкви* і, як його синтез, заохотить до глибшого ознайомлення зі самим Катехизмом та допоможе в цьому.

З великим довір'ям вручаю цей *Компендіум* цілій Церкві та кожному християнині зокрема, щоб у третьому тисячолітті він міг знайти в ньому новий поштовх до євангелізації і виховання у вірі – праці, яка має бути ознакою кожної церковної спільноти й кожного віруючого у Христа, незалежно від віку та національності.

Водночас цей *Компендіум* з огляду на свою стислість, повноту й чіткість викладу адресований також і всім тим, котрі, живучи у світі, що висмоктує людські сили і збурює уми, прагнуть пізнати Дорогу Життя, Правду, що її довірив Бог Церкві Свого Сина.

Читаючи цей авторитетний посібник, яким є *Компендіум*, нехай кожен – завдяки молитвам найсвятішої Марії, Матері Христа і Церкви, – пізнає і прийме невичерпну красу, унікальність й актуальність того найвищого Дару, що його дав людині Бог, – Свого єдиного Сина, Ісуса Христа, який є «Дорога, Правда і Життя» (Йо. 14, 6).

Дано в Римі 28 червня 2005 року, в навечір'я празника свв. Петра і Павла, у перший рік Понтифікату.

Венедикт XVI

Ця ікона Христа *Вседержителя*, рідкісної мистецької краси, пробуджує в пам'яті слова Псалмоспівця:

«Найкращий ти на вроду між людськими синами, краса розлита на устах у тебе» (Пс. 45, 3).

Св. Іван Золотоустий, відносячи цю хвалу до Господа Ісуса, писав:

«Христос був у самому розквіті літ, сповнений сили Духа, і з нього випромінювала подвійна краса – краса душі й тіла» (PG 52, 479).

Своєю образною мовою ця ікона становить синтез перших вселенських соборів, адже вона відображає водночас і красу людської природи, і блиск божественности Ісуса.

Христос одягнений у червону туніку, поверх неї – темно-синій плащ. Ці два кольори нагадують про дві природи Христа, а золоті відблиски на одязі вказують на божественність особи Слова. Із правого плеча спускається золочена епітрахиль – символ одвічного Христового священства. Лице Христа, величне й спокійне, обрамлене густим волоссям у хрестоподібному німбі, який містить *триграму* «O W N» («*Той, хто є*»), що нагадує об'явлення Божого імени у *Вих. 3, 14*. Угорі, по краю ікони, є дві *диграми*: «IC – XC» («*Ісус*» – «*Христос*»), що дають назву цілому образіві.

Права рука піднята із зігнутих великим та безіменним пальцями, що доторкаються (це вказує, що у Христі дві природи поєднані в одній особі), у типовому жесті благословення. Ліва рука тримає книгу Євангелія, оздоблену трьома заціпками, а також перлами й коштовними каменями. Євангеліє, символ і синтез Божого Слова, має і літургійне значення, бо ж уривки з Євангелія читають на євхаристійному богослужінні, а під час освячення Святих Дарів вимовляють слова самого Ісуса.

Ця ікона, величне поєднання природних і символічних елементів, запрошує до споглядання та наслідування. І до сьогодні через Церкву, Своєю наречену і Своє містичне тіло, Христос продовжує благословляти людство й просвічувати його Своїм Євангелієм – правдивою книгою істини щастя та спасіння людини.

У серпні 386 року, перебуваючи в саду, св. Августин почув голос, що промовляв: «Бери й читай, бери й читай» («*Сповідь*», 8, 12, 29). *Компендіум Катехизму Католицької Церкви*, синтез Ісусового Євангелія, як Церква навчає у своїй Катехизі, – це запрошення розгорнути книгу правди і читати її, ба навіть поглинати її, як це зробив пророк Єзекиїл (пор. *Єз. 3, 1-4*).

ВСТУП

1. 11-го жовтня 1992 року блаженної пам'яті Папа Іван Павло II передав вірним усього світу *«Катехизм Католицької Церкви»*, назвавши його *«“базовим текстом” оновленої катехизації із живих джерел віри»*¹. За тридцять років після відкриття II Ватиканського Собору (1962-65) було успішно втілено в життя побажання, що його 1985 року висловили учасники надзвичайної Асамблеї Синоду єпископів, – аби укласти катехизм усього католицького вчення про віру та мораль.

П'ять років по тому, 15-го серпня 1997 року, видаючи нормативний текст Катехизму Католицької Церкви латинською мовою, Вселенський Архиєрей ще раз підкреслив головну мету цієї праці: *«бути повним та цілісним викладом католицького віровчення, який допоможе кожному пізнати, що проповідує і що літургійно звершує, як живе і як молиться Церква у своєму повсякденні»*².

2. Для кращого усвідомлення вартості *Катехизму* і для того, аби відгукнутися на прохання Міжнародного катехитичного конгресу 2002 року, Іван Павло II у 2003 році створив спеціальну комісію під головуванням кардинала Йозефа Рацингера, префекта Конгрегації у справах віри. Комісія отримала завдання написати *Компендіум Катехизму Католицької Церкви*, який містив би стислий виклад катехизмових правд віри. За два роки праці було підготовлено *проект Компендіюму*, який дали на обговорення кардиналам та головам єпископських конференцій. *Проект* назагал отримав позитивну оцінку з боку абсолютної більшості тих, хто висловився з цього приводу. Отож Комісія, продовжуючи працю над *проектом* і беручи до уваги пропозиції, що надійшли для покращення тексту, підготувала остаточний текст *Компендіюму*.

3. Для *Компендіюму* характерні три головні риси: тісна залежність від *Катехизму Католицької Церкви*, діалогічний характер та використання *зображень* у катехизації.

¹ Іван Павло II, Конституція *Fidei depositum*, 11 жовтня 1991, 1.

² Іван Павло II, Апостольське послання *Laetatur magnopere*, 15 серпня 1997.

По-перше, варто зазначити, що *Компендіум* не є незалежною працею і не призначений замінити *Катехизм Католицької Церкви*, а, навпаки, постійно відсилає до нього, чітко вказуючи на номери відповідних параграфів Катехизму й послідовно відтворюючи його структуру, виклад і зміст. *Компендіум* покликаний відновити зацікавлення до *Катехизму*, що у своїй дидактичній мудрості і духовній наповненості (помазання) завжди залишатиметься основним текстом для церковної катехизації.

Компендіум, як і «Катехизм», ділиться на чотири частини відповідно до головних правил життя у Христі.

Перша частина під назвою «Визнання віри» містить влучний синтез правила віри (*lex credendi*), тобто віри, яку сповідує Католицька Церква і яка відображена в Апостольському Символі віри й розкрита в нікейсько-константинопольському Символі. Проголошування цього символу на християнських зібраннях повсякчас оживляє в пам'яті головні правди віри.

У другій частині під назвою «Звершення християнського Таїнства» подано основні елементи правила богослужіння (*lex celebrandi*). Головною відповіддю на проповідь Євангелія є сакраментальне життя. У ньому на досвіді пізнають і засвідчують в кожную мить свого існування спасительну силу пасхального Таїнства, яким Христос довершив діло нашого відкуплення.

У третій частині, що називається «Життя у Христі», викладено правило життя (*lex vivendi*), тобто зобов'язання охрещених своєю поведінкою та своїми життєвими рішеннями засвідчувати вірність тій вірі, яку вони виконують, сповідують і літургійно звершують. Господь Ісус закликає вірних чинити діла, які відповідають їхній гідності синів Отця у любові Святого Духа.

Четверта частина під заголовком «Християнська молитва» подає синтез правила молитви (*lex orandi*), тобто молитовного життя. Ісус, досконалий взірець молільника, своїм прикладом спонукує кожного християнина спілкуватися з Богом у молитві, найвищим виявом якої є *Отче наш*, молитва, що її навчив нас сам Ісус.

4. Друга характерна риса *Компендіуму* – це його діалогічна форма, яка відроджує давній катехитичний жанр, побудований з питань та відповідей. Цей жанр пропонує ідеальний діалог між учителем і учнем за допомогою неперервної низки запитань, які залучають до діалогу читача, запрошуючи його розкривати нові й нові аспекти

правди своєї віри. Крім того, діялогічний жанр дає змогу значно скоротити текст, звівши його до суттєвого. Це може посприяти засвоєнню і запам'ятовуванню змісту.

5. Третя характерна риса – це наявність зображень, що ними починається кожна частина й кожен розділ *Компендіюму*. Їх узято з пребагатої спадщини християнського іконопису. Багатовікова традиція передання вселенських соборів вчить нас, що зображення також є євангельською проповіддю. В усі часи митці пропонували для споглядання і подиву віруючих найважливіші події таїнства спасіння, подаючи їх у блиску кольорів і досконалості краси. Це вказує на те, що сьогодні в культурі зображень, більше, як коли-небудь, священний образ може висловити набагато більше від самого слова, оскільки його динамізм спілкування і передання біблійної вістки є надзвичайно ефективний.

6. За сорок років після завершення II Ватиканського Собору, у рік Євхаристії, цей *Компендіюм* може стати новим засобом, що допоможе задовольнити бажання правди у віруючих будь-якого віку і за різних обставин, а також потреби тих, хто хоч і не вірить, але спраглий правди і справедливості. Його видання відбудеться у свято святих апостолів Петра і Павла, стовпів Вселенської Церкви і взірцевих благовісників Євангелія в античному світі. Ці апостоли бачили те, що проповідували, і свідчили Христову правду аж до мученицької смерті. Тож наслідуймо їхній місійний запал і просімо Господа, щоб Церква завжди була вірна вченню Апостолів, від яких отримала першу радісну звістку віри.

20 березня 2005 року, Квітна неділя.

ЙОЗЕФ КАРДИНАЛ РАЦІНГЕР
Голова Спеціальної комісії

Цей чудовий шедевр під назвою «Поклоніння мудреців» (пор. Мт. 2, 1-12) зображає об'явлення Ісуса всім народам. Воплочення – це дар у відповідь не тільки на віру Марії, Йосифа, побожних жінок, пастухів та простого ізраїльського народу, а й на віру отих чужинців, що прийшли зі Сходу, щоб поклонитися новонародженому Месії та скласти Йому свої дари:

«Увійшли до хати й побачили дитячко з Марією, матір'ю Його, і, впавши ниць, поклонились Йому. Потім відкрили свої скарби й піднесли йому дари: золото, ладан і миро» (Мт. 2, 11).

Мудреці – то первісток від народів, покликаних до віри, що приходять до Ісуса не з порожніми руками, а з усім багатством своєї землі та своєї культури.

Ісусове Євангеліє – це слово спасіння для цілого людства. Св. Лев Великий казав:

«Нехай усі народи, представлені трьома мудрецами, поклоняться Творцеві всесвіту, і нехай Бога знають не тільки в Юдеї, а й по цілій землі, щоб усюди в Ізраїлі було велике Його ім'я (пор. Пс. 75, 2)» (*Третя проповідь на Богоявлення*).

Ця перша частина *Компендію* висвітлює зустріч людини з Богом і віру як відповідь, що її Церква від імени всіх людей дає на дар відкупительного воплощення Сина Божого й на Його Божественне об'явлення.

Джентіле да Фабріано (1423), «Поклоніння мудреців», Галерея Уффіці, Флоренція.

ЧАСТИНА ПЕРША
ВИЗНАННЯ ВІРИ

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ
«ВІРУЮ» – «ВІРУЄМО»

Ця мініатюра зображає повний цикл шести днів творення, аж до спокуси прабатьків (пор. Бут. 1-3).

«Яка їх, Твоїх діл, Господи, сила!

У мудрості усе Ти створив, –
повна земля Твоїх створінь.

Ось море велике, прешироке,
у ньому плазунів без ліку,
звірів малих і великих.

Там кораблі проходять,
є і Левітан, котрого Ти створив,
щоб ним бавитися.

Усі вони від Тебе дожидають,
щоб Ти дав їм у свій час поживу.

Коли дасш їм, вони її збирають,
як розтулюєш Твою руку, вони насичуються благом...

Благослови, душе моя, Господа!» (Пс. 104 [103], 24-28. 35).

Під час Пасхального чужання Церква прославляє Господа за діло ще величніше – спасіння людства і всесвіту:

«Боже всемогутній і предвічний,
дивовижний у всіх ділах Своєї любови,
просвіти синів Своїх, яких Ти відкупив, нехай-бо збагнуть вони,
що як велике було на початку часів діло сотворення світу,
то далеко більшим стало, в повноті часів,
діло нашого відкуплення
пасхальною жертвою Господа Христа».

1. Який є Божий план щодо людини?

Бог, безконечно Досконалий і Щасливий Сам у Собі, задумом чистої доброти Своєї і вільною Своєю волею створив людину, щоб зробити її учасницею Свого щасливого життя. Коли настала повнота часів, Бог Отець послав Сина Свого як відкупителя і спасителя людей, що впали у гріх, скликаючи їх у свою Церкву й усиновлюючи їх у Святому Дусі, роблячи їх спадкоємцями Свого вічного щастя. 1-25

ГЛАВА ПЕРША

ЛЮДИНА «ЗДАТНА» ПРИЙНЯТИ БОГА

«Великий ти, Господи, і гідний хвали [...]. Ти сотворив нас для Себе, і неспокійне серце наше, поки не спочине в Тобі» (св. Августин). 30

2. Чому людина прагне Бога?

Сам Бог, створивши людину на власний образ, закарбував у її серці прагнення бачити Його. І хоча це прагнення часто нехтують, Бог не перестає притягати людину до Себе, щоб вона могла жити й знаходити в Ньому ту повноту правди і щастя, якої безустанно шукає. Отже, за своєю природою та покликанням людина є істотою релігійною, здатною входити в сопричастя з Богом. Цей внутрішній і життєво важливий зв'язок із Богом надає людині її засадничої гідности. 27-30
44-45

3. Як можна пізнати Бога за допомогою самого тільки світла розуму?

Відштовхуючись від творіння, тобто від світу і людської особи, людина може самим тільки розумом із певністю пізнати Бога як початок та кінець усесвіту і як найвище добро, правду й безмежну красу. 31-36
46-47

4. Чи досить самого тільки світла розуму, щоб пізнати Таїнство Бога?

Пізнаючи Бога за допомогою самого тільки розуму, людина стикається із численними труднощами. Окрім того, вона не може 37-38

самотужки проникнути в глибину Божого Таїнства. Тому Бог хотів просвітити її Своїм Об'явленням не тільки стосовно тих правд, які перевищують людське розуміння, а й тих моральних та релігійних істин, котрі доступні для розуму, і завдяки Об'явленню усі можуть пізнати їх без труднощів, із твердою певністю й без помилок.

5. Як можна говорити про Бога?

39-43
48-49

Про Бога можна говорити усім і зі всіма, виходячи з людської досконалості й досконалості інших створінь, що є віддзеркаленням, хоч і неповним, безмежної досконалості Бога. А втім, треба невтомно очищати нашу мову від усього фантастичного й недосконалого, добре усвідомлюючи, що незбагненне Таїнство Бога ніколи не вдасться сповна виразити словами.

ГЛАВА ДРУГА

БОГ ІДЕ НАЗУСТРІЧ ЛЮДИНІ

БОЖЕ ОБ'ЯВЛЕННЯ

6. Що Бог об'являє людині?

50-53
68-69

Бог у своїй доброті й мудрості об'являється людині. У словах і подіях Він об'являє Себе Самого і Свій доброзичливий задум, споконвіку визначений у Христі на благо людству. Цей задум полягає в тому, щоб через благодать Святого Духа зробити всіх людей співучасниками божественного життя як усиновлених дітей у Своему єдиному Сині.

7. Які найперші етапи Божого Об'явлення?

54-58
70-71

Від самого початку Бог являє себе прабатькам, Адамові та Сві, і запрошує їх до внутрішнього сопричастя з Ним. Після їхнього гріхопадіння Бог не перериває Свого Об'явлення й обіцяє спасіння всім їхнім нащадкам. Після потопу Він укладає союз із Ноем і через нього з усіма живими істотами.

8. Які наступні етапи Божого Об'явлення?

59-64
72

Бог вибирає Авраама, закликаючи його вийти з його землі, щоб зробити «батьком многоти народів» (Бут. 17, 5), й обіцяючи, що в ньому благословлятиме «всі народи землі» (Бут. 12, 3). Авраамові нащадки є носіями Божих обітниць, даних Патріярхам. Бог творить Ізраїль своїм вибраним народом, спасаючи його з єгипетської неволі, укладає з ним союз на горі Синай і через

Мойсея дає йому свій Закон. Пророки звіщають всеосяжне відкуплення народу і спасіння, яке охопить усі народи в новому й вічному Союзі. З народу ізраїльського, з роду царя Давида, народиться Месія – Ісус.

9. Який етап Божого Об'явлення є повний і остаточний?

Цей етап здійснений у воплоченому Слові – Ісусі Христі, посередникові й повноті Об'явлення. Він, будучи Єдинородним Сином Божим, що став людиною, є досконале й остаточне Слово Отця. Із посланництвом Сина і даром Святого Духа Об'явлення вже вповні довершене, хоч вірі Церкви впродовж століть ще треба буде поступово збагнути його повне значення.

65-66
73

Оскільки Бог дав нам Свого Сина, який є єдиним і остаточним Його словом, Він водночас сказав нам усе в цьому Своему Слові, і немає іншого слова, яке Він має нам дати (св. Іван від Хреста).

10. Яке значення мають приватні об'явлення?

Такі об'явлення, хоча й не належать до спадщини віри, можуть допомогти жити згідно з цією вірою, за умови, що вони строго орієнтовані на Христа. Тому Учителство Церкви, якому належить розпізнавати приватні об'явлення, не може прийняти тих об'явлень, котрі претендують на те, щоб перевищувати або вправляти остаточне Об'явлення, яким є Христос.

67

Передавання Божого Об'явлення

11. Чому і як передається Боже Об'явлення?

Бог «хоче, щоб усі люди спаслися і прийшли до розуміння правди» (1 Тим. 2, 4), тобто Ісуса Христа. Тому треба, щоб Христа проповідували усім людям, згідно з Його власним наказом: «Ідіть і зробіть учнями всі народи» (Мт. 28, 19). Саме це і сповнює Апостольське Передання.

74

12. Що таке Апостольське Передання?

Апостольське Передання – це передавання Христової благовісти, яке здійснюється від часів зародження християнства через проповідь, свідчення, церковні установи, культ і богонатхнені писання. Апостоли передали своїм наступникам – єпископам, а через них – усім поколінням аж до кінця часів те, що одержали від Христа й чого навчив їх Святий Дух.

75-79
83,
96,98

13. Як здійснюється апостольське Передання?

76 Апостольське Передання здійснюється двома способами: через живе передавання Слова Божого (зване також просто Переданням) і через Святе Писання, яке є тою самою звісткою спасіння, викладеною на письмі.

14. Який зв'язок між Переданням і Святим Письмом?

80-82 97 Передання і Святе Письмо тісно пов'язані і взаємозалежні. Завдяки їм обом у Церкві присутнє і плідне Таїнство Христа, вони обое впливають із того самого божественного джерела. Передання і Святе Письмо становлять єдиний священний скарб віри, з якого Церква черпає певність щодо всіх об'явлених істин.

15. Кому доручено берегти скарб віри?

84,91 94,99 Апостоли доручили скарб віри Церкві як цілості. Весь Божий народ, зі своїм надприродним чуттям віри, із підтримкою Святого Духа й під керуванням Учительства Церкви приймає божественне Об'явлення, дедалі краще його розуміє і втілює в життя.

16. Хто уповноважений давати автентичне тлумачення скарбу віри?

85-90 100 Автентичне тлумачення скарбу віри – це виняткова прерогатива живого Учительства Церкви, тобто Петрового Наступника – єпископа Риму і єпископів у сопричасті з ним. Учительству Церкви, яке на службі Слова Божого користується беззаперечним даром правди, належить і право визначати догми віри, які є формулюванням істин, що містяться в божественному Об'явленні. Ця влада поширюється також і на істини, що тісно пов'язані з Об'явленням.

17. Який зв'язок між Святим Письмом, Переданням і Учительством Церкви?

95 Вони пов'язані між собою так тісно, що ні одно з них не існує без двох інших. За дією Святого Духа вони разом – хоч кожне на свій спосіб – співдіють для спасіння людей.

СВЯТЕ ПИСЬМО

18. Чому Святе Письмо навчає істини?

105-108 135-136 Тому що автором Святого Письма є сам Бог. Тому воно називається богонатхненим і безпомилково навчає тих істин, що необхідні для нашого спасіння. Святий Дух справді надихнув людських

авторів, які записали те, чого Він бажав нас навчити. Однак християнська віра не є «релігією Книги», а Слова Божого, яке не є «записаним і німим словом, але Словом воплоченим і живим» (св. Бернард із Клерво).

19. Як читати Святе Письмо?

Святе Письмо треба читати і тлумачити із допомогою Святого Духа й під керуванням Учителства Церкви. Читання має відповідати трьом критеріям: 1) увага до змісту і єдності всього Писання; 2) читання Святого Письма в контексті живого Передання Церкви; 3) дотримання аналогії віри, тобто пов'язаності істин віри між собою.

109-119
137

20. Що таке канон Святого Письма?

Канон Святого Письма – це повний перелік священних писань, що їх Апостольське Передання дозволило Церкві розпізнати. Цей *канон* охоплює 46 книг Старого Завіту і 27 – Нового.

120
138

21. Яке значення має для християн Старий Завіт?

Християни шанують Старий Завіт як справжнє Слово Боже: усі старозавітні писання є богонатхнені і мають непроминущу цінність. Вони є свідченням божественної педагогії спасаючої Божої любові й були написані передовсім для того, щоб приготувати прихід Христа, Спасителя всесвіту.

121-123

22. Яке значення має для християн Новий Завіт?

Новий Завіт, осердяк якого є Ісус Христос, подає нам остаточну правду божественного Об'явлення. Чотири Євангелія: від Матея, від Марка, від Луки та від Йоана, – будучи головним свідченням про Ісусове життя й науку, є серцем усього Писання і займають особливе місце в Церкві.

124-127
139

23. Яка єдність існує між Старим і Новим Завітом?

Святе Письмо єдине, тому що єдиним є Слово Боже, єдиний – спасительний задум Божий, єдине – божественне натхнення обох Завітів. Старий Завіт є приготування до Нового, а Новий – сповнення Старого: обидва навзаєм пояснюють один одного.

128-130
140

24. Яка роль Святого Письма в житті Церкви?

Святе Письмо надає життю Церкви підтримки та сили. У ньому її діти мають твердиню віри, поживу і джерело духовного життя. Святе Письмо – душа богослов'я і пастирської проповіді. Як каже псалмоспівець, воно «світильник перед ногами в мене,

131-133
141

світло на моїй стежці» (Пс. 119, 105). Отож Церква закликає вірних якнайчастіше читати Святе Письмо, бо «не знати Святого Письма – не знати Христа» (св. Єронім).

ГЛАВА ТРЕТЯ

ВІДПОВІДЬ ЛЮДИНИ БОГОВІ

ВІРУЮ

25. Як людина відповідає Богові, Який об'являється?

142-143

Людина за допомогою божественної благодаті відповідає Богові послухом віри, тобто сповна звіряється на Бога і приймає його Істину, тому що її запорукою є Бог, Який є самою Істиною.

26. Хто є головними свідками послуху віри у Святому Письмі?

144-149

Цих свідків є багато, а найголовніших – два: *Авраам* у випробуванні «повірів Богові» (Рим. 4, 3), завжди корився його покликіві й тому став «батьком усіх тих, які вірять» (Рим. 4, 11. 18); також і *Діва Марія*, яка протягом усього свого життя якнайдосконаліше здійснила послух віри: «*Fiat mihi secundum Verbum tuum – Нехай зо мною станеться по Твоєму Слову*» (Лк. 1, 38).

27. Що значить для людини вірити в Бога?

150-152
176-178

Це значить усією своєю істотою триматися Бога, довіритися Йому і прийняти всі правди, що Він об'явив, адже Бог і є Істина. Це значить вірити в єдиного Бога у трьох Особах: Отця, Сина і Святого Духа.

28. Якими є ознаки віри?

153-165
179-180
183-184

Віра як *дар* Божий, доступний кожному, хто покійно про нього просить, – це надприродна чеснота, *конечна* для спасіння. Акт віри – це *людський акт*, тобто вчинок людського розуму. Розум, спонукуваний волею, яку порушує Бог, добровільно погоджується із божественною правдою. Крім того, віра є *певна*, оскільки базована на Слові Божому, і *діяльна*, бо «чинна любов'ю» (Гал. 5, 6). Вона *безнастанно зростає* завдяки слуханню Слова Божого та молитві. Віра уже відтепер є *передсмаком* небесної радості.

29. Чому немає суперечностей між вірою і наукою?

159

Хоча віра стоїть понад розумом, між вірою і наукою ніколи не може бути суперечности, бо і те, і те бере початок у Бозі. Не хто інший, як Бог дарує людині і віру, і світло розуму.

«Віруй, щоб розуміти, розумій, щоб вірити» (св. Августин).

ВІРУЄМО

30. Чому віра є акт особистий і водночас церковний?

Як добровільна відповідь людини Богові, Який об'являє Себе, віра є особистим вчинком. Але віра – це водночас і акт церковний, виражений у визнанні: «Віруємо». Властиво, це Церква вірить: завдяки благодаті Святого Духа вона передує вірі окремого християнина, породжує цю віру і живить її. Ось чому Церква є Мати і Вчителька.

166-169
181

«Ніхто не може мати Бога за Отця, якщо не має Церкви за Матір» (св. Кипріян).

31. Чому формули віри такі важливі?

Формули віри важливі, бо дають змогу, використовуючи спільну мову, висловлювати, засвоювати, літургійно звершувати й передавати іншим правди віри.

170-171

32. У який спосіб віра Церкви є єдиною?

Церква, хоч і складається з людей, що різняться мовою, культурою та обрядами, одноставно сповідує єдину віру, одержану від єдиного Господа й передану через єдине Апостольське Передання. Церква сповідує єдиного Бога – Отця, Сина і Святого Духа – і вказує одну-єдину дорогу спасіння. Тому ми віруємо, єдиним серцем і душею, в усе те, що міститься у Слові Божому, переданому чи записаному, і є подане Церквою як божественно об'явлене.

172-175
182

РОЗДІЛ ДРУГИЙ
ВИЗНАННЯ
ХРИСТИЯНСЬКОЇ ВІРИ

Ця стародавня мозаїка із римської базиліки святого Климента уславлює тріумф Хреста, центральне таїнство християнської віри. Бачимо розкішне цвітіння акантового куща, від якого в усіх напрямках розгалужуються численні пагони з плодами та квітами. Життєва сила цієї рослини походить від хреста Ісуса, жерва Якого є новим сотворенням людства й усесвіту. Ісус є новий Адам, який таїнством своїх страждань, смерти й воскресіння уможливило новий розквіт людства, примиривши його з Отцем.

Довкола страждаючого Христа дванадцять білих голубок, що символізують дванадцять апостолів. Коло підніжжя хреста – Марія та Йоан, улюблений учень:

«Бачивши Ісус матір і біля неї учня, що стояв, – а його ж любив Він, – мовить до матері: «Жінко, ось син твій». А тоді й до учня мовить: «Ось матір твоя». І від тієї хвили учень взяв її до себе» (Йо. 19, 26-27).

Нагорі простягається рука Отця, Який вінчає короною слави Свого Сина, що переміг смерть Своїм пасхальним таїнством.

В основі рослини – маленький олень, який поборює змія зла.

З-під цієї рослини, що символізує дерево відкуплення, б'є джерело води. Воно розтікається чотирма струмками, що представляють собою чотири Євангелія. Ними втамовують спрагу вірні, подібно, як це роблять олені при джерелах води живої. Церкву зображено тут як небесний сад, а оживляє його Ісус, справжнє дерево життя.

СИМВОЛ ВІРИ

Апостольський символ віри

Вірую в Бога, Отця
Всемогутнього, Творця
неба і землі,
і в Ісуса Христа, Його
Єдиного Сина, Господа
нашого,
що був зачатий від Духа
Святого і народився
від Діви Марії,
страждав за Понтія Пилата,
був розп'ятий, і помер,
і був похований, і зійшов в ад.
Третього дня воскрес із
мертвих,
вознісся на небеса і сидить
праворуч Бога, Отця
Всемогутнього,
і звідти Він прийде судити
живих і мертвих.
Вірую в Духа Святого,
у святу соборну Церкву,
у сопричастя святих,
у відпущення гріхів,
у воскресіння тіла,
у вічне життя.
Амінь.

Нікейсько- Константинопольський символ віри

Вірую в єдиного Бога Отця,
Вседержителя,
Творця неба і землі, всього
видимого і невидимого.
І в єдиного Господа
Ісуса Христа, Сина Божого,
єдинородного,
від Отця родженого перед
усіма віками,
світло від світла, Бога
істинного від Бога істинного,
родженого, несотвореного,
єдиносущного з Отцем,
що через Нього все сталося.
Він задля нас людей і
нашого ради спасення
зійшов із небес,
і воплотився з Духа Святого
і Марії Діви, і стався
чоловіком.
І був розп'ятий за нас за
Понтія Пилата, і страждав,
і був похований,
і воскрес у третій день,
згідно з Писанням.
І вознісся на небо,
і сидить праворуч Отця.
І вдруге прийде зо славою
судити живих і мертвих,
а Його Царству
не буде кінця.

І в Духа Святого, Господа
животворящого,
що від Отця [і Сина]
ісходить,
що з Отцем і Сином
рівнопоклясний і
рівнославимий,
що говорив через пророків.
В єдину, святу, соборну
й апостольську Церкву.
Ісповідую одне хрещення на
відпущення гріхів.
Очікую воскресіння мертвих
і життя майбутнього віку.
Амінь.

ГЛАВА ПЕРША

ВІРУЮ В БОГА ОТЦЯ

*Символи віри***33. Що таке Символи віри?**

Це чіткі формулювання, звані також «Визнанням віри» або «Вірую» (*Credo*), в яких Церква від початку свого існування стисло висловлювала й передавала свою віру, уживаючи нормативної мови, спільної для всіх вірних. 185-188
192,197

34. Які є найдавніші Символи віри?

Це *хрещальні* Символи. Хрещення дається «в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа» (Мт. 28, 19), а отже, правди віри, що їх визнають під час хрещення, сформульовано тут під оглядом їхнього стосунку до трьох Осіб Пресвятої Тройці. 189-191

35. Які є найважливіші Символи віри?

Це *Апостольський символ*, що є стародавнім хрещальним Символом Римської Церкви, та *Нікейсько-Константинопольський символ* – плід двох перших Вселенських соборів: Нікейського (325 р.) та Константинопольського (381 р.), котрий і сьогодні є спільним для всіх великих Церков Сходу і Заходу. 193-195

«Вірую в Бога Отця, Вседержителя, Творця неба і землі»

36. Чому визнання віри починається словами «Вірую в Бога»?

Бо ствердження «Вірую в Бога» є найважливіше. Воно є джерелом усіх інших істин про людину та світ й усе життя кожного, хто вірує в Нього. 198-199

37. Чому ми визнаємо єдиного Бога?

Тому що Бог об'явився народові Ізраїля як Єдиний: «Слухай, Ізраїлю, Господь Бог – Господь єдиний» (Втор. 6, 4), «іншого немає» (Іс. 45, 22). Сам Ісус потвердив, що Бог є «Господь єдиний» (Мр. 12, 29). Визнання того, що Ісус і Святий Дух також є Богом і Господом, не вносить ніякого поділу в єдиному Бозі. 200-202
228

38. Під яким іменем Бог об'явив Себе людям?

Бог являється Мойсеєві як Бог живий, «Бог Авраама, Бог Ісаака, Бог Якова» (Вих. 3, 6). Тому ж таки Мойсеєві Бог об'являє своє таємниче ім'я: «Я Той, Хто Є» (YHWH). Невимовне ім'я 203-205
230-231

Боже вже за часів Старого Завіту заступали словом *Господь*. Так само і в Новому Завіті Ісус, якого називають *Господом*, являється як правдивий Бог.

39. Чи тільки Бог «є»?

212-213 Створіння отримали від Бога все те, чим вони є і що мають, але тільки Бог Сам у Собі є повнотою буття і всякої досконалости. Він є «Той, Хто є», без початку й без кінця. Ісус об'являє, що також і Він є носієм божественного імени: «Я є» (Йо. 8, 28).

40. Чому об'явлення Божого імени таке важливе?

206-213 Об'являючи Своє ім'я, Бог дає людині пізнати те багатство, що міститься в Його невимовному таїнстві: тільки Він є одвіку й довіку, Той, Хто є понад світом та історією. То Він сотворив небо і землю. Він – Бог вірний, Який завжди близько до Свого народу, щоб спасти його. Він є святий над святими, «багатий милосердям» (Еф. 2, 4), завжди готовий простити. Він є духовна Істота, надприродна, всемогутня, вічна, особова, досконала. Він є правда і любов.

*«Бог є безмежно досконала істота – Пресвята Трійця»
(св. Торібіо де Могровехо).*

41. В якому розумінні Бог є правда?

214-217
231 Бог є сама правда і як такий не помиляється й не може увести в оману. Він є «Світло, й ніякої в Ньому темряви немає» (1 Йо. 1, 5). Предвічний Син Божий, воплочена мудрість, був посланий у світ, «щоб свідчити про істину» (Йо. 18, 37).

42. Як Бог показує, що Він є любов?

218-221 Бог об'явився Ізраїлю як той, хто любить сильніше, ніж батько й мати своїх дітей або наречений свою наречену. Бог сам у собі «є Любов'ю» (1 Йо. 4, 8, 16), яка дарується вповні й беззастережно. Він «так полюбив світ, що сина Свого єдинородного дав, щоб [...] Ним світ спасти» (Йо. 3, 16-17). Посилаючи Свого Сина та Святого Духа, Бог об'являє, що Він Сам є вічною взаємною любов'ю.

43. Що означає вірити в єдиного Бога?

222-227
229 Вірити в єдиного Бога означає: досвідчувати Божу велич і могутність; жити у благодаренні; завжди довіряти Йому, навіть у нещасті; визнавати спільність і правдиву гідність усіх людей,

сотворених на Його образ; правильно вживати сотворені Ним речі.

44. Яке таїнство християнської віри та християнського життя є центральним?

Найголовнішим таїнством християнської віри та життя є таїнство Пресвятої Тройці. Християни охрещені в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. 232-237

45. Чи можна збагнути самим тільки людським розумом таїнство Пресвятої Тройці?

Бог залишив деякі ознаки Свого триєдиного Буття в сотворінні й у Старому Завіті, але глибина Його Буття як Пресвятої Тройці – це таїнство, незбагненне не тільки для самого людського розуму, а й для віри Ізраїлю перед воплощенням Сина Божого та зісланням Святого Духа. Це таїнство, що його об'явив Ісус Христос, є джерело всіх інших таїнств. 237

46. Що Ісус Христос об'явив нам про таїнство Отця?

Ісус Христос об'являє нам, що Бог є «Отець» не тільки тому, що Він Творець всесвіту і людини, а передовсім тому, що предвічно родить у Своему лоні Сина – Своє Слово, «відблиск Своєї слави, образ Своєї істоти» (Євр. 1, 3). 240-242

47. Ким є Святий Дух, якого об'явив нам Ісус Христос?

Святий Дух – це третя особа Пресвятої Тройці. Він є Бог, єдиний і рівний з Отцем і Сином. Він «походить від Отця» (Йо. 15, 26), що як безначальне начало є початком усього троїчного життя. Він походить також і від Сина (*Filioque*) завдяки вічному дарові Отця Синові. Посланий Отцем та воплощеним Сином, Святий Дух провадить Церкву «до всієї правди» (Йо. 16, 13) 243-248

48. Як Церква висловлює свою тринітарну віру?

Церква висловлює свою тринітарну віру, визнаючи єдиного Бога в трьох Особах: Отця, Сина і Святого Духа. Три Божі Особи є Одним Єдиним Богом, бо кожна з них є повнотою єдиної і неподільної божественної природи. Три особи справді різняться між собою стосунками, які існують між ними: Отець родить Сина, Син роджений від Отця, Святий Дух ісходить від Отця й Сина. 249-256
266

49. Як діють три Божі особи?

Нероздільні у єдиній сутності, Божі Особи нероздільні також і у діянні: Тройця діє як одне-єдине ціле. Але в єдиному Божому 257-260
267

діянні кожна Особа присутня відповідно до власного способу існування у Трійці.

«О мій Боже, Тройце, яку я почитаю,... умиротвори мою душу, зроби з неї Своє небо, Свою улюблену оселю і місце Свого спочинку; щоб я ніколи не залишала Тебе Самого, а щоб була там [з Тобою], усім своїм єством вся чуйна у вірі, вся в поклонінні, вся віддана Твоїй творчій дії» (блаж. Єлизавета від Трійці).

50. Що означає, що Бог є всемогутній?

268-278

Бог об'явився людині як «могутній і потужний» (Пс. 24, 8-10), як Той, для Якого немає «нічого неможливого» (Лк. 1, 37). Його всемогутність універсальна і таємнича, вона виявляється у сотворенні світу з нічого, у сотворенні людини з любови, але передовсім у Воплоченні й Воскресінні Свого Сина, в дарі усиновлення і в прощенні гріхів. Тому-то Церква звертає свою молитву до Бога ось так: *«О Боже, всемогутній і віковичний» («Omnipotens sempiternus Deus...»)*.

51. Чому так важливо стверджувати: «на початку сотворив Бог небо і землю» (Бут. 1, 1)?

279-289
315

Тому що сотворення є основою всіх божественних задумів спасіння; є виявом усемогутньої і премудрої Божої любови; є першим кроком до Союзу єдиного Бога зі своїм народом; є початком історії спасіння, вершиною якої є Христос; є першою відповіддю на принципові питання людини про власний початок і власну мету.

52. Хто сотворив світ?

290-292
316

Отець, Син і Святий Дух є єдина і неподільна першопричина світу, але сотворення світу передусім є ділом Бога Отця.

53. Чому був сотворений світ?

293-294
319

Світ був сотворений для слави Бога, Який хотів виявити Свою доброту, правду і красу і наділити ними світ. Остаточна мета сотворення – щоб Бог у Христі міг бути «всім у всьому» (1 Кор. 15, 28) для Своєї слави й для нашого щастя.

«Слава Божя – жива людина, а життя людини – споглядання Бога» (св. Іреней).

54. Як Бог сотворив усесвіт?

Бог сотворив усесвіт свobodно мудрістю і любов'ю. Світ не є результатом необхідности, сліпого фатуму чи випадку. Бог «із нічого» (*ex nihilo*: 2 Мак 7,28) сотворив добрий і впорядкований світ, якого Він безконечно перевершує. Бог зберігає Своє творіння в його існуванні й підтримує його, даючи йому здатність діяти і ведучи його до його остаточного звершення за посередництвом Свого Сина та Святого Духа.

295-301
317-320

55. У чому полягає Боже Провидіння?

Воно полягає у тих веліннях, якими Бог провадить Свої творіння до остаточної досконалости, для якої вони й були покликані. Бог є всесильний Творець Свого задуму, але для його здійснення Він послуговується також співпрацею Своїх сотворінь. Водночас Бог дарує сотворінням гідність діяти самим по собі й бути причиною одне для одного.

302-306
321

56. Як людина співпрацює з Божим Провидінням?

Бог дарує людині, шануючи її свободу, змогу чинити на свій розсуд і водночас вимагає від неї співпрацювати з Ним своїми вчинками, своїми молитвами, а також і своїми стражданнями, зроджуючи в неї «хотіння і діяння за Своїм уподобанням» (Флп. 2, 13).

307-308
323

57. Чому існує зло, якщо Бог всемогутній і всепередбачливий?

На це питання, таке ж болюче, як і таїнственне, можна відповісти тільки з огляду на цілість християнської віри. Бог жодним чином, ні посередньо, ні безпосередньо, не є причиною зла. Він проливає світло на таємницю зла у Своему Синові, Який помер і воскрес, щоб перемогти те велике моральне зло, що ним є людський гріх – корінь усього іншого зла.

309-310
324,400

58. Чому Бог допускає зло?

Віра запевняє нас, що Бог не допустив би зла, якби Він його не обернув на добро. Бог це вже зробив дивовижним чином у смерті й воскресінні Христа: справді ж бо, найбільше моральне зло – убивство Свого Сина – Бог обернув на найбільше добро – прославлення Христа й наше відкуплення.

311-314
324

Небо і земля

59. Що сотворив Бог?

Святе Письмо говорить: «На початку сотворив Бог небо і землю» (Бут. 1, 1). Церква у своєму Символі віри проголошує, що

325-327

Бог є Творець усіх речей, видимих і невидимих: усіх духовних і матеріальних істот, тобто ангелів і видимого світу, зокрема людини.

60. Хто такі ангели?

328-333
350-351

Ангели – це чисто духовні істоти, безтілесні, невидимі й безсмертні, істоти особові, наділені розумом і волею. Вони, споглядаючи неперестанно Бога лицем в лице, прославляють Його, служать Йому і є Його посланцями у здійсненні діла спасіння всіх людей.

61. Яким чином ангели присутні в житті Церкви?

334-336
352

Церква приєднується до ангелів у прославі Бога, прохає їх про допомогу і в окремих випадках творить їхню пам'ять у богослужіннях.

«Кожний вірний має біля себе ангела-хоронителя й вихователя (пастиря), який провадить його до життя» (св. Василій Великий).

62. Що Святе Письмо вчить про сотворення видимого світу?

337-344

Розповідаючи про «шість днів» творення, Святе Письмо дає нам пізнати цінність сотвореного і його мету – прославляти Бога і служити людині. Кожна річ завдячує своїм існуванням Богові, від Якого отримує свої добрі якості і свою досконалість, свої закони і власне місце у всесвіті.

63. Яке місце людини у сотвореному світі?

343-344
353

Людина – вінець видимого творіння, оскільки вона сотворена на образ і подобу Божу.

64. Який зв'язок існує між сотвореними речами?

342
354

Між творіннями існують взаємозалежність і певний порядок, встановлені Богом. Водночас між ними існує єдність і солідарність, бо всі вони мають того самого Творця, усі вони є люблені Ним і скеровані до Його слави. Тому дотримуватися законів, записаних у сотворенні, і тих взаємозв'язків, що випливають із природи речей, – це начало мудрости й підвалина моралі.

65. Який зв'язок існує між ділом сотворення і ділом відкуплення?

345-349

Діло сотворення сягає вершини у ще величнішому ділі відкуплення. Справді ж бо, відкуплення дає початок новому сотворенню, у якому все віднайде свій повний сенс і своє завершення.

Людина

66. У якому розумінні людина сотворена на «образ Божий»?

Людина сотворена на образ Божий у тому розумінні, що вона здатна вільно пізнавати й любити свого Творця. Це єдина істота в цьому світі, яку Бог забажав заради неї самої і яку покликав до участі у Своему божественному житті через пізнання і любов. Сотворена на образ Божий, людина має гідність особи: вона є не щось, а хтось, вона здатна пізнавати себе, вільно дарувати себе і входити в сопричастя з Богом та іншими особами. 355-358

67. Задля якої мети Бог сотворив людину?

Бог сотворив усе для людини, а саму людину – для того, щоб вона пізнавала Бога, служила Йому і любила Його та щоб у цьому світі приносила Йому в дар усе створіння як благодарення і була піднесена до життя з Богом на небі. Тільки в Таїнстві воплощеного Слова проливається істинне світло на таїнство людини, призначеної відтворити образ Сина Божого, що став людиною, котрий є досконалий «образ невидимого Бога» (Кол. 1, 15). 358-359

68. Чому людство становить єдине ціле?

Усі люди разом становлять єдність людського роду, бо всі вони мають спільне походження в Бозі. Крім того, Бог «створив з одного весь рід людський» (Ді. 17, 26). Отож всі люди мають Єдиного Спасителя і покликані стати учасниками вічного Божого щастя. 360-361

69. У який спосіб душа й тіло становлять в людині одне-єдине ціле?

Людська особа є істота водночас і тілесна, і духовна. У людині дух і матерія утворюють єдину природу. Ця єдність така глибока, що завдяки духовному началу, що ним є душа, тіло, яке є матеріальне, стає людським і живим тілом та причасником гідності Божого образу. 362-365

70. Хто дає людині душу?

Духовна душа не походить від батьків, а сотворена Самим Богом і є безсмертна. Покидаючи тіло в момент смерті, душа не зникає; вона знову з'єднається з тілом в час загального воскресіння мертвих. 362-365
366-368
382

71. Які стосунки встановив Бог між чоловіком і жінкою?

Чоловік і жінка сотворені Богом у досконалий гідності як людські особи й водночас у взаємодоповненні, оскільки Бог бажав їх 369-373
383

одне для одного, для сопричастя осіб. Разом вони покликані передавати людське життя, стаючи в подружжі «одним тілом» (Бут. 2, 24), і підпорядковувати землю як Божі «управителі».

72. Яке було первісне становище людини згідно з Божим задумом?

374-379
384

Творячи чоловіка та жінку, Бог дарував їм у святості і праведності особливу участь у власному божественному житті. Згідно з Божим задумом людина не мала ні страждати, ні вмирати. Крім того, досконала гармонія панувала в самій людині, між творінням і Творцем, між чоловіком і жінкою, а також між першою людською парою й усім сотвореним.

Гріхонадіння

73. Як зрозуміти дійсність гріха?

385-389

В історії людства присутній гріх. Дійсність гріха стає вповні виразною лише у світлі Божого Об'явлення, а передовсім у світлі Христа, Спасителя усіх, бо то Він помножив благодать саме там, де був заряснів гріх.

74. Що таке падіння ангелів?

391-395
414

Цей вислів указує на те, що Сатана й інші демони, про яких говорить Святе Письмо і церковне Передання, з добрих ангелів, якими їх і сотворив Бог, перетворилися на лихих, бо з власного вільного й невідкличного вибору відкинули Бога та Його Царство і тим самим поклали початок пеклу. Вони намагаються залучити й людину до свого повстання проти Творця, але Бог стверджує у Христі Свою незаперечну перемогу над Лукавим.

75. У чому полягав перший гріх людини?

396-403
415-417

Людина, піддавшись спокусі диявола, дозволила погасити у своєму серці довір'я до свого Творця. Не послухавшись Його, вона забажала стати «як Бог» без Бога, а не згідно з Божим задумом (Бут. 3, 5). Відтак Адам і Єва відразу самі втратили – і разом з ними всі їхні нащадки – первісну благодать святости і праведности.

76. Що таке первородний гріх?

404
419

Первородний гріх, що в ньому народжуються всі люди, – це стан позбавлення первісних святости і праведности. Це гріх «набутий», а не «вчинений»; це стан, у якому людина народжується, а

не особистий акт. Оскільки всі люди мають спільне походження, цей гріх передається всім Адамовим нащадкам разом із людською природою «не через наслідування, а через розповсюдження». Успадкування Адамового гріха – це таємниця, якої ми не можемо сповна збагнути.

77. Які ще наслідки спричинює первородний гріх?

Внаслідок первородного гріха людська природа, хоч не цілком зіпсована, зранена у своїх природних здатностях. Людина залишена на незнання, страждання та владу смерті і схильна до гріха. Цю схильність до гріха називають *хтивістю*.

405-409
418

78. Що вчинив Бог після першого гріха людини?

Після першого гріха світ заповнили гріхи, але Бог не покинув людини на поталу смерті, а, навпаки, провістив їй у таїнственный спосіб – у «Протоєвангелії» (Бут. 3, 15), що зло буде переможене і людина буде піднесена з упадку. Це перша благовість про Месію-відкупителя. Саме тому гріхопадіння й буде навіть назване *щасливою провиною*, адже воно «заслужило такого великого Відкупителя» (Літургія пасхального чужання).

410-412
420

ГЛАВА ДРУГА

ВІРУЮ В ІСУСА ХРИСТА, СИНА БОЖОГО ЄДИНОРОДНОГО

79. Якою є Добра Новина для людини?

Це благовість про Ісуса Христа, «Сина Бога живого» (Мт. 16, 16), померлого і воскреслого. За часів царя Ірода й імператора Цезаря Августа Бог сповнив обітниці, дані Авраамові та його нащадкам, пославши «Свого Сина, що народився від жінки, народився під законом, щоб викупити тих, які під законом, щоб ми прийняли усиновлення» (Гал. 4, 4-5).

422-424

80. Як поширюється ця Добра Новина?

Від самого початку перші учні горіли бажанням благовістити Ісуса Христа, щоб усіх людей привести до віри в Нього. Так само й сьогодні зі сповненого любов'ю пізнання Христа родиться бажання євангелізувати й катехизувати, тобто розкривати в особі Христа весь Божий задум і привести людство до сопричастя з Ним.

425-429

І в Господа нашого Ісуса Христа,
Сина Божого єдиного

81. Що означає ім'я «Ісус»?

430-435
452

Дане ангелом у Благовіщенні ім'я «Ісус» означає «Бог спасас». Воно виражає Його сутність і місію, бо Він «спасе Свій народ від гріхів їхніх» (Мт. 1, 21). Апостол Петро стверджує, що «немає іншого імени під небом, даного людям, яким ми маємо спастися» (Ді. 4, 12).

82. Чому Ісус зветься «Христом»?

436-440
453

«Христос» по-грецькому, а «Месія» по-єврейському – значить «Помазаний». Ісус є Христос, тому що Він посвячений Богом і помазаний Святим Духом для діла відкуплення. Він є Месія, якого очікував Ізраїль, якого Отець послав у світ. Ісус прийняв титул Месії, уточнюючи, однак, його зміст: «Той, хто зійшов з неба» (Йо. 3, 13), розп'ятий і воскреслий, Він є Страждаючий Слуга, що «дає життя Своє на викуп за багатьох» (Мт. 20, 28). Від імени *Христос* нам дано ім'я *християни*.

83. В якому сенсі Христос – «Єдиновірний Син Божий»?

441-445

У сенсі неповторному й абсолютному. У момент Хрещення і Переображення голос Отця знаменує Ісуса «Синоном улюбленим». Представляючи Себе Самого як Сина, що «знає Отця» (Мт. 11, 27), Ісус стверджує Свій унікальний і вічний стосунок із Богом, своїм Отцем. Він «Єдиновірний Син Божий» (1 Йо. 4, 9), друга Особа Пресвятої Тройці. Він є осердям апостольської проповіді: апостоли «бачили Його славу – славу Єдиного від Отця» (Йо. 1, 14).

84. Що означає титул «Господь»?

446-451
455

У Біблії слово «Господь» означає, як правило, Всевишнього Бога. Ісус відносить цей титул до Себе й об'являє Свою божественну всемогутність через владу над природою, над демонами, над гріхом і смертю передусім через своє Воскресіння. Перші християнські визнання віри проголошують, що сила, честь і слава, які належать Богові Отцеві, властиві так само й Ісусові: Бог «дав Йому Ім'я, що понад усяке ім'я» (Флп. 2, 9). Ісус Христос є Господь світу й історії, єдиний, кому людина має вповні підпорядкувати свою особисту свободу.

«Ісус Христос був зачатий від Духа Святого
і народився від Діви Марії»

85. Чому Син Божий став людиною?

Син Божий воплотився зі Святого Духа в лоні Діви Марії задля нас, людей, і заради нашого спасіння, тобто: щоб примирити нас, грішників, із Богом; щоб дати пізнати нам безмежну Божу любов; щоб бути для нас взірцем святости; щоб зробити нас «учасниками Божої природи» (2 Пт. 1, 4). 456-460

86. Що означає слово «Воплочення»?

Церква називає «Воплоченням» Таїнство предивного поєднання Божої і людської природ у єдиній Божественній Особі Слова. Щоб здійснити наше спасіння, Син Божий став «тілом» (Йо. 1, 14), ставши справді людиною. Віра у воплощення є характерною ознакою християнської віри. 461-463
483

87. Яким чином Ісус Христос є істинним Богом і справжньою людиною?

Ісус є неподільно істинним Богом та справжньою людиною в єдності Його Божої Особи. Син Божий, «роджений, несотворений, єдиносущний з Отцем», став справжньою людиною, нашим братом, не перестаючи тим самим бути Богом, нашим Господом. 464-467
469

88. Чого навчає з цього приводу Халкедонський собор (451 р.)?

Халкедонський собор учить нас визнавати «Одного й Того Самого Сина, Господа нашого Ісуса Христа, досконалого в божестві й досконалого в людській природі; правдивого Бога і правдиву людину, що має розумну душу й тіло; єдиносущного з Отцем у Божестві, єдиносущного з нами у людській природі, «подібного до нас у всьому, крім гріха» (Євр. 4, 15); родженого від Отця перед віками як Бог і в ці останні часи для нас і заради нашого спасіння народженого, як людина, від Діви Марії – Богородиці». 467

89. Як Церква висловлює Таїнство Воплочення?

Церква висловлює Таїнство Воплочення, стверджуючи, що Ісус Христос є істинним Богом і справжньою людиною і має дві природи – Божу й людську, не змішані, а з'єднані в Особі Слова. Тому все в людському бутті Ісуса: чуда, страждання і смерть – слід приписувати Його Божественній Особі, яка діє через прийняту Ним людську природу. 464-469
479-481

«Єдинородний Сину і Слово Боже, безсмертний Ти, і зволив Ти спасіння нашого ради воплотитися від Святої Богородиці і Приснодіви Марії (...) Ти, Один у Святій Тройці, рівнославимий з Отцем і Святим Духом, спаси нас!» (Божественна літургія св. Йоана Золотоустого).

90. Чи Син Божий, ставши людиною, мав людську душу із людським пізнанням?

470-474
482

Син Божий прийняв тіло, оживлене розумною людською душею. Своїм людським розумом Ісус багато речей пізнавав завдяки досвіду. Але і як людина, Син Божий мав глибоке й безпосереднє знання Бога, Свого Отця. Ісус так само проникав у таємні думки людей і мав повне знання віковичних Божих задумів, що їх Він прийшов об'явити.

91. Як узгоджуються дві волі воплощеного Слова?

475
482

Ісус мав дві волі – волю Божу і волю людську. У своєму земному житті Син Божий, як людина, бажав того, що, як Бог, постановив разом з Отцем і Святим Духом для нашого спасіння. Людська воля Христа іде без протиставлення чи опору за Божественною волею або, краще сказати, їй підпорядковується.

92. Чи Христос мав справжнє людське тіло?

476-477

Христос прийняв справжнє людське тіло, в якому невидимий Бог став видимий. Через те Христа можна зображати і вшановувати у святих зображеннях.

93. Що являє собою Ісусове Серце?

Ісус знав і любив нас людським серцем. Його Серце, пробите заради нашого спасіння, – це символ тої безмежної любови, якою Він любить Отця і кожду людину.

94. Що означають слова: «Зачатий від Духа Святого»?

484-486

Це значить, що Діва Марія зачала у своєму лоні вічного Сина від Святого Духа, без участі людини: «Дух Святий зійде на Тебе» (Лк. 1, 35), – сказав їй ангел у Благовіщенні.

95. «Народився від Діви Марії»: чому Марія справді є Богоматір'ю?

495
509

Марія – справді *Богоматір*, бо вона мати Ісуса (Йо. 2, 1; 19, 25). Адже Той, Хто був зачатий від Святого Духа і став її правдивим Сином, є вічний Син Бога Отця. Він Сам є Бог.

96. Що означає «непорочне Зачаття»?

Від віків Бог зі Своєї ласки вибрав Марію, щоб вона була Матір'ю Його Сина: для сповнення цього завдання Марія була *непорочно зачата*. Це значить, що з Божої благодаті та з огляду на майбутні заслуги Ісуса Христа вона була збережена від первородного гріха вже від свого зачаття.

487-492
508**97. Як Марія співдіє у Божому задумі спасіння?**

З Божої благодаті Марія впродовж цілого свого життя лишалася чистою від усякого особистого гріха. Вона є «сповнена благодаті» (Лк. 1, 28) і «Всесвята». Коли ангел сповіщає їй, що вона приведе на світ «Сина Всевишнього» (Лк. 1, 32), Марія добровільно дає свою згоду в «послусі віри» (Рим. 1, 5). Марія цілковито віддає себе Особі й ділу свого Сина Ісуса, приймаючи з усією душею спасительну Божу волю.

493-494
508-511**98. Що означає дівственне зачаття Ісуса?**

Це означає, що Ісус був зачатий у лоні Діви самою тільки силою Святого Духа, без втручання людини. Він є Син небесного Отця за Божою природою і Син Марії за людською природою, але по суті Син Божий у двох природах, оскільки в Ньому є лише одна Особа – божественна.

496-498
503**99. У якому розумінні Марія є «Приснодіва» («Завжди діва»)?**

У тому розумінні, що вона «зосталася Дівою у зачатті свого Сина, Дівою – у різдві, Дівою – вагітна, Дівою – матір'ю, Дівою – завжди» (св. Августин). Отож коли у Євангелії сказано про «братів і сестер Ісусових», то йдеться про найближчих родичів Ісуса – саме такий спосіб висловлюватися притаманний Святому Письму.

499-507
510-511**100. У який спосіб духовне материнство Марії має універсальне значення?**

Марія має одного-єдиного Сина, Ісуса, але її духовне материнство поширюється на всіх людей, яких Він прийшов спасти. У послуші поряд із новим Адамом – Ісусом Христом, Пречиста Діва є *новою Своєю*, істинною матір'ю всіх живих, яка з материнською любов'ю співдіє в їхньому народженні і їхньому зростанні у благодаті. Як Діва і Мати Марія є образ Церкви та її найдосконаліше здійснення.

501-507
511**101. У якому розумінні ціле життя Христа є таїнством?**

Усе Христове життя є об'явленням. Те, що видиме в земному житті Ісуса, провадить до Його *невидимого Таїнства*, передов-

512-521
561-562

сім до *Таїнства Його божественного синівства*: «Хто мене бачив, той бачив Отця» (Йо. 14, 9). Крім того, хоча спасіння звершується на Хресті і з Воскресінням, однак усе життя Христа є *Таїнством спасіння*, бо все те, що Ісус учинив, сказав і перетерпів, мало на меті спасти впалу людину і відновити її у покликанні до Божого синівства.

102. Як були приготовані Таїнства Ісуса?

522-524

Цим таїнствам передувала довга, багатолітня надія, яку ми відчуваємо за допомогою літургійного приготування в час перед-різдвяного посту (Адвенту). Окрім невиразного очікування, яке Бог вклав у серця поган, Він приготував прихід свого Сина за допомогою Старого Союзу аж до *Йоана Хрестителя*, що є останнім і найбільшим із пророків.

103. Що вчить Євангеліє про таїнства Ісусового народження та дитинства?

525-530
563-564

У *Різдві* Небесна слава виявляється у слабкості дитини; *обрізання* Ісусове є знаком Його приналежності до єврейського народу і прообразом нашого Хрещення; *Богоявлення є явлінням Царя-Месії* Ізраїлю усім народам; у Його принесенні до Храму (*стрітіння*) в особі Симеона й Анни все очікування Ізраїлю іде *назустріч* своєму Спасителеві; *утеча до Єгипту* й *вбивство дітей* звіщають, що ціле життя Христове пройде під знаком переслідувань; Ісусове *повернення з Єгипту* нагадує про давній Вихід і показує Ісуса як нового Мойсея: саме Він є правдивий і остаточний визволитель.

104. Яку науку подає нам приховане життя Ісуса в Назареті?

533-534
564

Під час свого *прихованого життя* в Назареті Ісус перебуває в тиші звичайного людського існування. Цим самим Він дає змогу й нам бути в сопричасті з Ним у святості щоденного життя, пронизаного молитвою, простотою, працею та рідинною любов'ю. Ісусовий послух Марії та Йосифові, Своєму опікунові, – це образ Його синівської покори Отцеві. Марія та Йосиф з вірою приймають таїнство Ісуса, хоча й не завжди його розуміють.

105. Чому Ісус прийняв від Йоана Хрестителя «хрещення покаювання на прощення гріхів» (Лк. 3, 3)?

535-537
565

Щоб розпочати своє привселюдне життя і провістити «Хрещення» Своєї смерті. Цим учинком Ісус, «Агнець Божий, Який

світу гріх забирає» (Йо. 1, 29), хоч і був без гріха, дозволяє зарахувати Себе до грішників. Отець називає Його Своїм «Сином улюбленим» (Мт. 3, 17), і Святий Дух сходить на Нього. Хрещення Ісуса – це прообраз нашого хрещення.

106. Що об'являють спокуси Ісуса в пустелі?

Спокуси Ісуса в пустелі є своєрідним підсумком спокус Адама в раю та Ізраїлю в пустелі. Сатана спокушає Ісуса в Його покорі посланництву, довіреному Йому Отцем. Христос, новий Адам, вистояв, і Його перемога звіщає перемогу Його страстей – найвищий прояв покорі Його синівської любови. Церква єднається з цим таїнством зокрема в літургійному часі *Чотиридесятниці*.

538-540
566

107. Хто запрошений до Царства Божого, що його проголосив і здійснив Ісус?

Христос запрошує до Царства Божого всіх людей. Навіть найбільшого грішника закликає покаятись і прийняти безмежне Отцeve милосердя. Уже тут, на землі, Царство належить тим, хто приймає його зі смиренным серцем. Саме їм об'явлено Таїнства Царства.

541-546
567

108. Чому Ісус виявляє присутність Царства знаками і чудесами?

Ісус супроводжує своє слово *знаками і чудесами*, аби засвідчити, що Царство присутнє в Ньому – Месії. Хоч Ісус і зцілює декого, Він прийшов не для того, щоб усунути все дочасне зло, а для того, щоб передусім визволити нас із рабства гріха. Вигнання демонів звіщає, що Його хрест переможе «князя цього світу» (Йо. 12, 31).

547-550
567

109. Яку владу в Царстві Божому надає Ісус своїм апостолам?

Ісус обирає *Дванадцятьох*, майбутніх свідків Свого Воскресіння, і робить їх учасниками Свого посланництва та Своєї влади навчати, відпускати гріхи, будувати Церкву і керувати нею. У цій апостольській колегії Петро отримує «ключі Небесного Царства» (Мт. 16, 19) і посідає перше місце із завданням берегти віру в її повноті й утверджувати своїх братів.

551-553
567

110. Яке значення Переображення?

У Переображенні являється насамперед Пресвята Тройця: «Отець – у голосі, Син – у людині, Дух – в осяйній хмарі» (св. Тома

554-556
568

Аквінський). Розмовляючи з Іллею та Мойсеєм про Свою «смерть» (Лк. 9, 31), Ісус показує, що Його слава проходить через хрест, і дає передсмак Свого воскресіння і приходу у славі, що «перемінить наше понижене тіло, щоб було подібним до Його прославленого тіла» (Флп. 3, 21).

«На горі переобразився Ти, і, скільки змогли, ученики Твої славу Твою, Христе Боже, виділи, щоб, коли побачать, як Тебе розпинають, страждання зрозуміли добровільне, а світові проповідять, що Ти єси воістину Отче сяння» (візантійська літургія, кондак Переображення).

111. Як відбувається месіянський вхід Ісуса в Єрусалим?

557-560
569-570

У визначений час Ісус вирішує іти в Єрусалим, щоб перетерпіти Свої страсті, померти і воскреснути. Як Цар і Месія, що проголошує прихід Царства, Він входить у Своє місто «верхи на ослі». Його приймають найменші, і їхні оклики Церква повторює в євхаристійному гимні «Свят»: «Благословенний Той, Хто приходить в ім'я Господнє! *Осанна (Спаси нас)*» (Мт. 21, 9). Літургія Церкви розпочинає Страсний тиждень, святкуючи цей вхід в Єрусалим.

«ІСУС ХРИСТОС СТРАЖДАВ ЗА ПОНТІЯ ПИЛАТА,
І БУВ РОЗП'ЯТИЙ, І ПОМЕР, І БУВ ПОХОВАНИЙ»

112. Яке значення Ісусового пасхального Таїнства?

571-573

Ісусове пасхальне Таїнство, що охоплює Його страсті, смерть, воскресіння і прославлення, є осердям християнської віри, тому що спасительний Божий задум здійснився один раз назавжди у відкупительній смерті Сина Божого Ісуса Христа.

113. За якими звинуваченнями Ісуса було засуджено?

574-576

Деякі проводирі Ізраїлю звинувачували Ісуса в тому, що Він діє проти Закону, проти Єрусалимського Храму, а зокрема проти віри в єдиного Бога, тому що Він проголошував Себе Сином Божим. За це Його віддали в руки Пилата, щоб той засудив Його на смерть.

114. Як Ісус ставився до Закону Ізраїля?

577-582
592

Ісус не скасував Закону, даного Мойсеєві Богом на горі Синай, а сповнив його, надаючи йому остаточного значення. Ісус – бо-

жественний Законодавець, що в цілості виконує цей Закон. Крім того, Він, вірний Слуга, Своєю відкупительною смертю приносить жертву, яка є тою, що єдина здатна відкупити всі «гріхи першого Завіту» (Євр. 9, 15).

115. Як Ісус ставився до Єрусалимського Храму?

Ісуса звинуватили у ворожому ставленні до Храму. А проте Він шанував Храм як «дім Отця Свого» (Йо. 2, 16) і саме в ньому виклав істотну частину Свого вчення. Але Він також провістив його знищення, пов'язуючи його із власною смертю, а Себе Самого явив остаточною оселею Бога серед людей.

583-586
593

116. Чи заперечував Ісус віру Ізраїля в єдиного Бога і Спасителя?

Ісус ніколи не заперечував віри в єдиного Бога – навіть тоді, коли звершував найвищу божественну дію – прощення гріхів. Вона сповняла місянські обітниці й об'являла Його рівним Богові. Ісусова вимога вірити в Нього й покаятися дозволяє побачити трагічне нерозуміння Синедріону, що уважав Його гідним смерті через богохульство.

587-591
594

117. Хто відповідальний за смерть Ісуса?

Страсті і смерть Ісуса не можна ставити за провину всім без винятку євреям того часу ані іншим євреям пізніших епох та різних країв. Кожний окремий грішник, тобто кожна людина, є дійсною причиною і знаряддям страждань Спасителя. А найбільш винними є ті, зокрема, християни, котрі занадто часто впадають у гріх або віддаються порокам.

595-598

118. Чому Христова смерть є частиною Божого задуму?

Щоб примирити зі Собою всіх людей, приречених на смерть через гріх, Бог із любови вирішив послати Свого Сина, щоб Той віддав Себе на смерть за грішників. Ісусова смерть, що була провіщена у Старому Завіті, зокрема як жертва Страждаючого Слуги, сталася «згідно з Писанням».

599-605
619

119. Яким чином Христос пожертвував себе Отцеві?

Усе життя Христове є добровільною жертвою Отцеві заради здійснення Його спасительного Промислу. Христос «дає життя Своє як викуп за багатьох» (Мр. 10, 45) і так примирює усе людство з Богом. Його страдання і смерть показують, у який спосіб Його людська природа є вільним і досконалим знаряддям божественної любови, яка бажає спасіння всіх людей.

606-609
620

120. У який спосіб Ісусова жертва виявляється під час Тайної вечері?

610-611
621

Під час Тайної вечері з апостолами, у переддень своїх Страстей, Ісус випереджає, тобто визначає і здійснює наперед, добровільну жертву Самого Себе: «Це – моє тіло, що за вас *віддається*», «це – моя кров, що за вас *проливається*» (Лк. 22, 19-20). Таким чином Він одночасно встановлює Євхаристію як «спомин» (1 Кор. 11, 25) Своєї жертви, а Своїх апостолів – священиками Нового Союзу.

121. Що стається під час агонії в Гетсиманському саду?

612

Незважаючи на жах, що його провокує смерть у всесвятій людськості Того, Хто є «Творець життя» (Ді. 3, 15), людська воля Сина Божого невідступно йшла за волею Отця: щоб спасти нас, Ісус згоджується нести наші гріхи у своєму тілі, «ставши слухняним аж до смерти» (Флп. 2, 8).

122. Які наслідки Ісусової жертви на хресті?

613-617
622-623

Ісус добровільно приніс Своє життя у відкупительну жертву, тобто загладив наші провини цілковитим послухом своєї любови «аж до смерти». Ця любов «до кінця» (Йо. 13, 1) Сина Божого примиряє з Отцем усе людство. Отже, пасхальна жертва Христова відкуповує в унікальний, досконалий й остаточний спосіб усіх людей і відкриває їм шлях до сопричастя з Богом.

123. Чому Ісус закликає учнів взяти свій хрест?

618

Закликаючи Своїх учнів взяти свій хрест і йти за Ним, Ісус бажає поєднати зі Своєю спасительною жертвою саме тих, задля кого в першу чергу вона була принесена.

124. У якому стані було Христове тіло під час перебування в гробі?

624-630

Христос насправді помер і був похований. Але Його божество зберегло Його тіло від тління.

«Ісус Христос зійшов в ад

І ВОСКРЕС ІЗ МЕРТВИХ ТРЕТЬОГО ДНЯ»

125. Що таке «ад», куди зійшов був Ісус?

632-637

«Ад» – на відміну від *некла* як прокляття – це стан існування всіх тих, чи то праведних, чи лихих, що померли перед Христом. Душею, поєднаною з Його божественною Особою, Ісус засягнув

в аді праведників, які очікували свого Відкупителя, для того щоб нарешті досягти споглядання Бога. Подолавши Своєю смертю смерть і диявола, «що мав владу смерті» (Євр. 2, 14), Ісус визволив праведників, які очікували Відкупителя, і відкрив їм двері неба.

126. Яке місце Христове воскресіння займає в нашій вірі?

Ісусове Воскресіння є найвищою істиною нашої віри в Христа і разом із Розп'яттям є суттєвою частиною Пасхального таїнства.

631,638

127. Які «знаки» стверджують воскресіння Ісуса?

Окрім головного знаку, яким є порожній гріб, Воскресіння Ісуса засвідчили також і жінки, які першими зустріли Його і благовістили апостолам. Згодом Ісус «явився Кифі (Петрові), потім дванадцятьом; опісля ж з'явився він більш як п'ятистам братів разом» (1 Кор. 15, 5-6) і ще й іншим. Апостоли не могли вигадати воскресіння, оскільки воно здавалося їм неможливим. Сам Христос докоряв їм за їхнє невірство.

639-644
656-657

128. Чому воскресіння є водночас понадчасовою подією?

Воскресіння, як історичну подію, можна ствердити і довести знаками та свідченнями. Однак, будучи входженням людської природи Христа у славу Божу, Воскресіння перевершує і перевищує історію як Таїнство віри. Саме тому воскреслий Христос явився не світові, а Своїм учням, учинивши їх Своїми свідками перед народом.

647
656-657

129. Яким є стан воскреслого Ісусового тіла?

Воскресіння Христа не було поверненням до земного життя. Його воскресле тіло – це те саме тіло, що було розп'яте, і носить знаки Його Страстей. Але тепер воно вже є причасне божественного Життя і має всі властивості прославленого тіла. Тому воскреслий Ісус цілковито вільний являтися Своїм учням як і де хоче і в різний спосіб.

645-646

130. У який спосіб Воскресіння є ділом Пресвятої Тройці?

Воскресіння Христове – це всеперевершуюче діло Боже. Три Божі Особи діють спільно, але кожна діє відповідно до того, що є Їй властиве: Отець об'являє свою силу, Син «знов бере» життя, яке добровільно поклав (Йо. 10, 17), возз'єднуючи Свою душу з тілом, що його Святий Дух оживляє і прославляє.

648-650

131. Яке значення і спасительні наслідки Воскресіння?

Воскресіння – це вінець Втілення. Воно підтверджує божество Христа, як і все те, що Він зробив і чого навчав, і здійснює для нас

651-655
658

усі Божі обітниці. Крім того, Воскреслий, переможець гріха і смерті, є началом нашого оправдання й нашого Воскресіння. До сьогодні воно подає нам благодать усиновлення, що є дійсною участю в житті єдинородного Сина, а згодом, у кінці віків, Він воскресить наше тіло.

«ІСУС ВОЗНІСЯ НА НЕБО,
СИДИТЬ ПРАВОРУЧ ОТЦЯ ВСЕМОГУТНЬОГО»

132. Що таке Вознесіння?

659-667

Після сорока днів, упродовж яких Христос являвся апостолам у звичайному людському вигляді, що прикривав Його славу Воскреслого, Він возноситься на небо і сідає праворуч Отця. Він Господь, Який вже царює зі Своєю людськістю у вічній славі Божого Сина й безнастанно заступається за нас перед Отцем. Він зсилає нам Свого Духа і дає нам надію, що одного дня будемо з Ним, там, де Він приготував нам місце.

«Звідти Він прийде судити живих і мертвих»

133. Як тепер царює Христос Господь ?

668-674
680

Господь усесвіту й історії, Глава Своєї Церкви, прославлений Христос і далі таїнственно перебуває на землі, де Його Царство є вже наявне як зародок і початок у Церкві. Одного дня Він повернеться у славі, але ми не знаємо, коли саме. Тож ми живемо в невсипущому очікуванні, молячися: «Прийди, Господи» (Од. 22, 20).

134. Як відбудеться прихід Господа у славі?

675-677
680

Після останнього потрясіння космічного масштабу, яке спіткає цей минулий світ, настане славне пришестя Христа з остаточним тріумфом Бога в Парусії і Страшним Судом. Так сповниться Царство Боже.

135. Як Христос судитиме живих і мертвих?

678-679
681-682

Христос судитиме владою, яку Він отримав як Відкупитель світу, що прийшов спасти людей. Будуть відкриті таємниці серцець і поведінка кожного стосовно Бога і ближнього. Кожний буде сповнений життям або проклятий навіки відповідно до своїх вчинків. Так настане «повнота Христа» (Еф. 4, 13), в якій «Бог буде всім у всьому» (1 Кор. 15, 28).

ГЛАВА ТРЕТЯ
ВІРУЮ У СВЯТОГО ДУХА

«ВІРУЮ У СВЯТОГО ДУХА»

136. Що має на увазі Церква, коли проголошує: «Вірую в Духа Святого»?

Вірити у Святого Духа – значить визнавати Третю Особу Пресвятої Тройці, яка ісходить від Отця та Сина і є «рівнопоклоняємий і рівнославимий з Отцем і Сином». Святий Дух «посланий у наші серця» (Гал. 4, 6), щоб ми отримали нове життя синів Божих. 683-686

137. Чому посланництво Сина і посланництво Святого Духа нероздільні?

У неподільності Пресвятої Тройці ми розрізняємо Сина і Святого Духа, але не розділяємо їх. Споконвіку й до кінця віків Отець, посилаючи Свого Сина, посилає також і Святого Духа, що єдне нас з Христом у вірі, щоб ми, як усиновлені діти, могли кликати Бога «Отче» (Рим. 8, 15). Дух невидимий, але ми пізнаємо Його в Його ділах, коли Він об'являє нам Слово і діє у Церкві. 687-690
742-743

138. Які є найменування Святого Духа?

«Святий Дух» – це власне ім'я третьої Особи Пресвятої Тройці. Ісус називає Його також Дух Паракліт (Утішитель, Заступник) і Дух істини. Новий Завіт називає його, окрім того, Дух Христа, Дух Господній, Дух слави та Дух обітниць. 691-693

139. Які символи зображають Святого Духа?

Їх багато: *жива вода*, що витікає з пробитого серця Христового і втамовує спрагу охрещених; *помазання оливою*, яке є сакраментальним знаком таїнства миропомазання; *вогонь*, який перемінює все, чого торкається; *хмара*, непроглядна або осяйна, у якій об'являється Божа слава; *покладення рук*, через яке дається Святий Дух; *голуб*, який сходить на Христа і перебуває на Ньому у хрещенні. 694-701

140. Що означає твердження, що Святий Дух «говорив через пророків»?

Пророками називали тих, котрі були натхнені Святим Духом, щоб говорити від імени Бога. Святий Дух доводить пророцтва Старого Завіту до цілковитого сповнення у Христі, таїнство Якого Він відкриває в Новому Завіті. 687-688
702-706
743

141. Що звершує Святий Дух у Йоані Хрестителі?

717-720

Святий Дух сповнює собою Йоана Хрестителя, останнього пророка Старого Завіту. Його дією Йоан посланий «приготувати Господеві народ прихильний» (пор. Лк 1, 17) і звіщати приход Христа, Сина Божого – Того, над Ким він бачив Святого Духа, що сходив і перебував, Того, «Хто хрестить Святим Духом» (Йо. 1, 33).

142. Якою є дія Святого Духа у Марії?

721-726
744

У Марії Святий Дух сповнює усі сподівання і приготування Старого Завіту до приходу Христа. У неповторний спосіб Він сповнює її благодаттю і чинить плідним її дівичтво, щоб вона привела на світ вочлоченого Сина Божого. Він робить її Матір'ю «всецілого Христа», тобто Ісуса як Голови і Церкви як Його тіла. Марія є разом із Дванадцятьма в день П'ятдесятниці, коли Святий Дух розпочинає «останні часи», являючи світові Церкву.

143. Який стосунок між Святим Духом і Ісусом Христом у Його земному посланництві?

727-730
745-746

Син Божий від самого Вочлочення через помазання Святого Духа посвячений на Месію у своїй людській природі. Христос об'являє Святого Духа у Своему навчанні, сповнюючи обітницю, дану Отцем, і виливає його на Церкву, яка народжується, «дмухаючи» його на Апостолів після Свого Воскресіння.

144. Що стається в день П'ятдесятниці?

731-732
738

У день П'ятдесятниці, за п'ятдесят днів після свого Воскресіння, прославлений Ісус Христос щедро виливає Святого Духа і являє Його як Божу Особу, так що Пресвята Тройця вже вповні об'явлена. Посланництво Христа і Святого Духа стає Місією Церкви, посланої благовістити й поширювати таїнство Троїчного сопричастя.

«Ми бачили світло істинне, ми прийняли Духа небесного, ми знайшли віру істинну: нероздільній Тройці поклоняємось, бо вона спасла нас» (візантійська літургія, стихира вечірні П'ятдесятниці).

145. Що чинить Святий Дух у Церкві?

733-741
747

Дух буде, надихає й освячує Церкву: як Дух Любови, Він повертає охрещеним Божу подобу, втрачену через гріх, й оживлює їх у Христі, даруючи Життя самої Пресвятої Тройці. Він посилає їх свідчити Христову Істину й упорядковує їх у їхніх діях, щоб усі приносили «плоди Духа» (Гал. 5, 22).

146. Як Христос і Його Дух діють у серці вірних?

Через *Святі таїнства* Христос передає Свого Духа членам Свого Тіла; подає благодать Божу, яка приносить плоди *нового життя*, життя в Дусі. Святий Дух є також і Учитель *молитви*. 738-741

«ВІРУЮ У СВЯТУ КАТОЛИЦЬКУ ЦЕРКВУ»

Церква в Божому задумі**147. Що означає слово Церква?**

Церква означає народ, що його Бог скликає і збирає з усіх кінців землі, щоб об'єднати всіх тих, котрі через віру та Хрещення стають Божими дітьми, членами Христа і храмом Святого Духа. 751-752
777,804

148. Чи є інші імена та образи, які Біблія вживає для означення Церкви?

У Святому Письмі знаходимо численні образи, які, доповнюючи один одного, підкреслюють різні аспекти таїнства Церкви. Старий Завіт дає перевагу образам, пов'язаним із *народом Божим*. Новий Завіт – образам, пов'язаним із Христом як головою цього народу, що є Його тілом, а також образам, взятим із життя вівчарів (кошара, отара, вівці) та землеробів (поле, оливкове дерево, виноградник), із побуту (оселя, камінь, храм) та родинних стосунків (дружина, мати, сім'я). 753-757

149. Яким є початок і сповнення Церкви?

Церква має свій початок і своє сповнення в одвічному Божому задумі. Вона була приготована у Старому Завіті вибором Ізраїлю, котрий є знаком майбутнього об'єднання всіх народів. Заснована словами і ділами Ісуса Христа, вона стала дійсністю насамперед у Його відкупительній смерті і Його воскресінні. Згодом вона була виявлена як таїнство спасіння у зісланні Святого Духа в день П'ятдесятниці. Її сповнення настане в кінці часів у небесному зібранні всіх відкуплених. 758-766
778

150. Яким є посланництво Церкви?

Посланництво Церкви – благовістити й закладати між усіма народами Царство Боже, яке розпочав Ісус Христос. Тут, на землі, Церква є зародком і початком цього спасительного Царства. 767-769

151. У якому розумінні Церква є таїнством?

Церква є таїнством, оскільки в її видимій дійсності присутня і діє духовна, тобто божественна, дійсність, яку можна зауважити тільки очима віри. 770-773
779

152. Як розуміти, що Церква є вселенське таїнство спасіння?

774-776
780

Ці слова означають, що Церква є знаком і засобом примирення й поєднання всього людства з Богом, а також єдності всього людського роду.

Церква: Божий народ, Тіло Христове, храм Святого Духа

153. Чому Церква є Божим народом?

781
802-804

Церква є Божим народом, тому що Бог запрогнув освятити і спасти людей не поодинці, а роблячи їх єдиним народом, зібраним єдністю Отця, Сина і Святого Духа.

154. Які характерні риси Божого народу?

782

Началом Божого народу, членами якого стають через віру в Христа та хрещення, є Бог Отець, а *главою* – Ісус Христос. *Способом* його існування є гідність і свобода синів Божих, його *законом* – нова заповідь любови, його *місією* – бути сіллю землі та світлом світу, а *метою* – Царство Боже, уже започатковане на землі.

155. У якому сенсі Божий народ бере участь у потрійному уряді Христа – як Священика, Пророка і Царя?

783-786

Народ Божий є учасником *священничого уряду* Христа, оскільки всі охрещені освячені Святим Духом на те, щоб приносити духовні жертви. Він причасний до Христового *пророчого уряду*, оскільки за допомогою надприродного чуття віри нерозривно приєднується до неї, поглиблює її і засвідчує. Він причасний до Христового *царського уряду* своїм служінням, наслідуючи таким чином Ісуса Христа, Який, будучи Царем усесвіту, став слугою всіх, а особливо вбогих і страждених.

156. У який спосіб Церква є Христовим тілом?

787-791
805-806

Завдяки Святому Духові померлий і воскреслий Христос тісно поєднує зі Собою Своїх вірних. Таким чином віруючі у Христа, оскільки з'єднані з Ним передовсім у Євхаристії, поєднані між собою в любові, утворюючи одно тіло, Церкву, єдність якої здійснюється у розмаїтості її членів та служинь.

157. Хто є головою цього тіла?

792-795
807

Христос – «Голова тіла, тобто Церкви» (Кол. 1, 18). Церква живе Ним, у Ньому й для Нього. Христос і Церква разом утворюють «всецілого Христа» (св. Августин); «Голова і члени – це майже одна таїнствена особа» (св. Тома Аквінський).

158. Чому Церква називається обручницею Христа?

Тому що Сам Господь назвав Себе «Женихом» (Мр. 2, 19), що полюбив Церкву, поєднуючи її зі Собою вічним Союзом. Він віддав Самого Себе за неї, щоб очистити її Своєю кров'ю й «освятити» (Еф. 5, 26) та вчинити її плідною матір'ю всіх Божих дітей. Якщо слово «тіло» підкреслює єдність «голови» з членами, то термін «обручниця» наголошує на різниці тих двох у їхньому міжособовому стосунку.

796
808

159. Чому Церква називається храмом Святого Духа?

Тому що Святий Дух перебуває в тілі, яким є Церква: у її Главі і в членах; крім того, Він будує Церкву в любові Божим Словом, Святими таїнствами, чеснотами і харизмами.

797-798
809-810

«Чим є наш дух, тобто душа, для наших членів, тим Святий Дух є для членів Христа, для тіла Христового, яким є Церква» (св. Августин).

160. Що таке харизми?

Харизми – це особливі дари Святого Духа, дані окремим особам для добра людей, для потреб світу й особливо для збудування Церкви, Учительський уряд якої покликаний розпізнавати ці дари.

799-801

Церква – єдина, свята, соборна й апостольська

161. Чому Церква є єдиною?

Церква єдина, тому що: має за початок і взірць Бога, єдиного в трьох особах, її засновником і главою є Ісус Христос, Який відновив єдність усіх народів у єдиному тілі; її душею є Святий Дух, що єднає усіх вірних через спільність у Христі. Вона має одну-єдину віру, живе тими самими Святими таїнствами, має одне-єдине апостольське спадкоємство, одну спільну надію і ту саму любов.

813-815
866

162. Де існує єдина Христова Церква?

Єдина Христова Церква як спільнота, заснована й впорядкована у світі, існує (subsistit in) в католицькій (соборній) Церкві, яку очолює наслідник апостола Петра та єпископи в єдності з ним. Лише в ній можна отримати повноту засобів спасіння, тому що Господь довірив усі блага Нового Союзу Колегії апостолів на чолі з Петром.

816
870

163. Як сприймати християн-некатоликів?

817-819

У Церквах та церковних спільнотах, що відокремилися від повного сопричастя з Католицькою Церквою, збереглося багато засобів освячення й елементів правди. Усі ці блага походять від Христа і провадять до католицької єдності. Члени цих Церков і Спільнот з'єдналися з Христом у хрещенні, тому ми визнаємо їх нашими братами.

164. Яких зусиль треба докладати для єдності християн?

820-822
866

Бажання відновити єдність усіх християн – це дар Христа і заклик Святого Духа. Воно стосується усієї Церкви і здійснюється наверненням серця, молитвою, братерським взаємопізнанням та богословським діалогом.

165. Чому кажемо, що Церква є святою?

823-829
867

Церква свята, тому що Пресвятий Бог – її Творець; тому що Христос віддав Себе за неї, щоб освятити її й наділити освячуючою силою; тому що Святий Дух оживлює її любов'ю. У Церкві – повнота засобів спасіння. Святість – це покликання кожного її члена і мета всього того, що вона чинить. До її осердя належать Пречиста Діва Марія та незліченні святі, що є для вірних взірцями й заступниками. Святість Церкви є джерелом освячення її дітей, які тут, на землі, визнають себе грішниками, яким повсякчас потрібне навернення й очищення.

166. Чому Церква називається католицькою?

830-831
868

Церква є *католицька*, тобто *вселенська*, бо в ній присутній Христос, а «де є Христос Ісус, там є католицька Церква» (св. Ігнатій Антіохійський). Вона проголошує повноту і цілість віри; несе й уділяє повноту засобів спасіння; вона послана до всіх народів, незалежно від того, до якого часу чи якої культури вони належать.

167. Чи локальна Церква є католицькою?

832-835

Католицькою є кожна *локальна* Церква (*дієцезія* чи *епархія*), що складається зі спільноти християн, які перебувають у сопричасті віри й Святих таїнств зі своїм єпископом, який у рукоположенні отримав апостольське спадкоємство, та з Римською Церквою, яка «голубує в любові» (св. Ігнатій Антіохійський).

168. Хто належить до католицької Церкви?

836-838

Усі люди в різний спосіб належать до вселенської єдності Божого народу або прямують до неї. Вповні належить до като-

лицької Церкви той, хто, маючи Христового Духа, пов'язаний з нею узами ісповіді віри, Святими таїнствами, церковним урядом та сопричастям. Охрещені, які не живуть вповні у католицькій єдності, все ж таки перебувають у певному, хоч і недосконалому, сопричасті з католицькою Церквою.

169. Як Католицька Церква визнає свій стосунок до єврейського народу?

Католицька Церква визнає свій стосунок до єврейського народу в тому, що Бог вибрав цей народ першим з-поміж усіх, аби він прийняв Його Слово. Саме єврейському народові належить «усиновлення, і слава, і завіти, і законодавство, і богослужба, й обітниця; їхні отці, з них і Христос тілом» (Рим. 9, 4-5). На відміну від інших нехристиянських релігій юдейська віра – це вже відповідь на Боже Об'явлення у Старому Завіті.

839-840

170. Який зв'язок Католицької Церкви із нехристиянськими релігіями?

Існує зв'язок, зокрема з огляду на спільне походження і мету всього людського роду. Католицька Церква визнає, що все те, що є добре й істинне в інших релігіях, походить від Бога, є променем Його істини, може приготувати до прийняття Євангелія і дати поштовх до єдності людства у Христовій Церкві.

841-845

171. Що означає твердження: «поза Церквою нема спасіння»?

Це означає, що всяке спасіння приходить від Христа-Глави через Церкву – Його Тіло. Тому не можуть спастися ті, які, знаючи, що Церква, заснована Христом, є конечна для спасіння, до неї не входять і в ній не перебувають. Водночас завдяки Христові та Його Церкві вічне спасіння можуть досягнути ті, котрі без власної вини не знають Христового Євангелія ані Його Церкви, але щиро шукають Бога і під впливом благодаті стараються виконувати Божу волю так, як підказує голос совісти.

846-848

172. Чому Церква має благовістити Євангеліє всьому світові?

Тому що Христос наказав: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи, хрестячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа» (пор. Мт. 28, 19). Це місіонерське доручення, що його дав Господь, випливає з вічної любови Бога, який послав свого Сина й свого Духа, бо хоче, «щоб усі люди спаслися і прийшли до розуміння правди» (1 Тим. 2, 4).

849-851

173. У якому сенсі Церква є місійною?

852-856

Ведена Святим Духом, Церква продовжує протягом історії місію Самого Христа. Християни, отожд, мають благовістити усім Добру Новину, принесену Христом, наслідуючи Його шлях, бути готовими на самопожертву аж до мучеництва.

174. Чому Церква є апостольська?

857
869

Церква є апостольська з огляду на своє *походження*, тому що побудована «на підвалині апостолів» (Еф. 2, 20); з огляду на своє *віровчення*, яке є тим самим, що й апостолів; з огляду на свій *устрій*, тому що самі апостоли завдяки своїм наступникам – єпископам у єдності з наслідником апостола Петра – її настановляють, освячують і керують нею аж до приходу Христа.

175. У чому полягає місія апостолів?

858-861

Слово *апостол* означає «посланець». Ісус, Посланець Отця, покликав до себе дванадцятьох з-поміж Своїх учнів і настановив їх Своїми апостолами, чинячи їх вибраними свідками Свого Воскресіння та підвалиною Своєї Церкви. Він доручив їм продовжувати Його місію, кажучи: «Як Мене послав Отець, так Я посилаю вас» (Йо. 20, 21), – обіцяючи бути з ними аж до кінця світу.

176. Що таке апостольське спадкоємство?

861-865

Апостольське спадкоємство – це передавання посланництва та влади апостолів через Таїнство рукоположення їхнім наступникам – єпископам. Завдяки такому передаванню Церква перебуває в сопричасті віри та життя зі своїм першопочатком, упорядковуючи в часі свою апостольську діяльність для поширення Царства Христового на землі.

Вірні: єрархія, миряни, богопосвячене життя

177. Хто такі вірні?

871-872
934

Вірні – це ті, котрі через хрещення поєдналися з Христом і стали членами Божого народу. Ставши причасними – кожен відповідно до свого становища – до священничого, пророчого та царського Христового уряду, вони покликані виконувати місію, дану Богом Церкві. Між ними існує справжня рівність у їхній гідності дітей Божих.

178. Який устрій має Божий народ?

873

У Церкві з Божої установи є *священнослужителі*, що прийняли Таїнство рукоположення і становлять церковну єрархію. Інших називаємо *миряними*. Серед перших і других є такі, що

особливим чином посвячуються Богові, складаючи обіти, євангельські ради: чистоти в безженстві, убогости й послуху.

179. Чому Христос установив Церковну єрархію?

Христос установив церковну єрархію, для того щоб від Його імени вона пасла Божий народ, наділяючи її відповідною владою. Єрархія складається зі священнослужителів: єпископів, священників (пресвітерів) та дияконів. Завдяки Таїнству рукоположення єпископи та священники, виконуючи своє служіння, діють від імени і в особі Христа-Голови; диякони служать Божому народові в *дияконії* (служінні) слова, богослужінні та любові.

874-877
935

180. Як здійснюється колегіальний вимір церковного служіння?

За прикладом дванадцятьох апостолів, що їх Сам Христос вибрав і спільно послав на місію, єдність членів церковної єрархії слугує єдності всіх вірних. Кожен єпископ здійснює свою службу як член єпископської колегії в єдності з Папою, стаючи разом з ним учасником дбання про вселенську Церкву. Священники виконують своє служіння в лоні пресвітерату місцевої Церкви в єдності зі своїм єпископом та під його проводом.

877

181. Чому церковне служіння має також і особистий характер?

Церковне служіння має також і особистий характер, оскільки силою Таїнства рукоположення кожен, хто його отримав, відповідальний перед Христом, що покликав його особисто, довіряючи йому посланництво.

878-880

182. Яка є місія Папи Римського?

Папа, єпископ Риму і наслідник святого Петра, є постійне і видиме начало та підвалина церковної єдності. Він намісник Христа, голова Колегії єпископів і пастир усієї Церкви, над якою з божественної установи має повну, верховну, безпосередню й універсальну владу.

881-882
936-937

183. Яке завдання Колегії єпископів?

Колегія єпископів, завжди в єдності з Папою і ніколи – без нього, також здійснює повну й верховну владу над Церквою.

883-885

184. Як єпископи виконують свою учительську місію?

Єпископи в єдності з Папою мають обов'язок вірно й владно благовістити усім вірним Євангеліє – як істинні свідки апостольської віри, зодягнені Христовою владою. Завдяки надприродному

886-890
939

чуттю віри Божий народ під проводом живого Учительства Церкви неухильно тримається своєї віри.

185. Коли виявляється непомильність учительського уряду Церкви?

891 Ця непомильність виявляється тоді, коли Римський Архидієц силою своєї влади, як верховний Пастир Церкви, або Колегія єпископів у єдності з Папою, зібрана, зокрема, на Вселенському Соборі, проголошують остаточно певну доктрину, що стосується віри або моралі, а також тоді, коли Папа і єпископи в їхньому повсякденному учительському уряді однозгідно навчають одну й ту саму доктрину як остаточно визначену. Кожен вірний мусить прийняти це вчення із благоговінням віри.

186. Як єпископи виконують свій уряд освячувати?

893 Єпископи освячують Церкву, уділяючи Христову благодать через служіння слова і Святих Таїнств, зокрема Євхаристії, а також через свою молитву, приклад і працю.

187. Як єпископи виконують своє завдання управляти Церквою?

894-896 Кожний єпископ як член єпископської колегії спільно з іншими єпископами у єдності з Папою дбає про всі місцеві Церкви та про всю Церкву. Єпископ, якому довірено місцеву Церкву, управляє нею силою власної, звичайної і безпосередньої священної Влади, яка здійснюється в ім'я Христа, Доброго Пастиря, у сопричасті зі всією Церквою та під проводом Петрового наступника.

188. Яке покликання мирян?

897-900 940 Покликання, властиве мирянам, полягає в тому, щоб шукати Царства Божого, просвітлюючи й упорядковуючи дочасну дійсність відповідно до Божої волі. Так вони здійснюють покликання до святости й апостоляту, звернене до всіх охрещених.

189. Яка участь мирян у священничому уряді Христа?

901-903 Миряни беруть участь у цьому уряді, коли приносять – передовсім у Євхаристії – як духовну жертву, «приємну Богові, через Ісуса Христа» (1 Пт. 2, 5), своє власне життя з усіма своїми справами, свої молитви й апостольські ініціативи, своє родинне життя й повсякденну працю, свої життєві труднощі, що їх зносять із терпеливістю, та свою тілесну й духовну підтримку. Таким чином також і миряни, віддані Христові й освячені Святим Духом, жертвують Богові увесь світ.

190. У який спосіб миряни беруть участь у пророчому уряді Христа?

Вони беруть участь у цьому служінні, приймаючи щораз повніше у вірі Христове Слово, благовістуючи його світові свідченням власного життя та словом, євангелізуючи та катехизуючи. Ця євангелізаційна праця стає особливо ефективною, оскільки здійснюється у звичайних обставинах світського життя.

904-907
942

191. У який спосіб миряни беруть участь у царському уряді Христа?

Миряни беруть участь у царському уряді Христа, оскільки отримали від Нього владу перемагати гріх в собі самих та у світі самозреченням і святістю власного життя. Миряни виконують різні служіння на користь спільноті й пронизують моральними цінностями дочасні справи людини та суспільні структури.

908-913
943

192. Що таке богопосвячене життя?

Це певний спосіб життя, визнаний Церквою. Це добровільна відповідь на особливе Христове покликання, якою богопосвячені особи цілковито віддають себе Богові й під дією Святого Духа прямують до досконалости любови. Для цієї посвяти обов'язковим є виконання євангельських рад.

914-916
944

193. Що вносить богопосвячене життя у місію Церкви?

Богопосвячені особи беруть участь у місії Церкви, вповні посвячуючись Христові та ближнім, таким чином даючи свідчення надії Небесного Царства.

931-933
945

Вірую в спільність святих

194. Що означає вислів «спільність святих»?

Цей вислів означає насамперед спільну участь усіх членів Церкви у святошах, таких, як віра, Святі Таїнства (особливо Євхаристія), харизми й інші духовні дари. В основі спільности лежить любов, яка «не шукає свого» (1 Кор. 13, 5), а заохочує вірних до того, щоб «усе в них було спільне» (Ді. 4, 32) і навіть щоб своїми матеріальними благами допомагали нужденним.

946-953
960

195. Що ще означає вислів «спільність святих»?

Цей вислів означає також і сопричастя між святими (*sancti*), тобто між тими, котрі Божою благодаттю з'єднані з померлим і воскреслим Христом. Деякі з них ще не скінчили своєї земної мандрівки; інші, завершивши своє життя, проходять очищення за

954-959
961-962

допомогою також і наших молитов; ще інші вже втішаються славою Божою і заступаються за нас. Усі разом вони творять у Христі єдину родину – Церкву – на славу й хвалу Пресвятої Тройці.

Марія – Мати Христа, Мати Церкви

196. У якому розумінні Пречиста Діва Марія є Матір'ю Церкви?

963-966
973

Пречиста Діва Марія – Мати Церкви за благодаттю, бо породила Ісуса, Сина Божого, Голову тіла, яким є Церква. Ісус, коли вмирав на хресті, вказав учневі на неї як на матір такими словами: «Ось матір твоя» (Йо. 19, 27).

197. Як Пречиста Діва Марія допомагає Церкві?

967-970

Після вознесення свого Сина Діва Марія молитвами допомагає новонародженій Церкві. Так само й після свого небовзяття вона продовжує заступатися за своїх дітей, є для всіх взірцем віри та любови і має на них спасенний вплив, який випливає з надлишку Христових заслуг. Вірні вбачають у ній образ і провіщення воскресіння, яке їх чекає, і звертаються до неї як до заступниці, помічниці, рятівниці й посередниці.

198. Як вшановуємо Пречисту Діву Марію?

971

Пречисту Діву Марію вшановуємо в особливий спосіб, що істотно відрізняється від поклоніння, яке належить лише Пресвятій Тройці. Це особливе пошанування виявляється, зокрема, у святах літургійного року, присвячених Богоматері, та в богородичній молитві – такій, як свята Вервиця, яка є змістом цілого Євангелія.

199. Яким чином Пречиста Діва Марія є есхатологічною іконою Церкви?

972
974-975

Дивлячись на Марію, всесвяту і вже тепер прославлену тілом та душею, Церква бачить у ній те, чим вона сама покликана бути на землі і стати в небесній батьківщині.

«ВІРЮЮ У ВІДПУЩЕННЯ ГРІХІВ»

200. Як відпускаються гріхи?

976-980
984-985

Хрещення є першим і найважливішим святим Таїнством для прощення гріхів. Для гріхів, учинених після хрещення, Христос установив святе Таїнство Примирення, або Покаяння (Сповіді), через яке охрещений стає примирений з Богом і Церквою.

201. Чому Церква має владу прощати гріхи?

Церква має завдання і владу прощати гріхи, тому що сам Христос наділив її нею: «Прийміть Духа Святого! Кому відпустите гріхи – відпустяться їм, кому ж затримаєте – затримуються» (Йо. 20, 22-23).

981-983
986-987

«ВІРУЮ У ВОСКРЕСІННЯ ТІЛА»

202. Що означає слово *тіло* і в чому його важливість?

Слово *тіло* означає людину як істоту слабку і смертну. «Тіло – стрижень спасіння» (Тертуліян). Справді, ми віримо в Бога, що сотворив тіло; віримо в Слово, що стало тілом, щоб відкупити тіло; віримо у воскресіння тіл, вінець сотворення та відкуплення тіла.

990
1015

203. Що означає «воскресіння тіла»?

Це означає, що остаточним станом людини не буде лише безтілесна душа, відокремлена від тіла, а також і наші смертні тіла одного дня повернуться до життя.

990

204. Який зв'язок між Христовим воскресінням і нашим?

Так, як Христос воістину воскрес із мертвих і живе повіки, так само останнього дня Він воскресить усіх, давши їм нетлінне тіло: «ті, що чинили добро, на воскресіння життя. А ті, що зло чинили, – воскреснуть на суд» (Йо. 5, 29).

988-991,
1002-1003

205. Що діється з нашим тілом і нашою душею після смерті?

Зі смертю, коли душа покидає тіло, саме тіло підлягає тлінню, а душа, що є безсмертна, іде на суд Божий і чекає на те, аби знову з'єднатися з тілом, коли воно, із поверненням Господа, воскресне вже перемінене. Збагнути, як саме відбудеться воскресіння, – це понад можливості нашої уяви і нашого розуму.

992-1004
1016-1018

206. Що означає «померти в Христі Ісусі»?

Це означає померти в Божій благодаті без смертного гріха. Віруючий у Христа, наслідуючи Його приклад, може обернути свою смерть на чин покори і любови до Отця. «Вірне слово: Коли ми з Ним померли, то разом з Ним будемо й жити» (2 Тим. 2, 11).

1005-1014
1019

«ВІРУЮ У ВІЧНЕ ЖИТТЯ»

207. Що таке вічне життя?

Це життя, що почнеться відразу після смерті. І воно не матиме кінця. Йому передуватиме частковий суд для кожного,

1020
1051

що його вчинить Христос, суддя живих і мертвих, і цей суд буде підтверджений на Страшному суді.

208. Що таке частковий суд?

1021-1022
1051

Це суд негайної винагороди, яку кожен після своєї смерті отримувє від Бога у своїй безсмертній душі, відповідно до своєї віри і своїх діл. Це воздаяння полягає в безпосередньому або після відповідного очищення доступі до небесного блаженства або у вічному проклятті в пеклі.

209. Що слід розуміти під словом «небо»?

1023-1026
1053

«Небо» – це стан найвищого й остаточного щастя. Ті, що вмирають у Божій благодаті й не мають потреби в подальшому очищенні, єднаються з Ісусом, Марією, ангелами та святими. Так вони вони творять небесну Церкву, де бачать Бога «обличчям в обличчя» (1 Кор. 13, 12), живуть у сопричасті любови зі Святою Тройцею та заступаються за нас.

«Життя в його істинній сутності – це Отець, який через Сина у Святому Дусі виливає, як джерело, на всіх нас свої небесні дари. Зі свого доброзволення Він обіцяє насправді і нам, людям, божественні блага вічного життя» (св. Кирило Єрусалимський).

210. Що таке чистилище?

1030-1031
1054

Чистилище – це стан тих, що померли у приязні з Богом, але, хоч певні вічного спасіння, ще потребують очищення, щоб увійти в небесне блаженство.

211. Як ми можемо допомогти в очищенні душ у чистилищі?

1032

В силу сопричастя святих вірні, котрі ще не завершили земної мандрівки, можуть допомогти душам у чистилищі, жертвуючи за них заупокійні молитви, зокрема в Божественній літургії, а також милостинею, відпустами та ділами покути.

212. Що таке пекло?

1033-1035
1056-1057

Пекло – це вічне прокляття тих, котрі з власного вибору вмирають у смертному гріху. Головна кара пекла полягає у вічному відокремленні від Бога, тільки в Якому людина має життя і щастя, задля яких вона була сотворена і яких прагне. Христос про цю дійсність говорить такими словами: «Ідіть від Мене геть, прокляті, у вогонь вічний» (Мт. 25, 41).

213. Як існування пекла узгоджується з безмежною Божою добротою?

Бог, який бажає, «щоб усі прийшли до покаяння» (2 Пт. 3, 9), все ж таки, створивши людину вільною і відповідальною, шанує її рішення. Отже, людина сама себе вільно виключає із сопричастя з Богом, якщо аж до хвилини своєї смерти вперто перебуває у смертному грісі, відкидаючи милостиву Божу любов. 1036-1037

214. У чому полягатиме остаточний суд?

Остаточний (страшний) суд полягатиме в тому, що Господь Ісус, повернувшись як суддя живих і мертвих, винесе вирок блаженного життя або вічного прокляття для «праведних і неправедних» (Ді. 24, 15), котрі всі разом зберуться перед Ним. Після цього остаточного суду також і воскресле тіло отримає ту ж винагороду, що й душа на частковому суді. 1038-1041
1058-1059

215. Коли настане цей суд?

Цей суд настане в кінці світу, день і годину якого знає тільки Бог. 1040

216. Що таке надія на нове небо і нову землю?

Після Страшного суду сам весь світ, визволений із рабства зіпсуття, братиме участь у славі Христа – і настане «нове небо і нова земля» (2 Пт. 3, 13). Таким чином сповниться Царство Боже, тобто остаточно здійсниться спасенний Божий промисел «об'єднати все у Христі, небесне і земне» (Еф. 1, 10). Тоді, у вічному житті, Бог стане «всім у всьому» (1 Кор. 15, 28). 1042-1050
1060

«Амінь»

217. Що означає слово *Амінь*, яким завершується наше визнання віри?

Єврейське слово *Амінь*, яким завершується остання книга Святого Письма, деякі молитви Нового Завіту і літургійні молитви Церкви, – це наше «так», повне довір'я і беззастережно відкрите на все те, що ми визнали у вірі, цілковито покладаючись на Того, Хто є остаточний «Амінь» (Од. 3, 14), – Христос Господь. 1064-1065

На зображеній тут картині Христос підходить до апостолів, що сидять або стоять довкола столу, і за чергою причащає їх. Цей жанр малярства демонструє ту велику євхаристійну побожність, що її Церква виявляла протягом віків.

«Sine dominico non possumus» («без неділі не можемо [жити]») – казав мученик Емерит на початку IV століття під час одного з найжорстокіших гонінь проти християн, що його вчинив імператор Діоклетіян у 304 році. Звинувачений у тому, що разом зі своєю спільнотою брав участь у Євхаристії, Емерит без ухиляння визнав: «Без Євхаристії ми не можемо жити». А одна з мучениць додала: «Так, я приходила на зібрання і брала участь у Господній вечері разом з моїми братами, бо я християнка» (*Дії мучеників з Абітини*, розд. 11 і 7, 17). За цю євхаристійну вірність 49 північноафриканських мучеників було засуджено на смерть. Євхаристійний Ісус – це було правдиве життя для Сатурніна та його товаришів, мучеників із Абітини у Проконсульській Африці. Вони воліли радше вмерти, ніж позбавити себе євхаристійної поживи – хліба вічного життя.

Св. Тома Аквінський мав такий звичай: ополудні він заходив до церкви й у самозабутті, з вірою в серці притулявся чолом до кивоту, щоб сам на сам поговорити з Євхаристійним Ісусом. Видатний середньовічний богослов відомий також і тим, що уклав службу на празник Тіла Господнього, виливши в ній усю свою глибоку євхаристійну побожність.

У гимні утрени (*Verbum supernum prodiens*) міститься синтез католицької євхаристійної духовності:

У той час, коли мав бути виданий на смерть від зрадника змовникам,
[Ісус] подарував учням Себе самого як животворящу поживу.
Він дав їм Себе під двома видами – Тіла і Крови,
Щоб двома сутностями наситилася ціла людина.
Народжуючись, Він дав Себе як товариш,
Сидячи за Трапезою, – як поживу,
Помираючи, – як викуп.

Тома Аквінський, називаючи Євхаристію «вершиною і досконалістю усього духовного життя», висловлює не що інше, як свідомість євхаристійної віри Церкви, яка вірить, що Євхаристія – це жива присутність Ісуса між нами і конче потрібна пожива для духовного життя. Євхаристія – це золота нитка, що, почавшись на Тайній Вечері, пронизує і пов'язує воедино всю багатовікову історію Церкви аж до нашого часу. Слова освячення: «Це Тіло мое» і «Це кров моя» – проголошувано завжди і всюди, в тому числі й у нацистських та сталінських таборах і в тисячах в'язниць, що існують до сьогодні. Саме на такому євхаристійному горизонті Церква будує своє життя, своє сопричастя і свою місію.

Йоос ван Вассенгове, *Ісус причащає апостолів*, Національна галерея Марке, Урбіно.

ЧАСТИНА ДРУГА
ЗВЕРШЕННЯ
ХРИСТИЯНСЬКОГО ТАЇНСТВА

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ
САКРАМЕНТАЛЬНА ІКОНОМІЯ

Жертва, принесена на хресті, – це джерело sacramentalного життя Церкви. На зображеній тут мозаїці Марія, символ Церкви, лівою рукою збирає з проколеного Ісусового боку кров і воду – символи Святих Таїнств Церкви:

«Та коли підступили до Ісуса й побачили, що Він уже мертвий, то голінок не перебивали Йому, лиш один з вояків проколов Йому списом бік. І потекла негайно ж кров і вода» (Йо. 19, 33-34).

Св. Августин пояснює:

«Отже, Христос, Господь наш, Який у стражданні Своему віддав за нас те, що взяв був від нас при народженні, навіки ставши найбільшим зі всіх священників, зволив, щоб приносилася ця жертва, яку ви бачите, тобто Його Тіло і Його Кров. Його Тіло, пробите списом, видало із себе кров і воду, якими відпустило наші гріхи. Споминаючи цю благодать, працюючи над своїм спасінням (але насправді це Бог, що діє у вас), – зі страхом і трепетом приступайте до Причастя жертви вівтаря. Визнайте в хлібі те саме Тіло, що висіло на хресті, а в чаші – ту саму Кров, що витекла з рани в Його боці. Стародавні жертвопринесення Божого народу в усьому їхньому різноманітті були прообразом єдиної прийдешньої жертви. Христос є водночас і агнцем – з огляду на невинність Своєї чистої душі, – й офірним ягням – з огляду на свою плоть, що схожа на плоть гріховну. Так само й усе інше, що багатьма різними способами було провіщене в жертвопринесеннях Старого Завіту, стосується виключно до цієї жертви, об'явленої в Новому Завіті.

А отже, беріть і їжте Тіло Христове, тепер, коли ви самі стали членами Христа в тілі Христовому; беріть і пийте Кров Христову. Щоб не було між вами розділення, їжте те, що вас поєднує; щоб не вважати себе за маловартих, – пийте ту ціну, що за вас заплачена. Так само, як Святі Дари, коли ви їх споживаєте, перетворюються у вас, так само й ви перетворюєтесь у Тіло Христове, коли живете в послуші й побожності. Напередодні своїх страстей, справляючи Пасху зі своїми учнями, Він узяв хліб і поблагословив його, кажучи: *Це Тіло Моє, що дається за вас*. Так само, поблагословивши, дав чашу, кажучи: *Це кров Моя Нового Завіту, що за багатьох проливається на відпущення гріхів*. Усе це ви читали або чули з Євангелія, та ви не знали, що Євхаристія – це і є сам Син Божий. Однак тепер із серцем, що очистилось у незаплямованому сумлінні, та з тілом, омитим чистою водою, *наблизьтесь до Нього, і будете просвічені, і лиця ваші не застидаються*» (Слово 228 В).

218. Що таке літургія?

Літургія – це звершення Христового Таїнства, особливо пасхального. У літургії, через виконання священничого уряду Христа, у знаках виявляється і здійснюється освячення людей і містичне Тіло Христове звершує – як голова, так і члени – привселюдний культ богочитання. 1066-1070

219. Яке місце займає літургія в житті Церкви?

Літургія, досконала священна дія, є вершиною, до якої змагає Церква у своїй діяльності, а водночас і джерелом, з якого походить життєва сила Церкви. За допомогою літургії Христос продовжує у Церкві, разом з Церквою і за посередництвом Церкви діло нашого спасіння. 1071-1075

220. У чому полягає сакраментальна ікономія?

Сакраментальна ікономія (доморядництво) полягає в тому, щоб уділяти людям плоди відкуплення, звершуючи Святі Таїнства Церкви, а особливо Євхаристію, «аж поки Він не прийде» (1 Кор. 11, 26). 1076

ГЛАВА ПЕРША

ПАСХАЛЬНЕ ТАЇНСТВО В ЧАСІ ЦЕРКВИ

Літургія – діло Пресвятої Тройці

221. У який спосіб Бог Отець є джерело і мета літургії?

У літургії Бог Отець сповнює нас Своїми благословеннями у воплощеному, померлому й воскреслому заради нас Сині і вливає в наші серця Святого Духа. Одночасно з цим Церква прославляє Отця поклонінням, величанням та благодаренням і просить про дар Його Сина та Святого Духа. 1077-1083
1110

222. Яке діло в літургії виконує Христос?

У літургії Церкви Христос насамперед ознаменовує і виконує Своє пасхальне Таїнство. Даруючи апостолам Святого Духа, Спаситель доручив їм та їхнім наступникам владу звершувати діло спасіння за допомогою євхаристійної жертви і Святих Таїнств, 1084-1090

в яких діє Сам Христос, уділяючи Свою благодать вірним усіх часів та народів.

223. Як Святий Дух діє у літургії стосовно Церкви?

1091-1109
1112

У літургії здійснюється найтісніша співдія між Святим Духом і Церквою. Святий Дух готує Церкву до зустрічі з її Господом, нагадує про Христа і являє Його християнському зібранню, уприсутнює й актуалізує Христове Таїнство, єднає Церкву в житті та місії Христа і робить так, щоб у Церкві давав рясні плоди дар сопричастя.

ПАСХАЛЬНЕ ТАЇНСТВО У ТАЇНСТВАХ ЦЕРКВИ

224. Що таке Святі Таїнства і які вони є?

1113-1131

Святі таїнства – це видимі та дієві знаки благодаті, що їх установив і передав Церкві Сам Христос. Через них даровано божественне життя. Святих Таїнств є сім: Хрещення, Миропомазання, Євхаристія, Покаяння, Єлеопомазання, Рукоположення і Подружжя.

225. Який зв'язок між Святими Таїнствами і Христом?

1114-1116

Таїнства Христового життя становлять основу того, що Христос за посередництвом служителів Церкви сьогодні уділяє у Святих Таїнствах.

«Те, що було видимого в нашому Спасителі, перейшло в Його Святі Таїнства» (св. Лев Великий).

226. Який зв'язок Таїнств із Церквою?

1117-1119

Христос доручив Святі Таїнства Своїй Церкві. Це «Таїнства Церкви», і то у двоякому значенні: по-перше, вони походять *від неї*, будучи діями Церкви, що сама є таїнством Христової дії; по-друге, вони призначені *для неї* в тому розумінні, що вони будують Церкву.

227. Що таке незатертий знак (характер) Святого Таїнства?

1121

Це духовна *печать*, яку залишають Таїнства Хрещення, Миропомазання і Рукоположення. Це обітниця й записка Божої опіки. Силою цієї печаті християнин уподібнюється до Христа, бере різного роду участь у Христовому священстві і стає частиною Церкви відповідно до різних станів і завдань. Інакше кажучи, він посвячується на те, щоб славити Бога і служити Церкві. Цієї печаті неможливо стерти, а тому Таїнства, що її витискають, приймають тільки раз у житті.

228. Який стосунок Святих Таїнств до віри?

Святі Таїнства не тільки мають віру за свою передумову – словами й обрядовими елементами вони її живлять, зміцнюють і виражають. Звершуючи Святі таїнства, Церква сповідує віру апостолів. Звідси й давній вислів: «*Lex orandi, lex credendi*», тобто: “Церква вірить так, як молиться”.

1122-1126
1133**229. Чому Таїнства – дієві?**

Таїнства діють *ex opere operato* («силою самого факту, що відбулася сакраментальна дія»), бо в них діє Сам Христос. Він уділяє благодать, яку знаменує те чи інше таїнство, незалежно від особистої святости священнослужителя. А проте плоди Святих Таїнств залежать також і від відкритості того, хто їх приймає.

1127-1128
1131**230. Чому Святі Таїнства потрібні для спасіння?**

Для тих, хто вірить у Христа, Святі Таїнства потрібні для спасіння, хоч не всі вони дані кожному віруючому, тому що вони уділяють сакраментальні благодаті, прощення гріхів, божественне усиновлення, уподібнення до Христа Господа і належність до Церкви. Святий Дух зцілює і перемінює тих, хто їх приймає.

1129

231. Що таке сакраментальна благодать?

Сакраментальна благодать – це благодать Святого Духа, що її дарує Христос і що властива кожному Святому Таїнству. Ця благодать допомагає вірному в його дорозі до святости, а цим самим допомагає також і Церкві зростати в любові та свідченні правди.

1129; 1131
1134; 2003**232. Який зв'язок між Святими Таїнствами і вічним життям?**

У Святих Таїнствах Церква, що «чекає блаженної надії і славного з'явлення великого Бога і Спаси нашого Ісуса Христа» (Тит. 2, 13), вже одержує завдаток вічного життя.

1130

ГЛАВА ДРУГА

САКРАМЕНТАЛЬНЕ ЗВЕРШЕННЯ
ПАСХАЛЬНОГО ТАЇНСТВА

ЗВЕРШЕННЯ ЛІТУРГІЇ ЦЕРКВИ

*Хто звершує?***233. Хто діє в літургії?**

У літургії діє «*всецільний Христос*» («*Christus Totus*»), Голова і Тіло. Як Верховний Архиєрей, Він звершує літургію у Своєму Тілі – Церкві небесній і земній.

1135-1137
1187

234. Хто звершує небесну літургію?

1138-1139

Небесну літургію звершують ангели, святі Старого і Нового Заповітів, зокрема Богородиця, апостоли, мученики і «натовп численний, перелічити який ніхто не міг, – від усякого народу і племен, і людностей, і язиків» (Од. 7, 9). Коли ми через Святі Таїнства звершуємо Таїнство спасіння, то також беремо участь у цій вічній літургії.

235. Як відправляє літургію Церква на землі?

1140-1144
1188

Земна Церква відправляє літургію як священничий народ, кожен із членів якого діє відповідно до свого завдання, в єдності Святого Духа: охрещені приносять себе в духовну жертву; рукоположені священнослужителі звершують богослужіння відповідно до свого сану, даного їм для служіння всім членам Церкви; єпископи і пресвітери діють в особі Христа – Голови.

Як звершується?

236. Як відправляють літургію?

1145

Літургійна відправа сплетена зі знаків та символів, значення яких, закорінене у творінні та людських культурах, уточнюється в подіях Старого Завіту і сповна розкривається в Особі та діяннях Христа.

237. Яке походження sacramентальних знаків?

1146-1152
1189

Деякі взяті зі сотвореного світу (світло, вода, вогонь, хліб, вино, елей), інші – із громадського життя (омивання, помазання, ламання хліба), ще інші – з історії спасіння у Старому Союзі (пасхальні обряди, жертвоприношення, покладення рук, освячення). Ці знаки, а деякі з них нормативні та незмінні, застосував Сам Христос, і вони стали носіями діл спасіння та освячення.

238. Який зв'язок існує між діями і словами у звершенні Святих Таїнств?

1153-1155
1190

У звершенні Святих Таїнств дії та слова тісно поєднані. Справді, хоч символічні дії вже самі по собі є певною мовою, треба все-таки, щоб слова обряду супроводжували й оживлювали ці дії. Літургійні слова та дії, як нерозривне поєднання знаків і навчання, здійснюють те, що означають.

239. Яким критеріям мають відповідати спів та музика, що їх використовують у богослужіннях?

1156-1158
1191

Спів та музика тісно пов'язані з літургійними діями і мають відповідати таким критеріям: згідність із католицьким віровчен-

ням їхніх текстів, узятих переважно зі Святого Писання та літургійних джерел; промовиста краса молитви; висока якість музики; активна участь спільноти у відправі; відображення культурного багатства Божого народу; нарешті, священний і врочистий характер відправи. «Хто співає, молиться двічі» (св. Августин).

240. Яке призначення священних образів?

Образ Христа – це літургійна ікона в найповнішому розумінні слова. Усі інші образи, що зображають Богородицю та святих угодників, виявляють Христа, Який у них прославляється. Святі образи проголошують те саме євангельське послання, що його Святе Письмо передає словами, і допомагають пробуджувати й жити віру християн.

1159-1161
1192

Коли звершувати?

241. Що є центром літургійного часу?

Центром літургійного часу є неділя – підвалина та осердя цілого літургійного року, а літургійний рік сягає своєї кульмінації у щорічному святі Пасхи (Великдень) – святі всіх свят.

1163-1167
1193

242. Яке призначення літургійного року?

У літургійному році Церква святкує все Христове Таїнство – від Воплочення й аж до Його повернення у славі. У визначені дні Церква з особливою любов'ю вшановує Богородицю та споминає святих угодників, що жили для Христа, з Христом страждали й у Христі прославилися.

1168-1173
1196

243. Що таке літургійне правило?

Літургійне правило, прилюдна і спільна молитва Церкви, – це молитва Христа разом з Його тілом – Церквою. Завдяки літургійному правилу Христове таїнство, яке ми святкуємо в Євхаристії, освячує і переображує час кожного дня. Ці відправи складаються передусім із псалмів та інших біблійних текстів, а також із читання творів Отців Церкви і духовних учителів.

1174-1178
1196

Де звершувати?

244. Чи потребує Церква окремих місць для богослужень?

Поклоніння «в душі й істині» (Йо. 4, 24), властиве для Нового Союзу, не прив'язане до жодного виключного місця, бо Христос – це правдивий храм Божий, і завдяки Йому окремі християни та й ціла Церква під дією Святого Духа стають храмами Бога живого.

1179-1181
1197-1198

Проте Божий народ у своєму земному бутті потребує певних місць, у яких спільнота вірних могла б зібратися на літургійну відправу.

245. Що таке сакральні споруди?

1181
1198-1999

Це доми Божі, символи Церкви, яка живе в цьому місці, та небесної оселі. Це місця молитви, в яких Церква відправляє свої служби, передовсім Євхаристію, і поклоняється Христові, реально присутньому в кивоті.

246. Які є найсвятіші частини сакральних споруд?

1182-1186

Це престол, кивот, хранильниця священного мира та інших святих олив, трон єпископа (катедра) або сидіння священника, амвон, хрещальня та сповідальниця.

Літургійні відмінності і єдність Таїнства

247. Чому єдине Христове Таїнство звершується у Церкві відповідно до різних літургійних традицій?

1200-1204
1207-1209

Тому що незбагненне багатство Христового Таїнства не може бути вичерпане якоюсь одною літургійною традицією. Від самого початку в різних народів і в різних культурах це багатство завжди знаходило різні форми вираження, що дивовижно взаємодоповнювалися у розмаїтті.

248. Яка умова забезпечує єдність у різноманітності?

1209

Це вірність Апостольському Переданню, тобто сопричастя у вірі та Святих Таїнствах, одержаних від апостолів, – сопричастя, знаком і запорукою якого є апостольське спадкоємство. Церква є католицька (вселенська), а отже, може сполучити у своїй єдності все правдиве багатство людських культур.

249. Чи все у богослужінні незмінне?

1205-1206

У богослужінні, особливо у відправах Святих Таїнств, є елементи незмінні, вони мають божественне походження, їх Церква вірно зберігає. Та є й елементи, що підлягають зміні, і їх Церква має владу і навіть обов'язок пристосовувати до культури різних народів.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ
СІМ СВЯТИХ ТАЇНСТВ ЦЕРКВИ

Сім таїнств Церкви

Хрещення

Миропомазання

Євхаристія

Покаяння

Єлеопомазання недужих

Рукоположення (Священство)

Подружжя

Святі Таїнства Церкви – це плід відкупительної жертви Ісуса на хресті. На цьому триптиху зображено Храм, в якому уділяють сім Святих Таїнств. У центрі понад усім височить хрест. У стіп Розп'ятого – зболена Марія, її підтримує Йоан, поряд – побожні жінки. На задньому плані служачий священик підносить після освячення *гостію* на знак того, що хресна жертва знову здійснюється у евхаристійній відправі під видами хліба і вина.

На лівій частині триптиху, що зображує бічну каплицю, показано таїнства Хрещення, Миропомазання, що його уділяє єпископ, та Покаяння. На правій частині – таїнство Рукоположення, що його також звершує єпископ, і таїнства Подружжя та Єлеопомазання недужих.

РОГІР ВАН ДЕР ВЕЙДЕН, *триптих «Сім таїнств»*, Королівський музей образотворчого мистецтва, Антверпен.

250. Як поділяються Святі Таїнства Церкви?

Їх поділяють на Таїнства християнського втаємничення (Хрещення, Миропомазання та Євхаристія), Таїнства зцілення (Покаяння та Єлеопомазання) і Таїнства, що слугують сопричастю і служінню вірних (Рукоположення і Подружжя). Вони пов'язані з важливими моментами християнського життя. Усі Святі Таїнства скеровані до Євхаристії «як властивої їм мети» (св. Тома Аквінський).

1210-1211

ГЛАВА ПЕРША

ТАЇНСТВА ХРИСТІЯНСЬКОГО ВТАЄМНИЧЕННЯ

251. Як здійснюється християнське втаємничення?

Воно здійснюється через Святі Таїнства, що становлять *основу* християнського життя: вірні відроджуються у Хрещенні, зміцнюються Миропомазанням і кормляться Євхаристією.

1212
1275

Святе Таїнство Хрещення

252. Які назви надають першому Святому Таїнству втаємничення?

Його назва – це, передовсім, «хрещення» – на означення головного обряду, за допомогою якого це таїнство виконують: «хрестити» (дослівно «баптізейн») означає «занурювати» у воду. Охрещуваний занурюється у смерть Христа і виходить з неї як «нове створіння» (2 Кор. 5, 17). Це таїнство називається також «купіллям відродження і відновленням Святого Духа» (Тит. 3, 5) або «просвітленням», бо охрещений стає «дитиною світла» (Еф. 5, 8).

1213-1216
1276-1277

253. Які прообрази хрещення є у Старому Завіті?

У Старому Завіті можна знайти багато прообразів хрещення: *вода* як джерело життя і смерті; *Ноїв ковчег*, який рятує водою; *перехід через Червоне море*, що визволяє Ізраїль з неволі єгипетської; *перехід через Йордан*, що впроваджує Ізраїль в обіцяну землю, яка є образом вічного життя.

1217-1222

254. Хто виконав усе те, що було провіщене в цих про- образах?

1223-1224

Ісус Христос, Який на початку Свого прилюдного життя прийняв у водах Йордану хрещення від Йоана Хрестителя. На хресті зі Свого пробитого боку Він виточує кров і воду – символи Хрещення та Євхаристії, а після Свого воскресіння доручає апостолам таку місію: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи, хрестячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа» (Мт. 28, 19-20).

255. Відколи і кому Церква уділяє Хрещення?

1226-1228

Від дня П'ятдесятниці Церква уділяє Хрещення усім, хто вірує в Ісуса Христа.

256. У чому полягає головний жест обряду Хрещення?

1226-1245
1278

Головний жест цього Святого Таїнства полягає в тому, що охрещуваного занурюють у воду або поливають йому голову водою, вимовляючи при цьому Ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа.

257. Хто може прийняти Хрещення?

1246-1252

Прийняти Хрещення може кожний, хто ще не був охрещений.

258. Чому Церква хрестить дітей?

1250

Бо вони народилися в первородному гріху, а отже, їх треба визволити з-під влади лукавого і впровадити в царство свободи синів Божих.

259. Що вимагається від охрещуваного?

1253-1255

Від кожного охрещуваного вимагається визнання віри, яке вимовляє або він особисто, якщо хреститься дорослий, або його батьки і Церква, якщо хрестять дитину. Хресний батько із хресною матір'ю, як і вся церковна громада, теж частково відповідальні за підготування оглашенного до хрещення (катехуменат) і подальший розвиток його віри та одержаної в Хрещенні благодаті.

260. Хто може хрестити?

1256
1284

Як правило, Хрещення уділяють єпископи та пресвітери, а в латинській Церкві також і диякони. У разі конче́ної потреби хрестити може кожний, якщо тільки він має намір зробити те саме, що робить Церква. Він проливає воду на голову оглашенного і промовляє тринітарну хрещальну формулу: «Я хрещу тебе в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа».

261. Чи Хрещення потрібне для спасіння?

Хрещення є необхідна умова спасіння для всіх тих, кому проголошено Євангеліє і хто має можливість просити про уділення цього Таїнства. 1257

262. Чи можна спастися без Хрещення?

Христос умер задля спасіння всіх, тому можуть спастися й без Хрещення ті, хто загинув за віру (*хрещення кров'ю*), оглашенні, а також усі ті, хто під дією благодаті, не знаючи Христа і Церкви, щиро шукає Бога і намагається чинити Його волю (*хрещення бажанням*). Що ж до дітей, померлих без хрещення, то Церква у своїй літургії може лише доручати їх Господньому милосердю. 1258-1261
1281-1283

263. Які є наслідки Хрещення?

Хрещення очищає від первородного гріха, від усіх особистих гріхів і звільняє від кари за них; Хрещення робить охрещеного причасником божественного життя Пресвятої Тройці через освячуючу благодать, благодать оправдання, яка єднає з Христом і Його Церквою; Хрещення робить людину причасником Христового священства і становить основу для сопричастя усіх християн та уділяє охрещеному богословські чесноти й дари Святого Духа. Охрещений назавжди належить Христові: він позначений незгладимою Христовою печаттю (*характером*). 1262-1274
1279-1280

264. Яке значення християнського імени, одержаного при Хрещенні?

Це ім'я дуже важливе, адже Бог знає кожну людину на ім'я, тобто в її неповторності. Разом із хрещенням християнин приймає у Церкві власне ім'я, переважно ім'я якогось святого, який би правив для охрещеного за вірець святости й запевнив би його у своєму заступництві перед Богом. 2156-2159
2167

Святе Таїнство Миропомазання (Конфірмація)

265. Яке місце Святого Таїнства Миропомазання (Конфірмації) в божественному спасительному промислі?

У Старому Завіті пророки звіщали, що Святий Дух буде зісланий на очікуваного Месію та весь місянянський народ. Усе життя й уся місія Ісуса розгортаються в повному причасті Святого Духа. Апостоли одержують Святого Духа в день П'ятдесятниці і проголошують «величні діла Божі» (Ді. 2, 11). Вони передають 1285-1288
1315

через покладення рук новоохрещеним дар того самого Духа. Протягом століть Церква не переставала жити у Святому Дусі й передавати Духа своїм дітям.

266. Чому Таїнство називається *Миропомазання* або *Конфірмація*?

1289

Воно назване *Миропомазанням* (у східних Церквах: Помазання Святим Миром) з огляду на те, що головним жестом обряду є помазання. Називається *Конфірмацією*, тому що підтверджує і зміцнює благодать Хрещення.

267. Який головний жест обряду *Миропомазання* (*Конфірмації*)?

1290-1301
1318
1320-1321

Головний жест обряду *Миропомазання* – помазання святим миром (олією, змішаною з пахощами, що її освятив єпископ). Виконуючи помазання, священнослужитель покладає руки й промовляє сакраментальні слова, властиві обрядові. На Заході помазують чоло охрещеного і промовляють слова: «Прийми печать дарованого тобі Святого Духа». У східних Церквах візантійського обряду помазують також й інші частини тіла зі словами: «Печать дару Святого Духа».

268. Які наслідки *Миропомазання* (*Конфірмації*)?

1302-1305

Наслідком *Миропомазання* є особливе зішестя Святого Духа, як і в день П'ятдесятниці. Це зішестя Святого Духа витискає на душі незгладимий знак і зумовлює зростання одержаної в Хрещенні благодаті; глибше закорінює нас у Божому синівстві; ще тісніше пов'язує нас із Христом і Його Церквою; зміцнює в душі дари Святого Духа; дарує особливу силу, щоб свідчити християнську віру.

269. Хто може приймати це Святе Таїнство?

1306-1311
1399

Це Таїнство може й зобов'язаний прийняти кожний, хто вже охрестився. Щоб *Миропомазання* було дієве, треба приймати його, перебуваючи в стані благодаті.

270. Хто є служителем *Миропомазання* (*Конфірмації*)?

1312-1314

Первинним служителем *Миропомазання* є єпископ. У цьому виявляється зв'язок помазуваного з Церквою в її апостольському вимірі. Коли *Миропомазання* уділяє священник (пресвітер), – як це звичайно буває на Сході, а в особливих випадках і на Заході, – тоді зв'язок з єпископом та Церквою виражений в особі священника, співпрацівника єпископа, та у святому мирі, яке освятив сам єпископ.

СВЯТЕ ТАЙНСТВО ЄВХАРИСТІЇ

271. Що таке Євхаристія?

Це жертва Тіла і Крови Господа Ісуса, яку Він установив для того, щоб продовжувати у віках аж до Його повернення хресну жертву, доручаючи Своїй Церкві спомин Його Смерти і Воскресіння. Це знак єдності, зв'язок любови, пасхальна трапеза, на якій приймають Христа, душа сповнюється благодаттю і дається завдаток вічного життя.

1322-1323
1409**272. Коли Ісус установив Євхаристію?**

Він установив її у Великий четвер, «тої ночі, якої був виданий» (1 Кор. 11, 23), коли звершував зі Своїми апостолами Тайну Вечерю.

1323
1337-1340**273. Як Він її установив?**

Зібравши Своїх апостолів у світлиці, Ісус узяв у Свої руки хліб, розламав його і дав їм, кажучи: «Беріть і їжте всі: це Тіло моє, що за вас віддається». Тоді взяв у руки чашу з вином і мовив їм: «Беріть і пийте всі: ця чаша – це новий і вічний завіт у Моїй крові, що проливається за вас на прощення гріхів. Чиніть це на Мій спомин».

1337-1340
1365,1406**274. Яке значення має Євхаристія в житті Церкви?**

Євхаристія – це джерело та вінець усього християнського життя. У Євхаристії сягає своєї вершини освячуюче діло Боже стосовно до нас і наше поклоніння Богові. Вона несе в собі усе духовне багатство Церкви – самого Христа, нашу Пасху. Євхаристія виражає і породжує сопричастя божественного життя і єдність Божого народу. За допомогою євхаристійної відправи ми вже тепер беремо участь у небесній літургії і наперед втішаємося вічним життям.

1324-1327
1407**275. Як називається це Святе Тайнство?**

Незбагненне багатство цього Тайнства виражається в різних назвах, що відображають його окремі аспекти. Найпоширеніші назви: Євхаристія, Свята Месса, Господня Вечеря, Ламання хліба, Євхаристійна відправа, Спомин страстей, смерти і воскресіння Господніх, Свята жертва, Свята й Божественна літургія, Святі Тайни, Найсвятіше Тайнство вівтаря, Святе Причастя.

1328-1332

276. Яке місце Євхаристії в божественному плані спасіння?

У Старому Завіті Євхаристію провіщено передовсім у щорічній пасхальній вечері, під час якої євреї споживали опрісноки на

1333-1344

спогад про поспішний і визвольний вихід з Єгипту. Ісус благовістить Євхаристію у Своему навчанні й установлює її, звершуючи зі Своїми апостолами Останню Вечерю під час пасхальної трапези. Церква, вірна наказові Господа: «Це робить на мій спомин» (1 Кор. 11, 24), завжди звершувала Євхаристію, особливо в неділю – день Ісусового воскресіння.

277. Як відбувається Євхаристійне богослужіння?

1345-1355
1408

Богослужіння складається з двох важливих частин, що становлять єдиний акт богочитання: літургії Слова, до якої входить проголошення і слухання Божого Слова, і євхаристійної літургії, під час якої відбувається принесення хліба і вина, євхаристійна молитва, або анафора, що містить слова освячення, і Причастя.

278. Хто є служителем Євхаристійного богослужіння?

1348
1411

Ним є священик (єпископ або пресвітер), який отримав дійсне свячення і діє в Особі Христа Глави та від імени Церкви.

279. Які елементи є істотні й необхідні для того, щоб звершити Євхаристію?

1412

Ними є пшеничний хліб і виноградне вино.

280. У якому розумінні Євхаристія є спомином Христової жертви?

1362-1367

Євхаристія є *спомином* у тому розумінні, що вона уприсутнює і здійснює ту жертву, яку Христос раз і назавжди приніс Отцеві на хресті заради цілого людства. Жертовний характер Євхаристії виявляється вже в самих словах, якими її установлено: «Це Моє Тіло, що за вас віддається» і «Ця чаша – це Новий Завіт у Моїй Крові, що за вас проливається» (Лк. 22, 19-20). Хресна жертва і жертва Євхаристії – це *одна й та сама жертва*. Обидві жертви складає та сама особа, і жертвується в обох випадках те саме, різниться тільки спосіб жертвоприношення: кривавий – на хресті, безкровний – у Євхаристії.

281. Яким чином Церква бере участь у євхаристійній жертві?

1368-1372
1414

У Євхаристії жертва Христа стає жертвою також і членів Його тіла. Життя, прослава, страждання, молитва та праця вірних поєднуються із Христовими. Як жертва Євхаристія приноситься за всіх вірних, живих і мертвих, щоб спокутувати гріхи людей та одержати від Бога земні й духовні блага. У Христовій жертві бере участь і небесна Церква.

282. Яким чином Ісус присутній у Євхаристії?

Ісус Христос присутній у Євхаристії унікальним і ні з чим не зрівняним способом. Він присутній правдиво, реально, сутнісно: Тілом і Кров'ю, Своєю душею і Своїм божеством. А отже, у Євхаристії в sacramentalний спосіб, під видами хліба й вина, присутній всецілий Христос – Бог і людина.

1373-1375
1413**283. Що таке пересестествлення?**

Пересестествлення означає перетворення всієї сутності хліба на сутність Тіла Христового, а всієї сутності вина – на сутність Його Крови. Ця переміна відбувається під час євхаристійної молитви завдяки дієвості Христового слова і дії Святого Духа. При цьому всі доступні для чуттів характеристики хліба та вина, тобто «євхаристійних видів», лишаються незмінні.

1376-1377
1413**284. Чи ламання хліба ділить Христа?**

Ні, ламання хліба не ділить Христа: у кожному з євхаристійних видів і в кожній їхній частинці присутній цілісний Христос.

1377

285. Доки триває євхаристійна присутність Христа?

Доти, доки існують євхаристійні види.

1377

286. Який культ належить Святому Тайнству Євхаристії?

Йому віддаємо культ поклоніння, тобто *latria*, як під час євхаристійного богослужіння, так і після нього, який належить лише Богові. Церква з якнайбільшою турботою зберігає Освячені Остії (Частиці), приносить їх недужим та всім іншим, хто не спроможний був узяти участі у Службі Божій, виставляє їх на врочисте поклонінням вірним, носить їх у процесіях і закликає якнайчастіше їх відвідувати й поклонятися Найсвятішим Тайнам, що зберігаються у кивоті.

1378-1381
1418**287. Чому Євхаристія – це пасхальний бенкет?**

Євхаристія – це пасхальний бенкет, бо Христос, тайнственно справляючи Свою Пасху, дарує нам Своє Тіло і Свою Кров, подає їх нам як їжу і питво, єднає нас зі Собою та одного з одним у Своєму жертвоприношенні.

1382-1384
1391-1396**288. Що символізує престол?**

Престол символізує самого Христа, що присутній водночас як жертва за наше примирення (престол – хресна жертва) і як дана нам небесна пожива (престол – євхаристійна трапеза).

1383
1410

289. Коли Церква зобов'язує до участі у Святій Мессі (Службі Божій)?

1389
1417

Церква зобов'язує вірних брати участь у Святій Мессі (Службі Божій) в неділі та в приписані свята, а крім того, радить робити це також і в інші дні.

290. Коли треба приступати до Святого Причастя?

1389

Церква заохочує вірних, які беруть участь у Службі Божій, з належним приготуванням приступати також і до Святого Причастя. Церква зобов'язує приступити до Святого Причастя хоча б на Пасху.

291. Що треба для того, щоб прийняти Святе Причастя?

1385-1389
1415

Щоб прийняти Святе Причастя, треба бути в повній єдності з Католицькою Церквою та бути в стані освячуючої благодаті, не маючи на совісті смертного гріха. Хто усвідомлює, що вчинив тяжкий гріх, зобов'язаний, перш ніж причащатися, прийняти Таїнство Покаяння. Важливою умовою є також перебувати в душі зосередження і молитви, зберігати приписаний Церквою євхаристійний піст та тілесну поставу (жести, одяг) на знак пошани до Христа.

292. Які плоди Святого Причастя?

1391-1397
1416

Святе Причастя посилює наше єднання з Христом та Його Церквою, зберігає й оновлює те життя благодаті, що його ми одержали у Хрещенні й Миропомазанні, допомагає нам зростати в любові до ближнього. Утверджуючи нас у любові, воно відпускає легкі гріхи й оберігає нас від тяжких гріхів у майбутньому.

293. У яких випадках можна уділяти Святе Причастя іншим християнам?

1398-1401

Католицькі служителі легітимно уділяють Святе Причастя членам східних Церков, що не є в повному сопричасті з Католицькою Церквою, якщо ті просять Причастя добровільно й належно до нього приготувалися.

Що ж до членів інших церковних спільнот, то католицькі служителі легітимно уділяють Святе Причастя вірним, котрі просять Причастя з поважної причини та з власної волі, належно приготовані до нього і поділяють католицьке віровчення про це Таїнство.

294. Чому Євхаристія – це «завдаток майбутньої слави»?

1402-1405

Тому що Євхаристія наповнює нас благодаттю та небесним благословенням, вона додає нам сили для нашої мандрівки цим життям і запалює нас прагненням життя вічного, уже тепер поєд-

нуючи нас із Христом, що сидить праворуч Отця, з небесною Церквою, з Пречистою Дівою та всіма святими.

У Євхаристії ми ламаємо «той самий хліб, що є ліком безсмертя, протиотрутою від смерти, щоб жити вічно в Ісусі Христі» (св. Ігнатій Антіохійський)

ГЛАВА ДРУГА

ТАЇНСТВА ЗЦІЛЕННЯ

295. Чому Христос установив таїнства Покаяння та Помазання хворих?

Христос, лікар душі й тіла, установив їх тому, що нове життя, яке Він нам подарував у таїнствах християнського втаємничення, може ослабнути і навіть знищитися через гріх. Тому Христос хотів, щоб Церква й далі провадила свою працю зцілення та спасіння через оці два Таїнства.

1420-1421
1426

Святе Таїнство Покаяння та Примирення

296. Як називається це Святе Таїнство?

Його називають Таїнством Покаяння, Примирення, Прощення, Сповіді або навернення.

1422-1424

297. Навіщо тим, хто вже охрещений, Святе Таїнство Примирення?

Нове життя у благодаті, одержане у хрещенні, не усунуло ані немочі людської природи, ані людської схильності грішити (тобто *похоти*). Христос установив це Таїнство для навернення охрещених, що віддалилися від Нього через гріх.

1425-1426
1484

298. Коли було встановлене це Святе Таїнство?

Воскреслий Господь установив це Таїнство, коли ввечері в день Пасхи явився Своїм апостолам і сказав їм: «Прийміть Духа Святого! Кому відпустите гріхи – відпустяться їм, кому ж затримаєте – затримаються» (Йо. 20, 22-23).

1485

299. Чи охрещені мають потребу в наверненні?

Христовий заклик до постійного навернення лунає в житті охрещених. Навернення – це постійне зусилля всієї Церкви, бо хоча вона й свята, але у своєму лоні охоплює і грішників.

1427-1429

300. Що таке внутрішнє каяття?

1430-1433
1490

Це поштовхи «сокрушеного серця» (Пс. 51, 19), що його божественна благодать спонукує відповісти на милосердну Божу любов. Внутрішнє каяття передбачає біль і відразу до скоєних гріхів, твердий намір більше не грішити і довір'я до Божої допомоги. Це каяття підживлюється надією на Боже милосердя.

301. У яких формах у християнському житті виражається каяття?

1434-1439

Каяття виявляється в різноманітних формах, зокрема в пості, молитві та милостині. Ці та багато інших форм каяття християнин може практикувати у своєму повсякденному житті, а особливо під час Великого посту та в день покути – у п'ятницю.

302. Які найголовніші елементи Святого Таїнства Примирення?

1440-1449

Їх два: певні дії з боку людини, яка наvertsається дією Святого Духа, і розршення, одержане від священника, який іменем Христа дає прощення і визначає спосіб, як спокутувати гріхи.

303. Що має робити каянник?

1450-1460
1487-1492

Він має: зробити старанний *іспит совісти*; збудити в собі *глибоке розкаяння*, яке буває досконале – коли вмотивоване любов'ю до Бога, і недосконале – коли викликане іншими мотивами, і яке передбачає намір більше не грішити; відбути *сповідь*, яка полягає у визнанні власних гріхів перед священником, і виконати *покуту*, тобто певні покаянні діла, що їх сповідник визначає каянникові для того, щоб виправити шкоду, завдану гріхом.

304. З яких гріхів треба сповідатися?

1456

Треба сповідатися з усіх не висповіданих іще тяжких гріхів, про які людина згадає після ретельного іспиту совісти. У звичайних умовах сповідання з тяжких гріхів – це єдиний спосіб дістати прощення.

305. Коли вірні зобов'язані сповідатися з тяжких гріхів?

1457

Кожний вірний, що досяг віку розсудливості, має обов'язок сповідатися з учинених тяжких гріхів хоча б раз на рік. У всякому разі, він мусить висповідатися з них перед тим, як причащатися.

306. Чому легкі гріхи теж можуть бути предметом Таїнства Сповіді?

1458

Церква наполегливо радить сповідатися також і з легких гріхів, хоч це й не є конче необхідне. Така сповідь допоможе нам

виробити правильну совість і краще боротися з нашими лихими схильностями, щоб ми могли оздоровитися Христовою силою і зростати в житті Духа.

307. Хто є служителем цього Святого Таїнства?

Христос доручив служіння Примирення Своїм апостолам, їхнім наступникам – єпископам та єпископським співпрацівникам – пресвітерам, що стали, таким чином, знаряддям Божого милосердя і справедливості. Вони здійснюють свою владу прощати гріхи *в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа*.

1461-1466
1495

308. За ким застережене право прощати деякі гріхи?

Відпущення деяких особливо тяжких гріхів (зокрема тих, що караються екскомунікою) застережене за Римським Архисреєм, місцевим єпископом або вповноваженими від них пресвітерами. А проте, коли грішникові загрожує смерть, кожний священик може відпустити йому будь-який гріх або й зняти з нього екскомуніку (відлучення від Церкви).

1463

309. Чи сповідник зобов'язаний берегти таємницю Сповіді?

З огляду на велич і делікатність свого служіння та з поваги до людської особи кожний сповідник зобов'язаний, без жодних винятків і під страхом якнайтяжчої кари, берегти сакраментальну печать, тобто зберігати в цілковитій таємниці всі ті гріхи, в яких людина зізнається на Сповіді.

1467

310. Які плоди Святого Таїнства Покаяння?

Плоди покаяння – це: примирення з Богом, а отже, і прощення гріхів; примирення з Церквою; відновлення стану благодаті, якщо він був утрачений; відпущення вічної кари, що мала бути покаранням за смертні гріхи, і бодай часткове скасування дочасних кар, зумовлених гріхом; мир і спокій совісти, духовна потіха; зростання духовної сили, потрібної для християнської боротьби.

1468-1470
1496

311. Чи справді в деяких випадках допускається загальна сповідь і спільне розрішення?

У разі кончевої потреби (наприклад, під загрозою неминучої смерті) можна вдатися до спільнотного звершення Таїнства Примирення із загальною сповіддю і спільним розрішенням, шануючи при цьому приписи Церкви й пам'ятаючи, що, як тільки з'явиться можливість, тяжкі гріхи мусять бути висповідані індивідуально.

1480-1484

312. Що таке відпусти?

1471-1479
1498

Відпусти – це відпущення перед Богом дочасної кари за гріхи, провина за які вже була відпущена вірному. За певних умов вірний може набути цього відпусту як для себе самого, так і для померлих через посередництво Церкви, яка, будучи посередницею відкуплення, розподіляє скарб заслуг Христа і святих.

СВЯТЕ ТАЇНСТВО ПОМАЗАННЯ НЕДУЖИХ

313. Як трактує хворобу Старий Завіт?

1499-1502

У Старому Завіті людина, вражена хворобою, пізнавала свою обмеженість і водночас відчувала, що хвороба таємниче пов'язана з гріхом. Пророки відчували, що хвороба може бути також і засобом відкуплення як власних гріхів, так і гріхів інших. А отже, людина переживала свою хворобу перед Богом і саме в Нього благала одужання.

314. Яке значення Ісусового співчуття до хворих?

1503-1505

Співчуття Ісуса до хворих і численні випадки, коли Він оздоровлював недужих, – це виразний знак того, що разом з Ним прийшло Царство Боже, а отже, і перемога над гріхом, стражданнями і смертю. Своїми страстями та смертю Ісус надає нового сенсу нашим стражданням – у поєднанні зі стражданнями Ісуса вони можуть стати засобом очищення і спасіння для нас та для інших.

315. Яка позиція Церкви щодо хворих?

1506-1513
1526-1527

Церква одержала від Господа наказ оздоровлювати недужих і намагається виконати його, піклуючись про хворих і молячись за них. А головне, Церква має для хворих окреме Святе Таїнство, яке установив Христос і про яке говорить св. Яків: «Нездужає хтось між вами? Хай прикличе пресвітерів церковних, і хай вони помоляться над ним, намастивши його олією в ім'я Господнє» (Як. 5, 14).

316. Хто може приймати Святе Таїнство Єлеопомазання?

1514-1515
1528-1529

Його можуть приймати вірні, яким через хворобу або старість починає загрожувати смерть. Той самий вірний може прийняти його знову, коли виявиться, що хвороба загострилася, або коли його спіткає інша тяжка недуга. Уділенню цього Святого Таїнства, якщо це можливо, має передувати індивідуальна сповідь хворого.

317. Хто уділяє це Святе Таїнство?

1516
1530

Це таїнство можуть уділяти тільки священники (єпископи або пресвітери).

318. Як уділяється це Святе Таїнство?

Уділення цього Святого Таїнства полягає передусім у *Помазанні оливою*, що її благословив, по можливості, єпископ. Згідно з римським обрядом *помазують* чоло і руки хворого, а в інших обрядах можуть помазувати й інші частини тіла. Це супроводжується *молитвою* священника, який благає Бога про особливу благодать цього Святого Таїнства.

1517-1519
1531**319. Які плоди цього Святого Таїнства?**

У ньому дається особлива благодать, що якнайтісніше зближує хворого зі страстями Христовими – заради його власного добра й добра цілої Церкви, – даруючи йому розраду, мир і мужність, а також прощення гріхів, якщо хворий не мав можливості висповідатися. Іноді, якщо цього бажає Бог, це Таїнство приводить до відновлення фізичного здоров'я. У кожному разі, Єлеопомазання готує хворого до переходу в Дім Отця.

1520-1523
1532**320. Що таке останнє напуття?**

Це Євхаристія, що уділяється людині, яка ось-ось має покинути земне життя й готується перейти в життя вічне. Прийняте під час переходу з цього світу до Отця Причастя Тіла і Крови померлого й воскреслого Христа стає зародком вічного життя і запорукою воскресіння.

1524-1525

ГЛАВА ТРЕТЯ

СВЯТІ ТАЇНСТВА ДЛЯ СЛУЖІННЯ
СОПРИЧАСТЮ ТА МІСІЇ**321. Які Святі Таїнства слугують сопричастю та місії?**

Два Таїнства, Рукоположення і Подружжя, уділяють виняткову благодать для особливої місії всередині Церкви – місії, що служить збудуванню Божого народу. Зокрема ці два Таїнства допомагають утвердженню церковного сопричастя та спасінню інших.

1533-1535

СВЯТЕ ТАЇНСТВО РУКОПОЛОЖЕННЯ

322. Що таке Святе Таїнство Рукоположення (священства)?

Це таїнство, завдяки якому та місія, яку Христос доручив своїм апостолом, виконується й виконуватиметься в Церкві аж до кінця часів.

1536

323. Чому це Святе Таїнство теж називається ординацією (свяченням)?

1537-1538

Ординація вказує на певне церковне тіло, до якого входять за посередництвом особливого свячення (ординації). Завдяки особливому дарові Святого Духа це посвячення дає можливість здійснювати *священний уряд* від імени і владою Христа на служіння Божому народові.

324. Яке місце Святого Таїнства Рукоположення в божественному плані спасіння?

1539-1546
1590-1591

У Старому Завіті прообразом цього Святого Таїнства було служіння левітів, а також Аронове священство й уряд сімдесятьох старших (Числ. 11, 25). Ці прообрази знайшли своє сповнення в Ісусі Христі, Який, принесений у жертву на хресті, став «єдиним посередником між Богом і людьми» (1 Тим. 2, 5), «архиєреєм за чином Мелхиседека» (Євр. 5, 10). Єдине Христове священство виявляється в духовному сані.

«Тільки Христос є справжній священник, усі інші – його служителі» (св. Тома Аквінський).

325. З яких ступенів складається Святе Таїнство Рукоположення (священства)?

1554
1593

Це таїнство складається із трьох ступенів, кожен з яких має свою незамінну роль в органічній структурі Церкви: єпископату, пресвітерату і дияконату.

326. Які плоди єпископського свячення?

1557-1558
1594

Через єпископське свячення уділяється вся повнота Таїнства Рукоположення. Висвячення робить єпископа законним наступником апостолів і членом Єпископської колегії, що разом із Папою та іншими єпископами має дбати про всі Церкви, а також надає йому владу навчати, освячувати й управляти.

327. У чому полягає служіння єпископа в довіреній йому місцевій Церкві?

1560-1561

Єпископ, якому довірено місцеву Церкву, є видимим началом і основою єдності цієї Церкви. Як Христовий намісник, він здійснює над своєю Церквою пастирську владу з допомогою пресвітерів та дияконів.

328. Які плоди священничого свячення?

1562-1567
1595

Помазання Духом позначає священника невитравною духовною печаттю, уподібнює його до Христа-священника і дає йому здат-

ність діяти від імени Христа – Голови. Як співпрацівник єпископського сану, він висвячений на те, щоб проповідувати Євангеліє, звершувати культ богослужіння, а передовсім Євхаристію, звідки бере силу його уряд, і бути пастирем вірних.

329. Як священник (пресвітер) виконує свою службу?

Призначений для вселенської місії, священник здійснює її у місцевій Церкві, у сакраментальному братерстві з іншими пресвітерами, що разом творять «пресвітерат» і спільно з єпископом та в підпорядкуванні йому відповідальні за місцеву Церкву. 1568

330. Які плоди дияконського свячення?

Диякон, що має за взірць Христа, слугу всіх, висвячується для служіння Церкві, яке він виконує під проводом свого єпископа в таких ділянках, як проповідь Божого Слова, богослужіння, пастирська опіка та діла милосердя. 1569-1571
1596

331. Як уділяють Святе Таїнство Рукоположення?

Кожен із трьох ступенів Таїнства Рукоположення звершують через *покладення рук* єпископа на голову висвячуваного і промовляння врочистої *молитви* свячення. Цією молитвою єпископ просить Бога пролити на висвячуваного особливу благодать і послати йому дари, потрібні для його служби. 1572-1574
1597

332. Хто може уділяти це Святе Таїнство?

Усі три ступені таїнства рукоположення можуть уділяти тільки правочинно висвячені єпископи як спадкоємці апостолів. 1575-1576
1600

333. Хто може прийняти це Святе Таїнство?

Правочинно прийняти це таїнство може тільки охрещена особа чоловічої статі: Церква вважає себе зв'язаною таким вибором, що його зробив сам Господь. Ніхто не має права вимагати, щоб йому вділили таїнство рукоположення, – церковна влада сама має визнати певного вірного придатним для служіння. 1577-1578
1598

334. Чи від того, хто приймає це таїнство, вимагають обітниць безженства?

Для висвячення на єпископство обітниця безженства необхідна. На пресвітерів у латинській Церкві вибирають, як правило, нежонатих чоловіків, що мають намір зберегти безженство «задля Царства Небесного» (Мт. 19, 12). У східних Церквах священникам не дозволено одружуватися після висвячення в сан. На постійного диякона можна висвячувати й жонатих чоловіків. 1579-1580
1599

335. Які плоди Святого Таїнства Рукоположення?

1581-1589

У цьому Таїнстві дається особлива благодать Святого Духа, яка – відповідно до ступеня таїнства – уподібнює рукоположеного до Христа в Його троякому служінні Священика, Пророка і Царя. Висвячення накладає незгладиму духовну печать, а тому його не можна повторити, так само, як не може бути й тимчасового висвячення.

336. Якою владою виконується священича служба?

1547-1553
1592

Рукоположені священики, виконуючи своє служіння, промовляють і діють не власною волею і не з наказу чи доручення громади, а в особі Христа – Голови та від імени Церкви. Тому священичий сан істотно, а не тільки за єрархічним рівнем, різниться від загального священства вірних, якому з Господнього установлення він має служити.

СВЯТЕ ТАЇНСТВО ПОДРУЖЖЯ

337. Який є Божий задум щодо чоловіка й жінки?

1601-1605

Бог, що є любов, сотворив людину з любови і покликав до любови. Сотворивши чоловіка й жінку, Він покликав їх у подружжі до глибокої спільности життя і любови, «так що вони не будуть більше двоє, лиш одне тіло» (Мт. 19, 6). Благословивши їх, Бог мовив: «Будьте плідні й множьтеся» (Бут. 1, 28).

338. З якою метою було встановлено подружжя?

1659-1660

Подружній союз чоловіка та жінки, заснований і впорядкований законодавчою волею Творця, зі своєї природи скерований до єднання і добра подругів, а також до народження та виховання дітей. Згідно з первісним Божим задумом подружній союз нерозривний, як це ствердив сам Ісус Христос: «Що Бог злучив, людина хай не розлучає» (див. Мр. 10, 9).

339. Яку загрозу для подружжя несе зі собою гріх?

1606-1608

Через первородний гріх, що привів до розриву сопричастя між чоловіком і жінкою, дарованого Творцем, подружній єдності дуже часто загрожують незгода і невірність. А проте Бог у безмежному своєму милосерді дарує чоловікові та жінці Свою благодать, щоб вони могли об'єднати свої життя відповідно до первісного божественного задуму.

340. Яка наука про подружжя міститься у Старому Завіті?

1609-1611

Бог, передусім через Закон і пророків, допомагав Своему народові приходити до зрілого усвідомлення єдності й нерозрив-

ности подружжя. Шлюбний союз Бога з Ізраїлем підготував і провістив Новий Союз, що його Син Божий, Ісус Христос, уклав із Церквою, Своєю Нареченою.

341. Як Христос оновив подружжя?

Ісус Христос не тільки відновив первісний, бажаний Богом порядок, а й дарує благодать життя подружжя в новій гідності Святого Таїнства. Це Таїнство є знаком подружньої любови Христа до Церкви: «Чоловіки, любіть своїх жінок, як і Христос полюбив Церкву» (Еф. 5, 25).

1612-1617
1661

342. Чи всі зобов'язані до подружжя?

Ні, подружжя не є обов'язкове для всіх. Декотрих чоловіків і жінок Бог кличе слідувати за Господом Ісусом дорогою богопосвяченого дівіцтва або целібату задля Небесного Царства. Ці особи відмовляються від блага подружжя, щоб дбати про справи Господа і старатися подобатися Йому, ставши знаком абсолютного першенства любови до Христа й ревного очікування на Його славне повернення.

1618-1620

343. Як уділяються Святе Таїнство Подружжя?

Подружжя надає чоловікові й жінці певного суспільного статусу в житті Церкви, тому літургійна відправа відбувається прилюдно, у присутності священика (або уповноваженого від Церкви свідка) та інших свідків.

1621-1624

344. Що таке подружжя згода?

Подружжя згода – це чітко висловлена воля чоловіка та жінки взаємно й остаточно подарувати себе одне одному для того, щоб жити в союзі вірної та плідної любови. Оскільки ця згода творить подружжя, вона є обов'язкова й незамінна. Щоб подружжя було правочинне, об'єктом цієї згоди має бути істинне Подружжя. Воно має бути вільним і свідомим людським вчинком, а не бути наперед визначеним насиллям чи примусом.

1625-1632
1662-1663

345. Що потрібно у випадку, коли один із подругів не є католиком?

Щоб бути правочинним, *мішаний шлюб* (між католиком та охрещеним некатоликом) потребує дозволу церковної влади. Шлюби з *різницею віросповідання* (між католиком і неохрещеним) для своєї правочинності потребують окремої санкції. У кожному разі, важливо, щоб подруги не заперечували прийняття основних цілей і суттєвих властивостей подружжя і щоб той із

1633-1637

подружжя, хто є католицького віровизнання, з відома іншого подруга потвердив своє зобов'язання берегти віру й забезпечувати дітям хрещення та католицьке виховання.

346. Які плоди Святого Таїнства Подружжя?

1638-1642

Таїнство Подружжя створює між чоловіком і жінкою вічний і винятковий зв'язок. Подружню згоду запечатує Сам Бог. Тому укладений і сповнений шлюб двох охрещених осіб ніколи не може бути розірваний. Крім того, це Таїнство дає чоловікові й жінці особливу благодать, яка допомагає досягати святости в подружньому житті, з відповідальністю приймати від Бога дітей і виховувати їх.

347. Які є найтяжчі гріхи проти Святого Таїнства Подружжя?

1645-1648

Це: перелюб; полігамія, що суперечить рівній гідності чоловіка та жінки, а також єдності й винятковості подружньої любови; відмова від плідности, яка позбавляє подружнє життя такого дару, як діти; розлучення, що є запереченням нерозривности шлюбу.

348. Коли Церква допускає фізичне відокремлення подругів?

1629
1649

Церква допускає фізичне відокремлення подругів, якщо з певних поважних причин їхнє співжиття стало неможливе. Проте Церква ніколи не перестає бажати їхнього примирення. Але вони доти, доки живе один із подругів, не можуть укласти нового союзу, за винятком, коли їхнє подружжя недійсне і проголошене таким церковною владою.

349. Яке ставлення Церкви до тих, хто розлучився й одружився знову?

1650-1651

Зберігаючи вірність Господеві, Церква не може визнати за подружжя цивільний союз розлучених осіб. «Хто відпускає свою жінку й бере другу, чужоложить з нею. І коли жінка покине свого чоловіка й вийде за іншого – чужоложить» (Мр. 10, 11-12). Церква виявляє пильну турботу про таких осіб, запрошуючи їх жити вірою, молитися, чинити діла милосердя й давати християнське виховання дітям. Але ці особи не можуть діставати розрешення у сповіді, причащатися й виконувати певні церковні обов'язки, доки триває така ситуація, що об'єктивно суперечить Божому закону.

350. Чому християнську сім'ю називають іще домашньою Церквою?

Тому що сім'я виявляє і здійснює те сопричастя і той родинний зв'язок, що закладені в природі Церкви як Божої родини. Усі члени сім'ї, кожен відповідно до своїх обов'язків, звершують хресний священничий уряд, причиняючись до перетворення сім'ї на спільноту благодаті й молитви, школу людських та християнських чеснот, місце, в якому діти вперше чують благовість віри.

1655-1658
1666

ГЛАВА ЧЕТВЕРТА

ІНШІ ЛІТУРГІЙНІ ВІДПРАВИ

Благословення та освячення

351. Що таке благословення та освячення?

Це священні знаки, що їх установила Церква, щоб за їхньою допомогою освячувати різноманітні життєві обставини. Вони передбачають молитву, що супроводиться хресними знаменнями та іншими знаками. Важливе місце між ними займають благословення, що є прославою Бога і молитвою для випрошення Його дарів, освячення осіб і присвячення певних речей для богопочитання.

1667-1672
1677-1678

352. Що таке екзорцизми?

Про екзорцизм іде мова тоді, коли Церква силою своєї влади в ім'я Ісуса Христа вимагає, щоб певна людина чи певний предмет були захищені перед діянням лукавого й виведені з-під його влади. У звичайній формі екзорцизми практикують в обряді хрещення. Урочистий екзорцизм, що називається також *великим екзорцизмом*, може здійснювати тільки пресвітер, уповноважений від єпископа.

1673

353. Які форми народної побожності супроводжують сакраментальне життя Церкви?

Релігійне чуття християнського народу завжди знаходило вираження в різних формах побожності, що супроводжують сакраментальне життя Церкви, – таких, як вшанування святих мощів, відвідини святих місць, прощі, процесії, «Хресна дорога», молитва на вервиці. Церква прихильно ставить до автентичних виявів народної побожності і провітлює їх світлом віри.

1674-1676
1679

ХРИСТИЯНСЬКИЙ ПОХОРОН

354. Який стосунок існує між Святими Таїнствами і смертю християнина?

1680-1683

Християнин, помираючи у Христі, по завершенні свого земного існування осягає повноту нового життя, що було започатковане Хрещенням, закріплене Миропомазанням і живилося Євхаристією – цим першим завдатком небесної трапези. Значення смерті християнина стає зрозуміле у світлі смерті й воскресіння Христа – єдиної нашої надії. Християнин, що помирає в Ісусі Христі, іде, «щоб жити біля Господа» (2 Кор. 5, 8).

355. Яке значення похорону?

1684-1685

Похорон, хоч його і відправляють за різними обрядами, що відповідають обставинам і традиціям різних країн, виражає пасхальний характер смерті християнина в надії на воскресіння, а також почуття сопричастя з померлим, яке висловлюється передовсім у молитві за очищення його душі.

356. Які найважливіші моменти похорону?

1686-1690

Як правило, похорон (у латинському обряді) обіймає чотири найважливіші моменти: зібрання громади коло тіла, яке супроводжується словами розради та надії, літургія Слова, Євхаристійна жертва і «прощання», під час якого душу небіжчика доручають Богові – джерелу вічного життя, а тіло ховають у землю, де воно чекатиме на воскресіння.

На цій ілюстрації зображено Тайну Вечерю та встановлення Євхаристії – у великій світлиці, вистеленій килимами, на горішньому поверсі будинку (пор. Мр. 14, 15).

«Якже вони їли, Ісус узяв хліб, поблагословив, розламав і дав учням, кажучи: «Беріть, їжте: це Моє Тіло». Потім узяв чашу, воздав хвалу і подав їм, кажучи: «Пийте з неї всі, бо це Кров Моя Нового Завіту, яка за багатьох проливається на відпущення гріхів» (Мт. 26, 26-28).

Христос сидить з апостолами за столом у формі чаші. На столі – євхаристійні види: хліб і вино. Зі світлиці відкривається краєвид на детально вимальоване архітектурне тло з будинками та круглою семиколонною вежею, що символізує Церкву – оселю євхаристійного Христа. Особливе значення тут надано апостолові Йоану, що поклав голову Ісусові на груди (пор. Йо. 13, 25). Це вияв того сопричастя любови, що його творить Євхаристія у душі вірного. Це також відповідь учня на заклик учителя:

«Я виноградина, ви – гілки. Хто перебуває в Мені, а Я в ньому, – той плід приносить щедро [...]. Перебувайте у Моїй любові! А в любові Моїй перебуватимете, коли заповіді Мої будете зберігати» (Йо. 15, 5. 9-10).

Євхаристія – це сопричастя з Ісусом і духовна пожива, що допомагає вірному провадити щоденну боротьбу за дотримання заповідей:

«Проте з тими, хто живе в Ньому, Спаситель завжди й у всьому присутній, отож задовільняє всілякі їхні потреби і є для них усім, не дозволяючи звертати увагу на щось інше ні шукати чогось в іншому місці. Бо немає нічого такого, в чому б вони відчували потребу і чим би Він не був для святих. Адже Він і народжує, і дає вирости, і годує, Він [для них] є світлом і диханням. І Собою Самим формує у них зір, Самим Собою просвітлює його і дарує їм бачити Себе Самого. Він хлібодавець і пожива, Він сам – Той, Хто дає хліб життя, і Сам же є тим, що дає. Він життя для тих, хто живе, пахощі для тих, хто дихає, одяг – для тих, хто хоче одягнути його. Він Той, Ким ми можемо ходити, і Він же – дорога, а, крім того, Він – пристановище на дорозі й кінець дороги. Ми – члени, Він – голова. Коли потрібно подвизатися, Він подвизається [з нами]; тим, які заслуговують похвали, Він – Той, Хто визнає перемогу; ми перемагаємо, Він – вінець [наш].

Таким чином, Він приводить звідусюди наш ум і не дає йому приділяти увагу чомусь іншому чи відчувати любов до чогось іншого.

[...] З вищесказаного очевидно, що життя у Христі не стосується лише майбутнього, але вже тепер присутнє у святих, які живуть і діють у Ньому (Микола Кавасила, *Життя в Христі*, 1, 13-15).

ЯКІВ-ПЕРЕПИСУВАЧ, *ілюстрація до Четверосвангелія*, Бібліотека отців мехітаристів, Відень.

ЧАСТИНА ТРЕТЯ

ЖИТТЯ У ХРИСТІ

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ
ПОКЛИКАННЯ ЛЮДИНИ:
ЖИТТЯ В ДУСІ

Марія, *Панагія (Всесвята)* – це довершений витвір Святого Духа, *Панагіона (Всесвятого)*. Усе її життя, починаючи від її непорочного зачаття й аж до її славного небовзяття, всеціло підтримуване божественною любов'ю. Дух любови Отця й Сина вчинив Марію новим сотворінням, новою Євою, серце й розум якої спрямовані на поклоніння і послух небесному Отцеві, Якого вона є улюбленою дочкою; на прийняття Сина і служіння Тому, Кого вона є матір'ю, ученицею і співницею; на взаємність і співпрацю зі Святим Духом, для Якого вона стала многоцінним кивотом.

На цій іконі Марія стоїть в оточенні ангелів, що грають і веселяться, над головою в неї сяєво божественної любови Святого Духа, що його символізує голуб. Марія – мати й покров Церкви (біля її стіп видно обриси сакральної споруди). Своїм дієвим материнським заступництвом перед Ісусом вона зсилає на Церкву рясну небесну благодать (цю благодать символізує кущ розквітлих троянд).

Ліворуч унизу – апостол Йоан, що споглядає Непорочну. Він уособлює всіх вірних, що вбачають у Блаженній Діві досконалий зразок і водночас учительку та провідницю в житті Духа.

Абат-цистерціанин Християн (XII ст.) роздумував над тим, як колись апостоли ділилися з Марією своїм духовним досвідом. Порівнюючи апостолів із дванадцятьма зірками, що утворюють корону Блаженної Диви, абат писав:

«Часто вони збиралися довкола найблагоразумнішої Диви, наче учні довкола своєї вчительки, щоб повніше збагнути істину, явлену в подвигах, що їх вона звершила, – ту істину, яку вони проповідували іншим при кожній нагоді. Божественно освячена й навчена, Діва була неначе справжня книгозбірня небесної мудрости, адже протягом довгого часу вона як єдина товаришка супроводжувала саму Мудрість, тобто свого Сина, запам'ятовуючи і вірно зберігаючи все те, що бачила й чула» (*Перша проповідь на Успення Блаженної Марії*).

Ель Греко, *Святий Йоан споглядає непорочне Зачаття*, Музей святого Хреста, Толедо.

357. Як моральне життя християнина пов'язане з вірою і Святими Таїнствами?

Те, що у Символі Віри ісповідуємо, те у Святих Таїнствах ми отримуємо. У Святих Таїнствах вірні одержують благодать Христову й дари Святого Духа, і це чинить їх спроможними жити новим життям дітей Божих у Христі, Якого вони з вірою приймають.

1691-1698

«Визнай, о християнине, свою гідність» (св. Лев Великий).

ГЛАВА ПЕРША

ГІДНІСТЬ ЛЮДСЬКОЇ ОСОБИ

Людина як образ Божий

358. У чому є першопричина людської гідності?

Гідність людської особи закорінена в тому факті, що людина сотворена на образ і подобу Божу. Наділена духовною й безсмертною душею, розумом та вільною волею, людська особа спрямована до Бога й покликана до вічного душевного й тілесного блаженства.

1699-1715

НАШЕ ПОКЛИКАННЯ ДО БЛАЖЕНСТВА

359. Як людина досягає блаженства?

Людина досягає блаженства силою благодаті Христової, яка робить її сопричасником божественного життя. У Євангелії Христос вказує своїм послідовникам дорогу, що веде до безмежного щастя, – заповіді блаженства. Крім того, благодать Христова діє в кожному, хто, слухаючи голосу істинної совісті, шукає і любить правду й добро та уникає зла.

1716

360. Чому блаженства такі важливі для нас?

Блаженства є осереддям Ісусової проповіді, у них поновлено й звершено обітниці, що їх Бог давав людям, починаючи від часів Авраама. Вони являють нам лик самого Ісуса, дають якнайповнішу характеристику християнського життя і відкривають

1716-1717
1725-1726

перед людиною кінцеву мету всього, що вона чинить, – вічне блаженство.

361. Як блаженства пов'язані з людським прагненням до щастя?

1718-1719 Блаженства відповідають тому вродженому прагненню до щастя, що його Бог заклав у серце людини, аби привести її до себе, – прагненню, яке може втамувати тільки Бог.

362. Що таке вічне блаженство?

1720-1724 Вічне блаженство – це споглядання Бога у вічному житті, в якому ми будемо вповні «учасниками Божої природи» (2 Пт. 1, 4), Христової слави та будемо втішатися життям Пресвятої Тройці. Це блаженство перевищує людські межі, воно є дар Божий, надприродний і незаслужений, як і та благодать, що приводить нас до блаженства. Обітниця блаженства ставить нас перед вирішальним моральним вибором щодо земних благ, спонукуючи нас любити Бога понад усе.

СВОБОДА ЛЮДИНИ

363. Що таке свобода?

1730-1733
1743-1744 Це дарована від Бога здатність людини діяти або не діяти, робити те або інше, самостійно ставити перед собою свідомі завдання. Свобода – визначальна ознака всіх людських учинків. Що більше добра ми чинимо, то вільнішими стаємо. Свобода стає досконалою, коли вона підпорядкована Богові – найвищому Добру й нашому Блаженству. Вона передбачає також можливість вибирати між добром і злом. Однак вибір на користь зла – це наджиття свободи, яке призводить до рабства гріха.

364. Який зв'язок між свободою і відповідальністю?

1734-1737
1745-1746 Свобода робить людину відповідальною за свої вчинки – настільки, наскільки ці вчинки були добровільні. Людина може бути визнана частково або й цілком неосудною і не відповідальною за вчинок, скоєний через невідання або необережність, зі страху або як відповідь на перенесене насильство, через неупорядковані почуття або за звичкою.

365. Чому кожна людина має право використовувати свою свободу?

1738
1747 Право розпоряджатися власною свободою належить кожному, адже воно невіддільне від гідності людської особи. Тому це право

слід повсякчас шанувати, особливо в царинах релігії та моралі. Воно має бути законодавчо визнане й забезпечене в рамках загального добра та справедливого громадського ладу.

366. Яке місце займає людська свобода у Божому задумі спасіння?

Через первородний гріх наша свобода стала немічна, і неміч ця зробилася ще тяжчою через подальше нагромадження гріхів. Але Христос «нас визволив на те, щоб ми були свободні» (Гал. 5, 1). Святий Дух своєю благодаттю провадить нас до духовної свободи, щоб зробити з нас своїх добровільних помічників у Церкві та світі.

1739-1742
1748

367. Що таке джерела моральності людських учинків?

Моральність людських учинків впливає з трьох джерел: з *обраного предмету*, тобто самої дії, що має бути правдиво і явно доброю; із *наміру* того, хто діє, тобто мети, задля якої людина робить певний учинок; із *обставин* дії (сюди зараховуємо також і її *наслідки*).

1749-1754
1757-1758

368. Коли вчинок є морально добрий?

Учинок є морально добрий, коли добрі водночас і предмет, і мета, й обставини дії. Якщо предмет учинку, тобто сама дія, – погана, то поганий буде й весь учинок, навіть якщо людина має добрий намір. Не можна чинити зло з розрахунком, щоб із цього зла вийшло щось добре. Зла мета може зробити злим весь учинок, навіть якщо його предмет сам по собі добрий. Натомість добра мета не може зробити добрими вчинків, що самі по собі є злі, інакше кажучи, мета не виправдовує засобів. Обставини можуть зменшити або збільшити відповідальність того, хто діє, але не можуть змінити моральних властивостей самих учинків, тобто ніколи не зроблять поганого вчинку добрим.

1755-1756
1759-1760

369. Чи існують вчинки, які завжди злі?

Є певні вчинки, що з огляду на свій предмет завжди злі (як-от богохульство, убивство, перелюб). Вибір цих учинків спричиняє розлад волі, тобто моральне зло, і їх не можна виправдати, посилаючись на ті блага, що могли б із цих учинків впливати.

1756,1761

МОРАЛЬНІСТЬ ПРИСТРАСТЕЙ

370. Що таке пристрасті?

Пристрасті – це переживання, почуття або пориви людської чутливості, словом, усі природні складники людської психіки, що

1762-1766
1771-1772

спонукують діяти або не діяти залежно від того, що людина вважає за добре або лихе. Найважливіші пристрасті – це любов і ненависть, бажання і страх, радість, смуток і гнів. Головна пристрасть – це любов, викликана притягальною силою добра. Любити можна тільки справжнє або уявне добро.

371. Чи пристрасті морально добрі чи погані?

1767-1770
1773-1775

Як душевні поривання пристрасті самі по собі не є ні добрі, ні погані: вони добрі, якщо спричиняються до добрих учинків, якщо ж навпаки, то погані. Пристрасті можуть ушляхетнюватись і ставати чеснотами або, навпаки, вироджуватися у вади.

МОРАЛЬНА СОВІСТЬ

372. Що таке совість?

1776-1780
1795-1797

Совість, присутня в глибині людської душі, – це суд розуму, який у відповідний момент наказує людині чинити добро й уникати зла. Завдяки совісті людина може бачити моральну вартість усього, що вона вчинила або має намір учинити, а отже, і відповідати за свої вчинки. Слухаючи свою совість, розважлива людина може чути голос Бога, Який промовляє до неї.

373. Як пов'язані між собою гідність людської особи і совість?

1780-1782
1798

Гідність людської особи передбачає істинність совісти (це значить, що совість має непомилково визначати, що є добре і справедливе згідно з розумом і божественним законом). Людину – з огляду на її особисту гідність – не можна змушувати йти проти власної совісти й не можна перешкоджати людині – у межах загального добра – діяти згідно із совістю, особливо в царині релігії.

374. Як виховати істинну і щирю совість?

1783-1788
1799-1800

Істинну і щирю совість виховують за допомогою освіти, засвоєння Слова Божого та церковного вчення. Така совість спирається на дари Святого Духа й користує з порад мудрих людей. Крім того, великою допомогою в моральному вихованні є молитва та іспит совісти.

375. Якими принципами має завжди керуватися совість?

1789

Є три найголовніші принципи: 1) ніколи не можна чинити зла, щоб цим злом здобути що-небудь добре; 2) так зване «золоте правило»: «Все, отже, що бажали б ви, щоб люди вам чинили, те ви чиніть їм» (Мт. 7, 12); 3) любов завжди має в собі повагу до

ближнього та його совісти, хоч це й не означає, що ми маємо трактувати як добрі всі, навіть явно злі, вчинки наших ближніх.

376. Чи совість може помилятися?

Особа завжди має прислухатися до голосу своєї совісти, який щось певно дораджує. Однак ці судження можуть бути й помилковими, і дуже часто не без вини самої людини. Зло, вчинене через ненавмисний брак знання, не ставиться за провину, хоча все одно залишається злом. Тому треба дбати про те, аби виправляти совість від її помилок.

1790-1794
1801-1802

ЧЕСНОТИ

377. Що таке чеснота?

Чеснота – це узвичаєна і тверда схильність чинити добро. «Мета доброчесного життя – уподібнитися Богові» (св. Григорій Ниський). Чесноти поділяються на людські й богословські.

1803,1833

378. Що таке людські чесноти?

Людські чесноти – це усталені й тривкі досконалості розуму та волі, що керують нашими вчинками, впорядковують наші пристрасті і спрямовують нашу поведінку згідно з вірою та розумом. Здобуті й закріплені численними добрими вчинками, людські чесноти очищені й ушляхетнені Божою благодаттю.

1804
1810-1811
1834,1839

379. Які є найважливіші людські чесноти?

Це так звані *головні* чесноти, що навколо них групуються всі інші. Ці чотири чесноти становлять підвалину доброчесного життя: второпність, справедливість, мужність і стриманість.

1805
1834

380. Що таке второпність?

Второпність – це здатність розуму в будь-яких обставинах бачити правдиве добро й вибирати належні засоби, щоб це добро осягнути. Второпність керує іншими людськими чеснотами, визначаючи їм норму та міру.

1806
1835

381. Що таке справедливість?

Справедливість – це стала і тверда воля віддавати кожному те, що йому належить. Справедливість щодо Бога називають «чеснотою побожності».

1807
1836

382. Що таке мужність?

Мужність – це твердість у труднощах і непохитність у змаганні до добра аж до здатності віддати своє життя за справедливу справу.

1808
1837

383. Що таке стриманість?1809
1838

Стриманість стримує потяг до задоволень, забезпечує панування волі над інстинктами і дає змогу розумно використовувати сотворені блага.

384. Що таке богословські чесноти?1812-1813
1840-1841

Це чесноти, що їх джерелом, мотивом і безпосереднім предметом є сам Бог. Влиті людині освячуючою благодаттю, вони дають змогу жити в сопричасті із Тройцею. Вони є основою і рушієм моральних дій християнина, оживляючи людські чесноти. Богословські чесноти є знаком присутності і дії Святого Духа у всіх здатностях людської істоти.

385. Які є богословські чесноти?

1813

Богословські чесноти – це віра, надія і любов.

386. Що таке віра?1814-1816
1842

Віра – це богословська чеснота, завдяки якій ми віримо в Бога та в усе те, що Він нам об'явив і в що Церква каже вірити, адже Бог є сама Правда. Маючи віру, людина вільно віддається Богові. Хто вірить, той старається пізнати й чинити Божу волю, бо віра «чинна любов'ю» (Гал. 5, 6).

387. Що таке надія?1817-1821
1843

Надія – це богословська чеснота, завдяки якій ми прагнемо й чекаємо від Бога вічного життя – нашого щастя, покладаючись на Христовіобітниці і благодать Святого Духа, яка допоможе нам стати гідними нагороди й вистояти до кінця земного життя.

388. Що таке любов?1822-1829
1844

Любов – це богословська чеснота, завдяки якій ми любимо Бога понад усе і з любови до Нього любимо ближніх, як себе самих. Ісус зробив любов новою заповіддю, у якій «повнота закону». Любов – це «зв'язок досконалости» (Кол. 3, 14) й основа інших чеснот, що їх вона оживляє, надихає і впорядковує: без любови «я був би – ніщо» і «не мав би ніякої користи» (1 Кор. 13, 1-3).

389. Що таке дари Святого Духа?1830-1831
1845

Дари Святого Духа – це сталі схильності, в силу яких людина слухняно йде за божественними настановами. Їх є сім: мудрість, розум, рада, кріпость, знання, побожність і страх Божий.

390. Що таке плоди Святого Духа?

Плоди Святого Духа – це досконалість, що їх формує в нас Святий Дух як первістки вічної слави. Згідно з церковною традицією їх є дванадцять: «любов, радість, мир, довготерпіння, лагідність, доброта, милосердя, тихість, вірність, скромність, поміркованість, чистота» (Гал. 5, 22-23, Вульгата). 1832

ГРІХ

391. Що означає для нас прийняти Боже милосердя?

Це значить визнати наші провини, покаювшись у наших гріхах. Сам Бог Своїм Словом і Своїм Духом викриває наші гріхи, дарує нам істину совісти та надію на прощення. 1846-1848
1870

392. Що таке гріх?

Гріх – це «слово, вчинок або бажання, що суперечить вічному Законові» (св. Августин). Це образа Бога через непослух Його любові. Гріх ранить природу людини, він є замахом на людську солідарність. Христос у Своїх страстях сповна розкрив тяжкість гріха і переміг його Своїм милосердям. 1849-1851
1871-1872

393. Чи гріхи різняться між собою?

Існують різні види гріхів. Їх можна розрізнити на основі їхнього предмету, чесноти або заповіді, яким вони протиставляються. Гріх може бути спрямований безпосередньо проти Бога, проти ближнього або проти нас самих. Крім того, можна розрізнити гріхи, вчинені думкою, словом, дією та бездіяльністю. 1852-1853
1873

394. Як розрізняють гріхи щодо тяжкості?

Розрізняють смертні і легкі гріхи. 1854

395. Коли наявний смертний гріх?

Про смертний гріх говоримо тоді, коли водночас наявні три чинники: особливо тяжкий переступ, повне усвідомлення вчиненого і вільна особиста згода. Тяжкий гріх руйнує в нас любов до Бога й ближнього, позбавляє освячуючої благодаті і, якщо не розкається, провадить нас до вічної смерти в пеклі. Прощення тяжкого гріха можна отримати, як правило, через таїнства Хрещення, Покаяння (або сповіді). 1855-1861
1874

396. Коли вчиняється легкий гріх?

Легкий гріх, який істотно різниться від гріха смертного, чиниться тоді, коли вчинок є легкий за своїм змістом, а також коли 1862-1864
1875

тяжкий переступ учинено без повної свідомости або не зовсім зі своєї волі. Легкий гріх не ламає союзу людини з Богом, але гасить любов. Такий гріх свідчить про непомірну пристрасть до сотворених благ, він перешкоджає душі поступувати шляхом чесноти й чинити моральне добро. За легкий гріх належаться тимчасові очисні кари.

397. Як у нас поширюється гріх?

1865,1876 Один гріх тягне за собою інший, а повторення гріхів породжує порок.

398. Що таке вади?

1866-1867 Вади – це протилежність до чеснот, лихі звички, що затуманюють совість і схиляють до злого. Вади можна згрупувати довкола семи так званих *смертних* гріхів: гордості, жадібности, заздрости, гніву, нечистоти, черволюбства й лінивства.

399. Чи ми відповідальні за гріхи інших?

1868 Тільки в тому разі, коли ми свідомо й добровільно співдіємо в них.

400. Що таке *структури* гріха?

1869 Це наявні в суспільстві ситуації або інституції, що суперечать Божому законові і є вираженням або наслідком особистих гріхів.

ГЛАВА ДРУГА

ЛЮДСЬКА СПІЛЬНОТА

ОСОБА І СУСПІЛЬСТВО

401. У якому сенсі людина є істота суспільна?

1877-1880
1890-1891 Поряд з особистим покликанням до блаженства людина має суспільний вимір, який є суттєвим елементом її природи й покликання. Справді ж бо, усі люди покликані до тої самої мети – до Бога. Є певна аналогія між єдністю трьох Божих осіб і тим братерством у правді й любові, яке має встановитися між людьми. Любов до ближнього невіддільна від любові до Бога.

402. Який зв'язок між особою і суспільством?

1881-1882
1892-1893 Основою, суб'єктом і метою всіх суспільних інституцій є і має бути *людська особа*. Деякі суспільні об'єднання, як-от сім'я або держава, конче потрібні людині. Велику користь можуть становити й інші об'єднання, чи то на рівні політичної спільноти, чи то

на міжнародному рівні, – за умови, що буде дотримано принципу *субсидіярності*.

403. Що таке принцип субсидіярності?

Згідно із цим принципом суспільні об'єднання вищого порядку не мають втручатися у сферу компетенції об'єднань нижчого порядку і брати на себе їхні завдання, але в разі потреби мають надавати об'єднанням нижчого порядку необхідну допомогу.

1883-1885
1894

404. Чого ще треба для автентичного людського співжиття?

Треба дотримуватися справедливості й правильної ерархії цінностей, зокрема підпорядковувати матеріальні й інстинктивні сторони життя духовним і внутрішнім. Де суспільна атмосфера зіпсована гріхом, треба закликати до навернення сердець і прохати Божої благодаті, щоб у суспільстві могли відбутися зміни, корисні для всіх людей і для цілої особи. Любов, що вимагає справедливості й дає змогу чинити її, – це найбільший суспільний закон.

1886-1889
1895-1896

Участь у суспільному житті

405. На чому ґрунтується влада в суспільстві?

Кожна людська спільнота потребує законної влади, яка б забезпечувала порядок і дбала про спільне благо. Така влада ґрунтується на самій природі людини, бо відповідає ладові, встановленому від Бога.

1897-1902
1918-1920

406. Коли влада здійснюється законно?

Влада є законна, коли вона має на меті спільне благо і, щоб досягнути це добро, вдається до морально виправданих засобів. Тим-то всі політичні устрої мають спиратися на вільний вибір громадян і шанувати засади «правової держави», де панує верховенство закону, а не сваволя окремих осіб. Несправедливі закони і заходи, що суперечать моральному порядку, не є зобов'язуючими для нашої совісті.

1903-1904
1921-1922

407. Що таке спільне благо?

Під спільним благом розуміють сукупність тих умов суспільного життя, що дають змогу окремим особам і групам осіб досягати своєї досконалості.

1905-1906
1924

408. Що варто розуміти під поняттям спільного блага?

Поняття спільного блага передбачає: визнання й утвердження основних прав людської особи, розвиток духовного й матеріального добробуту людини і суспільства, мир і безпеку для всіх.

1907-1909
1925

409. Де найкраще реалізується спільне благо?

1910-1912
1927

Спільне благо найкраще реалізується в тих політичних спільнотах, що захищають і утверджують добробут своїх громадян і середніх класів, не забуваючи про універсальне благо загальнолюдської родини.

410. Як людина може брати участь в осягненні спільного блага?

1913-1917
1926

Кожна людина, відповідно до місця, що вона займає, і ролі, яку вона виконує в суспільстві, бере участь у розвитку спільного блага, коли шанує справедливі закони й бере на себе турботу про ті ділянки життя, що за них вона особисто відповідальна: наприклад, коли дбає про свою родину й сумлінно працює на своїй роботі. Крім того, громадяни, наскільки можуть, мають брати активну участь у громадському житті.

СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ

411. Як суспільство забезпечує соціальну справедливість?

1928-1933
1943-1944

Суспільство забезпечує соціальну справедливість, шануючи гідність і права людської особи, бо саме заради людської особи воно й існує. Крім того, суспільство прямує до соціальної справедливості, тісно пов'язаної із загальним добром та виконанням влади, коли створює умови для того, щоб окремі особи та громадські об'єднання осягали все те, на що мають право.

412. На чому ґрунтується рівність усіх людей?

1934-1935
1945

Усі люди мають рівну гідність і ті самі принципові права, бо всі вони, сотворені на образ єдиного Бога й наділені розумною душею, мають одну природу й одне походження і всі покликані до того самого божественного блаженства у Христі, нашому єдиному Спасителі.

413. Як слід трактувати нерівності між людьми?

1936-1938
1946-1947

На світі існує несправедлива соціальна й економічна нерівність, що завдає кривди мільйонам людських істот. Ця нерівність одверто суперечить Євангелію, протиставляється справедливості, людській гідності та мирові. Проте існують також і відмінності між людьми, зумовлені різними чинниками, і ці відмінності передбачені в Божому задумі. Бог бажає, щоб кожен міг одержати від інших усе, чого потребує, і щоб ті, хто має особливі «таланти», ділилися ними з іншими. Такі відмінності заохочують, а часто й

зобов'язують людей до великодушності, милосердя та взаємодопомоги і спонукують людські культури до взаємного збагачення.

414. У чому виявляється людська солідарність?

Солідарність, що випливає з людського та християнського братерства, виявляється передовсім у справедливому розподілі благ, належній винагороді за працю і боротьбі за справедливіший суспільний лад. Чеснота солідарності передбачає також рівний доступ до духовних благ віри – благ, далеко важливіших за матеріальні.

1939-1942
1948

ГЛАВА ТРЕТЯ

БОЖЕ ДІЛО СПАСІННЯ: ЗАКОН І БЛАГОДАТЬ

МОРАЛЬНИЙ ЗАКОН

415. Що таке моральний закон?

Моральний закон – це діло божественної Мудрости. Він вказує людині ті дороги, ті норми поведінки, що провадять до обіцяного блаженства, і забороняє йти шляхами, що віддаляють від Бога.

1954-1959
1978-1979

416. У чому полягає природний моральний закон?

Природний закон, що його Творець закарбував у серці кожної людини, означає, що людина також бере участь у мудрості й доброті Бога. Цей закон виражає первинне моральне чуття, яке дає змогу людині власним розумом розпізнавати добро і зло. Природний закон, універсальний і незмінний, становить підвалину всіх основоположних прав і обов'язків людини, а також людської спільноти й самого державного законодавства.

1960

417. Чи всі здатні відчути цей закон?

Через гріх не всі й не завжди можуть відчути цей закон однаково виразно й безпосередньо.

1961-1962
1980-1981

Тому Бог «записав на таблицях Закону те, чого люди не читали у своїх серцях» (св. Августин).

418. Який зв'язок між природним законом і Старим Законом?

Старий Закон – це перший етап об'явленого Закону. У ньому багато істин, що є природно доступні для розуму, і всі вони були засвідчені та підтверджені в Союзі спасіння. Його моральні приписи, підсумовані в Десятьох заповідях, становлять основу люд-

1963-1964
1982

ського покликання, забороняють те, що суперечить любові до Бога й до ближнього, і наказують чинити те, що є істотною умовою цієї любови.

419. Яка роль Старого Закону в Божому плані спасіння?

1963-1964
1982

Старий Закон дає змогу пізнати багато істин, доступних для розуму, вказує, що треба, а чого не треба робити, і, головне, наче мудрий вихователь, готує людей і робить їх схильними до навернення і прийняття Євангелія. А проте старий Закон, хоч який добрий, духовний і святий, усе ж недосконалий, бо сам по собі не дає тої сили і благодаті Духа, що допомогли б його виконувати.

420. Що таке Новий, або Євангельський, Закон?

1965-1972
1983-1985

Новий, або Євангельський, Закон, що його проголосив і виконав Христос, – це повнота і звершення божественного Закону, природного й об'явленого. Він підсумований у заповіді любити Бога і ближнього й любити одне одного, як Христос нас полюбив. Він є внутрішньою дійсністю людини як благодать Святого Духа, що уможливує цю любов. Це «закон свободи» (Як. 1, 25), бо завдяки йому людина діє невимушено під впливом любови.

«Новий закон – це, по суті, та сама благодать Святого Духа, що дана всім, хто вірує в Христа» (св. Тома Аквінський).

421. Де міститься Новий Закон?

1971-1974
1986

Новий Закон міститься в житті і проповіді Ісуса Христа і в моральному вченні апостолів: Нагірна проповідь є найважливішим висловом цього Закону.

БЛАГОДАТЬ І ОПРАВДАННЯ

422. Що таке оправдання?

1987-1995
2017-2020

Оправдання – це найдосконаліше діло Божої любови. Це милосердний дар Бога, що скасовує наші гріхи і робить нас праведними та святими в усьому нашому естві. Оправдання відбувається силою благодаті Святого Духа, яку висєднав для нас Христос і яка дарується нам у хрещенні. Оправдання започатковує вільну відповідь людини – віру в Христа і співдіяння з благодаттю Святого Духа.

423. Що таке благодать, яка оправдовує?

1996-1998,
2005
2021

Благодать – це незаслужений дар, що його дає нам Бог, аби зробити нас учасниками Свого троїчного життя і щоб ми могли

діяти, керуючись любов'ю до Нього. Її називають також *сталою*, *освячуючою*, *обожествлюючою благодаттю*, бо вона освячує й обожує нас. Ця благодать *надприродна*, бо цілковито залежить від Божого почину й перевищує людський розум та людські можливості. Отже, вона перевершує наш досвід.

424. Які ще бувають види благодаті?

Крім постійної благодаті, розрізняють також дієву благодать (дар, що дається в певних обставинах), *благодать тайнств* (сакраментальна благодать — дари, що властиві тому чи іншому тайнству) й *особливу благодать*, або харизми (дари, що мають на меті загальне добро Церкви). Серед останніх виокремлюють *благодать стану*, що супроводжує церковне служіння та виконання відповідальних завдань християнського життя.

1999-2000
2003-2004
2023-2024

425. Який стосунок між благодаттю і людською свободою?

Благодать випереджує, готує і збуджує вільну відповідь людини Богові. Благодать сама є відповіддю на глибинні прагнення людської свободи, залучає її до співдіяння і провадить до досконалости.

2001-2002

426. Що таке заслуга?

Заслуга – це те, що дає нам право на винагороду за добрий вчинок. Перед лицем Бога людина як така нічого не може заслужити, бо все, що має, одержала як дар від Бога. А проте Бог дарує людині можливість здобувати заслуги через єдність із Христовою любов'ю – джерелом усіх наших заслуг перед Богом. Отож заслуги за добрі вчинки треба приписувати передовсім благодаті Божій і тільки потім – волі людини.

2006-2009
2025-2027

427. Які блага ми можемо заслужити?

Під дією Святого Духа ми можемо заслужити для себе і для інших ту благодать, що допомагає в освяченні та в досягненні вічного життя, а також ті дочасні блага, що призначені нам згідно з Божим задумом. Але ніхто не може заслужити *первинної благодаті*, що покладає початок нашому наверненню й оправданню.

2006-2009
2025-2027

428. Чи всі ми покликані до християнської святости?

Усі вірні покликані до християнської святости, тобто повноти християнського життя й досконалої любови. Людина досягає святости шляхом якнайтіснішого поєднання із Христом, а у Христі – із Пресвятою Тройцею. Дорога освячення кожного християнина проходить через хрест і завершиться остаточним воскресінням праведників, коли Бог буде всім у всьому.

2012-2016
2028-2029

ЦЕРКВА — МАТИ І ВЧИТЕЛЬКА

429. Як Церква живить моральне життя християнина?2030-2031
2047

Церква – це та спільнота, що в ній християнин приймає Слово Боже й учення «Закону Христового» (пор. Гал. 6, 2); приймає благодать святих Таїнств; приєднується до євхаристійної Христової жертви, перетворюючи своє моральне життя на духовний культ; бачить приклад святости Богородиці та святих.

430. Чому Учительський Уряд Церкви висловлюється щодо моралі?2032-2040
2049-2051

Тому що завдання Учительського Уряду – проголошувати віру, яку християни мають визнавати й застосовувати в житті. Це завдання Церкви поширюється також і на проповідь особливих приписів природного закону, бо їх дотримання конче для спасіння.

431. Яка мета Церковних заповідей?2041
2048

П'ять Церковних заповідей мають на меті забезпечити вірним все найнеобхідніше, що стосується духу молитви, sacramentalного життя, моральних зусиль та зростання в любові до Бога й до ближнього.

432. Які є Церковні заповіді?

2042-2043

1. Щонеділі та у приписані свята брати участь у Службі Божій і утримуватися від роботи й усякої діяльності, що могла б завадити освяченню цих днів. 2. Принаймні раз на рік сповідатися з гріхів, приймаючи Святе Таїнство Примирення. 3. Причащатися принаймні раз на рік, на Великдень. 4. У дні, що їх визначила Церква, утримуватися від споживання м'яса й додержувати посту. 5. Відповідно до своїх можливостей допомагати Церкві в її матеріальних потребах.

433. Чому моральне життя християн таке важливе для євангельської проповіді?

2044-2046

Бо живучи так, як учив Господь Ісус, християни привертають людей до віри в правдивого Бога, будують Церкву, перетворюють світ духом Євангелія і пришвидшують настання Божого Царства.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ
ДЕСЯТЬ ЗАПОВІДЕЙ

Один юнак звернувся був до Ісуса з питанням: «Учителю! Що доброго маю чинити, щоб мати життя вічне?» (Мт. 19, 16). Ісус відповів йому: «Як хочеш увійти в життя, додержуй заповідей», а трохи згодом додав: «Приходь і йди за Мною» (Мт. 19, 17. 21).

Йти за Ісусом – значить виконувати заповіді. Старий закон не скасовано – людину запрошено віднайти його в особі божественного Вчителя, що досконала сповнив цей закон у Собі, об'явив його справжнє значення і засвідчив його непроминушість.

На картині, якою починається ця глава, зображено Ісуса, що навчає Своїх учнів, виголошуючи так звану *Нагірну проповідь* (див. Мт. 5-7). Найголовніше, про що йде мова в *Нагірній проповіді*, це блаженства, удосконалення Старого Закону, молитва «Отче наш», вказівки щодо посту, заклик до учнів бути сіллю землі та світлом світу.

Гора, що підноситься над землею і наближається до небес, символізує особливе місце для зустрічі з Богом. Учитель Ісус, мов на престолі, сидить на скельному виступі, права рука показує на небо – це знак божественного походження Його слів життя і щастя. У лівій руці – сувій, він символізує повноту тої науки, що Спаситель довірливо передає Своїм апостолам із закликом проповідувати Євангеліє всім народам, хрестячи їх в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа.

Дванадцять апостолів, що півколом сидять біля ніг Учителя, мають над головами німби, що вказує на їхню відданість Ісусові та їхнє свідчення святости в Церкві. Тільки один з апостолів, що сидить праворуч, майже геть захований за спинами інших, має чорний німб на знак того, що саме він зрадить Добру новину. Звістка про Царство Боже, що її проповідував Ісус, – то не були порожні й необґрунтовані слова, а слова правдиві та дієві. Під цим оглядом знаменний випадок із розслабленим у Капернаумі, про який оповідають усі три синоптичні Євангелія:

«Сівши у човен, Він переплив назад і прибув у Своє місто. І от принесено до Нього розслабленого, що лежав на ношах. Побачивши їхню віру, Ісус сказав розслабленому: Бадьорися сину, твої гріхи відпускаються. Та тут деякі з книжників заговорили між собою: Він хулить. Ісус, знаючи їхні думки, каже: Чого лукаве думаєте в серцях ваших? Що легше сказати: Твої гріхи відпущені, – чи сказати: Встань і ходи! Та щоб знали, що Син Чоловічий має владу на землі гріхи відпускати, – каже розслабленому: Встань, візьми твої ноші та й іди до свого дому. Встав той і пішов до свого дому». (Мт. 9, 1-7).

У цьому випадку тілесне оздоровлення є не що інше, як видимий бік духовного чуда – визволення від гріха. Зцілення та відпущення гріхів – це характерні засоби тієї педагогії, до якої вдавався Ісус, наш божественний Учитель.

Вихід 20, 2-17

Я – Господь, Бог твій,
що вивів тебе
з землі Єгипетської,
з дому неволі.

Нехай не буде в тебе
інших богів, крім Мене.
Не робитимеш собі
ніякого тесаного кумира,
ані подоби того,
що вгорі, на небі,
ні того, що внизу, на землі,
ні того, що попід землею,
в водах. Не падатимеш
перед ними ниць
і не служитимеш їм,
бо я Господь, Бог твій,
Бог ревнивий,
що караю беззаконня батьків
на дітях до третього
й четвертого покоління
тих, хто ненавидять Мене,
і творю милосердя
до тисячного покоління
тим, хто люблять Мене
і бережуть заповіді Мої.

Не прикликатимеш імени
Господа, Бога твого, марно,
бо не пустить Господь
безкарно того,
хто прикликає Його ім'я
марно.

Второзаконня, 5, 6-21

Я – Господь, Бог
твій,
що вивів тебе з
Єгипетської землі,
з дому неволі.

Нехай не буде
в тебе інших богів,
крім Мене...

Не вимовлятимеш
імени Господа,
Бога твого,
надармо...

Катехитичні формули

Я – Господь, Бог
твій:

1. Хай не буде в
тебе інших богів,
крім Мене.

2. Не взивай
намарно імени
Господа, Бога
твого.

<p>Пам'ятай на відпочинковий день, щоб святити його. Шість днів працюватимеш і робитимеш всяке діло твоє. День же сьомий – відпочинок на честь Господа, Бога твого; не робитимеш ніякого діла сам, ані син твій, ані дочка твоя, ані раб твій, ані рабиня твоя, ані худоба твоя, ані чужинець, що перебуває в твоєму дворі. Бо шість днів творив Господь небо і землю й море, і все, що в них, а сьомого дня відпочив; тим і благословив Господь сьомий день і освятив його.</p>	<p>Додержуй день суботній, святкуючи його.</p>	<p>3. Пам'ятай день святий святкувати.</p>
<p>Шануй твого батька і матір твою, щоб довголітній був ти на землі, що Господь, Бог твій, дасть тобі.</p>	<p>Шануй батька твого й матір твою.</p>	<p>4. Шануй батька твого і матір твою.</p>
<p>Не вбиватимеш.</p>	<p>Не вбивай.</p>	<p>5. Не вбивай.</p>
<p>Не чужоложитимеш.</p>	<p>Не чужолож.</p>	<p>6. Не чини перелюбу.</p>
<p>Не крастимеш.</p>	<p>Не кради.</p>	<p>7. Не кради.</p>
<p>Не свідкуватимеш ложно на ближнього твого.</p>	<p>Не свідчи неправдиво проти твого ближнього.</p>	<p>8. Не свідчи неправдиво.</p>
<p>Не зазіхатимеш на дім ближнього твого; не пожадатимеш жінки ближнього твого, ані раба його, ані рабині його, ані вола його, ані його осла, ані чого-небудь, що належало б ближньому твоєму.</p>	<p>Не пожадай жінки твого ближнього. Не зазіхай... ні на що, що належить до твого ближнього.</p>	<p>9. Не пожадай жінки ближ- нього твого. 10. Не пожадай нічого з того, що є власністю ближнього твого.</p>

434. «Учителю, що доброго маю чинити, щоб мати життя вічне?» (Мт. 19, 16).

Юнакові, що звертається до Нього з цим запитанням, Ісус відповідає: «Як хочеш увійти в життя, додержуй заповідей», а згодом додає: «Приходь і йди за Мною» (Мт. 19, 16. 21). Іти за Ісусом – значить додержувати заповідей. Закон не скасовано – людину запрошено віднайти його в особі божественного Вчителя, що досконало сповнює цей закон у Собі, об’являє його повне значення і засвідчує його вічність.

2052-2054
2075-2076**435. Як Ісус тлумачить Закон?**

Ісус тлумачить його у світлі двох видів єдиної заповіді любови – заповіді, у якій повнота Закону: «Люби Господа, Бога твого, всім твоїм серцем, усією твоєю душею і всією думкою твоєю: це найбільша й найперша заповідь. А друга подібна до неї: Люби ближнього твого, як себе самого. На ці дві заповіді весь закон і пророки спираються» (Мт. 22, 37-40).

2055

436. Що означає слово «Декалог»?

Декалог означає «десять слів» (Вих. 34, 28). Ці слова підсумовують той Закон, що його Бог дарував народові Ізраїля під час укладання Союзу за посередництвом Мойсея. Викладені в Декалозі заповіді любови до Бога (перші три) й до ближнього (решта сім) показують обраному народові та й кожній окремій людині дорогу життя, визволеного з рабства гріха.

2056-2057

437. Який зв’язок між Декалогом і Союзом?

Суть Декалогу можна зрозуміти у світлі Союзу, в якому Бог об’являє Себе й дає пізнати Свою волю. Дотримуючись заповідей, народ показує свою належність до Бога і з вдячністю відповідає на Його перший крок у любові.

2058-2063
2077**438. Якої ваги надає Декалогові Церква?**

У вірності Писанню та за прикладом Ісуса Церква визнає велику вагу й основоположне значення Декалогу. Християни зобов’язані дотримуватися Десятьох заповідей.

2064-2068

439. Чому Декалог становить органічну цілість?

Десять заповідей становлять органічну цілість і невіддільні одна від одної, бо кожна з них відсилає до інших і до всього Декалогу. Тому порушити одну заповідь – значить зламати весь Закон.

2069
2079

440. Чому Декалог є таким обов'язковим?2072-2073,
2081

Тому що в ньому проголошено фундаментальні обов'язки людини щодо Бога і ближнього.

441. Чи можливо дотримуватися заповідей Декалогу?2074
2082

Так, бо Христос, без Якого ми не можемо нічого чинити, Сам робить нас здатними дотримуватися заповідей, даруючи нам Свого Духа і Свою благодать.

ГЛАВА ПЕРША

**«ЛЮБИ ГОСПОДА, БОГА ТВОГО, ВСІМ ТВОЇМ
СЕРЦЕМ, УСІЄЮ ТВОЄЮ ДУШЕЮ І ВСІЄЮ
ДУМКОЮ ТВОЄЮ»**

Перша заповідь: Я Господь, Бог твій.

Хай не буде в тебе інших богів, крім Мене

442. Що означає Боже твердження: «Я Господь, Бог твій» (Вих. 20, 2)?2083-2094
2133-2134

Воно означає, що вірний має плекати і практикувати три бого-словські чесноти й уникати гріхів, що цим чеснотам суперечать. *Вірою* сповідуємо Бога й відкидаємо все те, що їй суперечить, як-от добровільний сумнів, недовіра, ересь, відступництво, розкол. *Надією* впевнено чекаємо на блаженну можливість бачити Бога й на Божу допомогу, уникаючи як відчаю, так і зухвалої самовпевненості. *Любов'ю* любимо Бога понад усе: отже, відкидаємо байдужість, невдячність, літеплість, духовну нехіть і ненависть до Бога, що зроджується з гордості.

443. Що означає Господнє слово: «Господу, Богу твоєму, поклонися і Йому єдиному будеш служити» (Мт. 4, 10)?2095-2105
2135-2136

Воно означає: почитати Бога як Господа всього, що існує; віддавати Йому честь і славу як особисто, так і у спільноті; молитися до Нього молитвою прослави, подяки і благання; приносити Йому жертви, а особливо духовну жертву власного життя, з'єднану із досконалою жертвою Христа; дотримуватися обіцянок та обітів, даних Богові.

444. Як особа здійснює своє природне право почитати Бога у правді та свободі?2104-2109
2137

Кожна людина має право й моральний обов'язок шукати правди, особливо – правди про те, що стосується Бога та Його

Церкви, а пізнавши цю правду, – прийняти й вірно берегти її, почитаючи Бога, приносячи Йому істинну службу. Одночасно гідність людської особи вимагає, щоб у релігійних справах нікого не примушували діяти всупереч власній совісті й не обмежували – у певних межах громадського ладу – діяти згідно з нею чи то приватно, чи прилюдно, чи то самому, чи спільно з іншими.

445. Що забороняє Бог, наказуючи: «Нехай не буде в тебе інших богів, крім Мене» (Вих. 20, 2)?

Ця заповідь забороняє:

- *політеїзм* та *ідолопоклонство*, тобто обоження сотворених речей, влади, грошей і навіть диявола;

2110-2128
2138-2148

- *забобони*, тобто відступ від належного поклоніння правдивому Богові. Цей відступ виявляється, зокрема, у різних формах ворожби, магії, чаклунства та спиритизму;

- *безбожництво*, що виявляється у спокушуванні Бога словами або вчинками; у богохульстві, що оскверняє святих або святощі, особливо Євхаристію; у симонії, або святокупстві, – бажанні продати чи купити духовні речі;

- *атеїзм*, що заперечує існування Бога й дуже часто ґрунтується на хибному трактуванні людської автономії;

- *агностицизм*, згідно з яким про Бога нічого не можна знати і який передбачає байдужість і практичний атеїзм.

446. Чи Божий наказ «Не робитимеш собі ніякого тесаного кумира...» (Вих. 20, 3) забороняє почитання ікон?

У Старому Завіті цими словами заборонялося зображати Бога – істоту абсолютно трансцендентну. Та після воплощення Сина Божого християнське почитання святих ікон є виправдане (як це постановив другий Нікейський собор 787 року), оскільки ґрунтується на таїнстві Сина Божого, що став людиною, адже в цьому таїнстві трансцендентний Бог став видимий для нас. Тут ідеться не про почитання самих ікон, а про вшанування того, хто на них зображений, – Христа, Богородиці, ангелів та святих.

2129-2132
2141

Друга заповідь: Не взивай
намарно Імени Господа, Бога твого

447. Як ушановується святість Божого Імени?

Святе Ім'я Бога вшановуємо, коли Його взиваємо, благословляємо, вихваляємо і прославляємо. А отже, слід уникати покликатися на Ім'я Боже для того, щоб виправдати злочин, і не

2142-2149
2160-2162

можна припускатися невластивого вживання цього Імени, наприклад *богохульства* (зі своєї природи це дуже тяжкий гріх), *прокльонів* та *ламання обітниць*, даних в Ім'я Бога.

448. Чому заборонена кривоприсяга?

2150-2151
2163-2164

Бо хто присягає неправдиво, той робить Бога, Який є сама правда, свідком брехні.

*«Не кляніться ні Творцем, ні творінням, хіба що справа є однозначно правдивою, необхідною і шанобливою»
(св. Ігнатій Лойола)*

449. Що таке кривоприсяга?

2152-2155

Кривоприсяга – це коли людина складає під присягою обітницю, якої не має наміру виконати, або ламає обітницю, дану під присягою. Це тяжкий гріх проти Бога, адже Бог завжди виконує Свої обітниці.

ТРЕТЯ ЗАПОВІДЬ: ПАМ'ЯТАЙ ДЕНЬ СВЯТИЙ СВЯТКУВАТИ

450. Чому Бог «благословив день суботній і освятив його» (Вих. 20, 11)?

2168-2172
2189

Тому що субота – це спомин про *відпочинок Бога* на сьомий день сотворення, а також про визволення Ізраїля з Єгипту і про той Союз, що його Бог уклав зі Своїм народом.

451. Як Ісус ставиться до суботи?

2173

Ісус визнає святість сьомого дня і Своєю божественною владою дає автентичне тлумачення заповіді про суботу: «Суботу встановлено для людини, а не людину для суботи» (Мр. 2, 27).

452. Чому християни замість суботи святкують неділю?

2174-2176
2190-2191

Тому що неділя – день воскресіння Христового. Як «перший день тижня» (Мр. 16, 2) вона нагадує про перше сотворення, а як «восьмий день», що йде після суботи, – знаменує нове сотворення, започатковане воскресінням Христовим. Тому вона й стала для християн головним з усіх днів та з усіх свят. Неділя – *день Господній*, цього дня Христос своєю Пасхою виповнив духовну істину єврейської суботи й заповів вічний спочинок людини в Бозі.

453. Як святкувати неділю?

2177-2185
2192-2193

Християни святкують неділю та інші приписані свята, беручи участь у Господній Євхаристії та утримуючись від усякої діяль-

ности, що несумісна з богопочитанням, від усього, що заважає радості, властивій для Господнього дня, та належному духовному й тілесному відпочинку. Допускаються види діяльності, що пов'язані з потребами родини або мають велике значення для суспільного служіння, за умови, аби вони не витворили звички, шкідливої для святкування неділі, родинного життя та здоров'я.

454. Чому так важливо, щоб неділя була визнана державою як святковий день?

Бо треба, щоб усі люди мали реальну можливість як слід відпочивати й користати з вільного часу, що дозволяв би їм дбати про своє релігійне, родинне, культурне та суспільне життя; щоб вони мали відповідний час для роздумів, тиші та читання; щоб вони мали змогу присвятити себе добрим справам, особливо турботі про старших і недужих.

2186-2188
2194-2195

ГЛАВА ДРУГА

«ЛЮБИ БЛИЖНЬОГО ТВОГО, ЯК САМОГО СЕБЕ»

ЧЕТВЕРТА ЗАПОВІДЬ:

ШАНУЙ БАТЬКА ТВОГО І МАТЕР ТВОЮ

455. Що наказує четверта заповідь?

Ця заповідь наказує поважати й шанувати наших батьків і всіх тих, кого Бог заради нашого добра наділив Своєю владою.

2196-2200
2247-2248

456. Яка є природа сім'ї згідно з Божим задумом?

Чоловік і жінка, поєднані в подружжі, утворюють разом зі своїми дітьми одну сім'ю. Бог встановив сім'ю і заклав підвалини її будови. Метою шлюбу та сім'ї є добро подругів, народження й виховання дітей. Між членами одної сім'ї встановлюються міжособові стосунки та первинні обов'язки. У Христі сім'я стає *домашньою Церквою*, адже сім'я – це спільнота віри, надії та любови.

2201-2205
2249

457. Яке місце сім'ї в суспільстві?

Сім'я – основна клітинка людського суспільства, існування сім'ї передбачає цілковите визнання її з боку громадської влади. Сімейні засади й цінності становлять підвалину суспільного життя. Життя в сім'ї – це підготовка до життя в суспільстві.

2207-2208

458. Які обов'язки має суспільство перед сім'єю?

2209-2213
2250

Суспільство зобов'язане підтримувати і зміцнювати сім'ю та подружжя згідно із принципом *субсидіарності*. Громадська влада має шанувати, захищати й підтримувати правдиву суть подружжя та сім'ї, суспільну мораль, права батьків та домашній добробут.

459. Які обов'язки дітей перед батьками?

2214-2220
2251

Діти мають виявляти до батьків пошану (синівську любов), вдячність, послух і покору. Це, як і добрі стосунки з братами та сестрами, – умова гармонії та святости в усьому сімейному житті. Коли батьки потерпають від бідності, хвороби, самотності чи старости, дорослі діти мають надавати їм моральну та матеріальну допомогу.

460. Які обов'язки батьків перед дітьми?

2221-2231

Батьки – співучасники божественного вітцтва – є першими відповідальними за виховання своїх дітей і благовістування їм віри. Батьки мають любити й шанувати своїх дітей як *осіб* і як *дітей Божих*, в міру можливостей задовольняти їхні матеріальні та духовні потреби, вибирати для них відповідну школу й розважливи-ми порадами допомагати у виборі професії та життєвої дороги. Зокрема, батьки покликані виховувати дітей у християнській вірі.

461. Як батьки виховують своїх дітей у християнській вірі?

2252-2253

Насамперед прикладом, молитвою, родинною катехизою та залученням до церковного життя.

462. Чи сімейні зв'язки – це абсолютне добро?

2232-2233

Сімейні зв'язки важливі, але не найважливіші в житті, адже головне покликання християнина – йти за Ісусом і любити Його: «Хто любить батька або матір більше, ніж Мене, той недостойний Мене. І хто любить сина або дочку більше, ніж Мене, той недостойний Мене» (Мт. 10, 37). Батьки мають сприяти своїм дітям у тому, щоб вони з радістю йшли за Христом у кожному їхньому життєвому виборі, зокрема у виборі богопосвяченого життя чи священничого служіння.

463. Як має діяти влада у різних ділянках суспільства?

2234-2237
2254

Влада – це завжди служіння, вона має шанувати основні права людини, правдиву ієрархію цінностей, закони, розподільчу справедливість і принцип *субсидіарності*. Кожний, хто виконує владу, мусить дбати про інтереси суспільства, а не про власну вигоду і у своїх рішеннях керуватися правдою про Бога, людину і світ.

464. Які обов'язки громадян перед владою?

Ті, що підпорядковані владі, мають вважати своїх керівників за представників Бога і лояльно співпрацювати з ними задля належного функціонування державного та громадського життя. А це означає, що громадянин має любити батьківщину і служити їй, повинен мати право й обов'язок голосувати і право на конструктивну критику, зобов'язаний платити податки й боронити свою країну.

2238-2241
2255**465. Коли громадянин не мусить підкорятися владі?**

Згідно зі своєю совістю громадянин не мусить коритися, коли закони державної влади суперечать моральному порядку: «Слухатися слід більше Бога, ніж людей» (Ді. 5, 29).

2242-2243
2256

П'ята заповідь: НЕ УБИЙ

466. Чому треба шанувати людське життя?

Тому що воно *священне*. Від самого початку людське життя пов'язане з творчим діянням Бога й ніколи не втрачає особливого зв'язку з Творцем – єдиною метою людського життя. Ніхто не має права знищити невинну людську істоту – це був би тяжкий гріх супроти гідності людини і святости Творця. «Не вбивай ані безвинного, ані правого» (Вих. 23, 7).

2258-2262
2318-2320**467. Чому законний самозахист особи та суспільства не суперечить цій нормі?**

Тому що в разі законного самозахисту мета – не вбивство, а захист, і тут першорядне значення має право на життя того, хто обороняється. А якщо на когось покладено відповідальність за життя інших, то для нього законний захист цих життів є дуже важливий обов'язок. Однак, обороняючись, не можна вдаватися до більшого насильства, аніж це потрібно.

2263-2265

468. Навіщо потрібна кара?

Кара, що її накладає законна громадська влада, має на меті направити шкоду, спричинену злочином, захистити громадський лад і гарантувати безпеку людей, а також посприяти виправленню винуватця.

2266

469. Які кари можна застосовувати?

Кара має відповідати тяжкості злочину. Сьогодні з огляду на ті можливості стримувати злочинність і знешкоджувати злочинців, що їх має у своєму розпорядженні держава, випадки, коли кара

2267

смерти є абсолютно необхідна, «трапляються доволі рідко, якщо взагалі трапляються» (*Evangelium vitae*). Коли ненасильницьких засобів вистачає, влада має ними й обмежитися, бо такі засоби більше відповідають конкретним умовам спільного блага, краще узгоджуються з гідністю людської особи й не позбавляють злочинця можливості спокутувати свою провину.

470. Що забороняє п'ята заповідь?

2268-2283
2321-2326

П'ята заповідь забороняє як цілковито супротивні моральному закону:

- *пряме й зумисне вбивство* та співучасть у ньому;
- *прямий аборт*, вчинений чи то як мета, чи то як засіб, а також співучасть у ньому – ці гріхи караються відлученням від Церкви, адже людині вже від самого моменту її зачаття належить безумовна повага й цілковитий захист;
- *пряму евтаназію*, яка полягає в тому, що певним учинком або невчиненням належних заходів переривають життя неповносправної, хворої чи вмираючої людини;
- *самогубство* та добровільну допомогу в учиненні самогубства – це тяжке зневаження любови до Бога, до себе й до ближнього. Щодо відповідальності за самогубство, то вона особливо тяжка, коли цей вчинок став спокусою для інших, і менша, коли його вчинено через важкий психічний розлад або нездоланий страх.

471. Які медичні процедури дозволено в тих випадках, коли смерть неминуча?

2278-2279

Звичайного медичного догляду, що належить хворому, не можна переривати. Дозволено вживати знеболювальні засоби, які не спричиняють смерті, і відмовитися від «терапевтичної наполегливості», тобто від застосування невинувато складних медичних процедур без обґрунтованої надії на позитивний результат.

472. Чому суспільство зобов'язане захищати кожний людський ембріон?

2273-2274

Кожній людській істоті від моменту її зачаття належить невіддільне право на життя, і це право – основоположний елемент громадянського суспільства й державного законодавства. Коли держава не вживає своєї сили, щоб забезпечити права усіх людей, а особливо найслабших, серед них зачатих, але ще ненароджених дітей, – це розхитує самі основи правової держави.

473. Як не спокушати інших?

Спокусити – значить привести іншого до гріха. Щоб цього не сталося, треба шанувати душу й тіло людської істоти. Хто зумисно приводить інших до тяжкого гріха, чинить велике зло. 2284-2287

474. Які обов’язки людини щодо власного тіла?

Людина має розумно *дбати* про своє *фізичне здоров’я* та здоров’я інших, але не допускати ні *культу тіла*, ні різного роду надмірностей. Треба уникати наркотичних засобів, що завдають якнайтяжчої шкоди здоров’ю та життю людини, а також надміру в уживанні їжі, спиртних напоїв, тютюну та медикаментів. 2288-2291

475. Коли наукові, медичні та психологічні експерименти над людьми бувають морально виправдані?

Такі експерименти морально виправдані, якщо вони слугують усебічному добру людини та суспільства і не наражають на невинуватий ризик життя або фізичне та психічне здоров’я піддослідних. Треба також, щоб піддослідні були належно поінформовані й добровільно дали свою згоду. 2292-2295

476. Чи дозволено пересадку органів і прижиттєве та помертне донорство?

Пересадка органів морально прийнятна тільки тоді, коли вона відбувається за згодою донора і без надмірного ризику для нього. Для того, аби можна було здійснити шляхетний акт дарування органів після смерті, необхідно цілковито засвідчити реальну смерть донора. 2296

477. Які вчинки несумісні з пошаною до людського тіла?

Викрадення і захоплення заручників, тероризм, тортури, насильство, пряма стерилізація. Ампутація, повне або часткове видалення органів людини допустимі лише з лікувальною метою і то в разі крайньої необхідності. 2297-2298

478. Як треба піклуватися про вмираючих?

Умираючі мають право з гідністю прожити останні моменти свого земного життя, а головне – одержати таку підтримку, як молитва і Святі Таїнства, що готують їх до зустрічі з живим Богом. 2299

479. Як треба обходитися з тілами померлих?

До тіл померлих треба ставитися з пошаною та любов’ю. Кремацію тіла дозволено, якщо тільки вона не пов’язана з невірою у воскресіння тіла. 2300-2301

480. Що вимагає Господь від кожної людини, коли йдеться про мир?

2302-2303

Господь, який проголосив «блаженні миротворці» (Мт. 5, 9), закликав до миру серця і стверджував аморальність гніву, тобто прагнення помститися за кривду, та ненависти, яка спонукує бажати зла ближньому. Гнів і ненависть, якщо людина допускає їх свідомо й добровільно, – це тяжкий гріх супроти любови.

481. Що таке мир у світі?

2304-2305

Мир у світі, необхідна умова того, щоб людське життя було в пошані й людина могла розвиватися, – це не просто відсутність воєн або стан рівноваги між супротивними силами, а «супокій порядку» (св. Августин), «плід справедливости» (Іс. 32, 17) і наслідок любови. Мир на землі – це образ і плід миру Христового.

482. Що потрібне для збереження миру у світі?

2304;
2307-2308

Потрібен справедливий розподіл благ й охорона людських надбань, вільне спілкування між людськими істотами, повага до гідности людей і народів, наполегливе впровадження в життя засад справедливости і братерства.

483. Коли морально виправдане застосування військової сили?

2307-2310

Застосування військової сили морально виправдане, якщо водночас наявні такі умови: 1) є безперечна впевненість, що противник завдає тяжкої і тривалої шкоди; 2) усі мирні альтернативи виявилися марними; 3) є обґрунтована надія на успіх; 4) воєнні дії не спричинять іще гіршого лиха (тут треба зважити на величезну силу новітніх засобів знищення).

484. Коли виникає загроза війни, хто має констатувати наявність цих умов?

2309

Керівники держави мають зважено розсудити, чи справді наявні всі зазначені умови. Крім того, керівники уповноважені накладати на громадян обов'язки, пов'язані з національною обороною, шануючи право тих, кому совість не дозволяє брати в руки зброї, замінивши їм військову повинність іншою формою служіння громаді.

485. Що вимагає моральний закон від учасників війни?

2312-2314
2328

Моральний закон чинний завжди, і воєнний час – не виняток. Цей закон вимагає людяно трактувати мирних мешканців, поранених солдатів і бранців. Хто навмисно ламає міжнародне право або наказує так чинити, – той злочинець, і його не виправдує

сліпий послух. Треба засудити як найтяжчий гріх масові руйнування та винищення цілих народностей або етнічних меншин: кожна людина морально зобов'язана чинити опір тим, хто наказує виконувати ці злочини.

486. Що робити, щоб уникнути війни?

Війна спричиняє надто багато лиха й несправедливості, а тому, щоб її уникнути, треба використати всі можливості, що містяться в межах розумного. Зокрема, не можна допускати нагромадження озброєнь і безконтрольної торгівлі зброєю, треба уникати несправедливості, передовсім економічної та соціальної, дискримінації на етнічному та релігійному ґрунті, заздрощів та взаємних підозр, гордості й духу помсти. Усе, що робиться для подолання цих та інших суспільних недуг, допомагає будувати мир й уникати війни.

2315-2317
2327-2330

ШОСТА ЗАПОВІДЬ: НЕ ЧИНИ ПЕРЕЛЮБУ

487. Яке завдання має людська особа щодо власної статевої належності?

Бог сотворив людину чоловіком і жінкою, наділивши їх тою самою особистою гідністю, і закарбував у них покликання до любови та сопричастя. Людина має прийняти свою статево-належність, усвідомити її велике значення для всіх аспектів своєї особистості, визнати характерні ознаки своєї статі та її взаємодоповнюваність із протилежною статтю.

2331-2336
2392-2393

488. Що таке чистота?

Чистота – це позитивна інтеграція статевої в структуру людської особистості. Статевість стає справді людською, коли знаходить своє законне місце в міжособових стосунках. Чистота – це моральна чеснота, Божий дар, благодать і плід Святого Духа.

2337-2338

489. У чому полягає чеснота чистоти?

Вона передбачає вміння панувати над собою, виявляючи таким чином людську свободу, яка досягає своєї мети, коли людина дарує себе іншому. Щоб цієї мети можна було досягти, потрібне всебічне й постійне виховання, яке поступово здійснюється у процесі дозрівання особи.

2339-2341

490. Які засоби допомагають жити в чистоті?

Ці засоби вельми численні: Божа благодать, допомога Таїнств, молитва, самопізнання, практика аскези, достосована до різних життєвих обставин, вправлення в моральних чеснотах, а

2340-2347

особливо в чесності повстримности, яка допомагає розумно керувати своїми почуттями.

491. Яким чином усі покликані жити в чистоті?

2348-2350
2394

За прикладом Христа, Який є зразок чистоти, усі люди покликані провадити цнотливе життя, кожен відповідно до свого стану. Одні живуть у дівицтві або в посвяченому безженстві – це шляхетний спосіб, за допомогою якого можна легше з неподільним серцем присвятити себе Богові. Інші, якщо вони одружені, покликані жити в подружній чистоті, а якщо не одружені – у чистоті повздержливості.

492. Які головні гріхи супроти чистоти?

2351-2359
2396

Найтяжчі гріхи супроти чистоти – що різняться між собою природою свого предмету – це перелюб, мастурбація, розпуста, порнографія, проституція, звалтування, гомосексуальні вчинки. Усе це вияви такого пороку, як розбещеність. Учинений супроти малолітньої особи, кожен із цих вчинків є особливо тяжким замалом на її фізичне та моральне здоров'я.

493. Чому шоста заповідь, яка каже тільки «не чини перелюбу», забороняє всі гріхи супроти чистоти?

2336

У біблійному тексті Декалогу написано «не чини перелюбу» (Вих. 20, 14), але церковна традиція йде за моральним ученням Старого й Нового Завітів у їхній цілості, і тому Церква вважає, що шоста заповідь охоплює собою всі гріхи супроти чистоти.

494. Яке завдання має державна влада, коли йдеться про чистоту?

2354

Влада зобов'язана захищати гідність людської особи, а тому мусить вживати заходів для того, щоб створити середовище, сприятливе для чистоти. Зокрема, влада має відповідними законами унеможливити поширення декотрих із вищеназваних тяжких гріхів супроти чистоти, захищаючи насамперед малолітніх та найслабших.

495. Які блага подружньої любови є метою людської статевості?

2360-2361
2397-2398

Блага подружньої любови, яка для охрещених осіб освячена таїнством подружжя, – це єдність, вірність, нерозривність і відкритість до плідности.

496. Яке значення подружнього акту?

2362-2367

Подружній акт має два виміри: єднальний (взаємне дарування подругів) і дітородний (відкритість до передавання життя).

Ніхто не може усувати котрогось із цих двох аспектів подружнього акту, розриваючи той істотний зв'язок, що його Бог установив між ними обома.

497. Коли регулювання народжуваності – моральне?

Регулювання народжуваності як один з аспектів відповідального материнства й батьківства об'єктивно узгоджується з вимогами моралі, якщо тільки подружжя вдається до нього без зовнішнього примусу і не з егоїстичних міркувань, а керуючись поважними причинами і вживаючи методів, що відповідають об'єктивним критеріям моралі, таких, як тимчасова повстримність і використання періодів неплідності.

2368-2369
2399

498. Які засоби регулювання народжуваності суперечать моралі?

Сама по собі морально негативною є кожна дія, – наприклад, пряма стерилізація чи контрацепція, – яка чи то в передбаченні подружнього акту, чи то під час нього, чи то в часі розвитку його природних наслідків безпосередньо або побічно унеможлиблює дітородження.

2370-2372

499. Чому штучна інсемінація та штучне запліднення суперечать моралі?

Штучна інсемінація та штучне запліднення неморальні, бо вони відокремлюють продовження роду від того акту, в якому чоловік і жінка дарують себе одне одному. Крім того, ці процедури призводять до панування техніки над походженням та участю людської особи. Інсемінація та гетерологічне запліднення, які використовують методи, що передбачають залучення сторонньої для подружньої пари особи, порушують право дитини народитися від знахих їй батька та матері, що пов'язані між собою шлюбом. Подруги мають виключне право стати батьками одне через іншого.

2373-2377

500. Як необхідно сприймати дитину?

Дитина – дар Божий, найбільше благо подружжя. Не існує права мати дітей («дитина як належне, за всяку ціну»). Натомість є право дитини бути плодом подружнього акту своїх батьків. Крім того, дитина як людська особа вже від самого свого народження має право на відповідну пошану.

2378

501. Що робити подружжю, котре не має дітей?

Після того як вичерпано всі допустимі медичні засоби, подружжя, яким не було послано цього дару – дитини, можуть виявити

2379

свою великодушність через усиновлення або через вагоме служіння ближньому. У такий спосіб вони здійснюють дорогоцінну духовну плідність.

502. Які є гріхи проти гідности подружжя?

2380-2391
2400

Перелюб, розлучення, полігамія, кровозмішання, вільний союз (нешлюбне співжиття, «життя на віру»), дошлюбні та позашлюбні статеві зносини.

СЬОМА ЗАПОВІДЬ: НЕ КРАДИ

503. Що проголошує сьома заповідь?

2401-2402

Ця заповідь проголошує універсальне призначення і розподіл благ та приватну власність на них, як також пошану особи, її власности та цілости сотвореного. Крім того, Церква базує на цій заповіді своє суспільне вчення, у якому викладено засади моральної економічної діяльності і правильної поведінки в царині громадсько-політичного життя, права й обов'язки робітників, принципи справедливости й солідарности між народами і любов до бідних.

504. На яких умовах існує право приватної власности?

2403

Право на приватну власність існує тільки з умовою, що ця власність надбана або одержана чесним шляхом і її використовують із пошануванням засади універсального призначення земних благ, що мають служити задоволенню першочергових потреб усіх людей.

505. Яка мета приватної власности?

2404-2406

Мета приватної власности – гарантувати свободу й гідність особи. Завдяки власності людина може задовольняти свої першочергові потреби й потреби тих, за кого вона відповідальна, а також допомагати бідним.

506. Що наказує сьома заповідь?

2407
2450-2451

Сьома заповідь наказує шанувати чуже майно, виявляючи справедливість, любов, поміркованість і солідарність. Зокрема люди зобов'язані дотримуватися *обіцянок* і *виконувати укладені угоди*, *відшкодовувати завдану кривду* й *повертати нечесно зароблене*, а також *берегти сотворений світ*, тобто розумно використовувати його корисні копалини, флору та фауну, особливо піклуючись про види, яким загрожує вимирання.

507. Як людина має ставитися до тварин?

Тварини – створіння Божі, і людина має ставитися до них доброзичливо, уникаючи, з одного боку, надмірної любови до них, а з іншого – бездумного використання, особливо для наукових експериментів, що не вкладаються в межі розумного і завдають тваринам надмірних страждань.

2416-2418
2457

508. Що забороняє сьома заповідь?

Передовсім ця заповідь забороняє крадіж, тобто привласнення чужого майна всупереч добрій волі власника. До злодія прирівняно й того, хто платить несправедливу платню; спекулює на ціні товарів собі на зиск і на збиток іншим; підробляє гроші та платіжні документи. Заборонено також податкове й торгове шахрайство й навмисне пошкодження приватної та громадської власности. Заборонено лихварство, хабарництво, надуживання громадських благ для особистих потреб, марнотратство й навмисно недбало виконувану роботу.

2408-2413
2453-2455

509. Про що йдеться в соціальному вченні Церкви?

Соціальне вчення Церкви як органічний розвиток євангельської правди про гідність людської особи та про суспільний вимір людського буття подає засади для розмірковувань, формулює критерії для суджень, пропонує правила й дороговкази для діяння.

2419-2423

510. Коли Церква втручається в суспільні справи?

Церква висловлює своє моральне судження про соціально-економічні проблеми, коли це потрібно для дотримання основних прав людини, для загального добра або для спасіння душ.

2420
2458

511. Як має відбуватися соціально-економічне життя?

Соціально-економічне життя має проходити відповідно до своїх особливостей в межах морального порядку, його має характеризувати служіння людині в її цілості та всій людській спільноті і дотримання соціальної справедливости. Автором, осередком і метою соціального й економічного життя має бути людина.

2459

512. Що суперечить соціальному вченню Церкви?

Соціальному вченню Церкви суперечать ті соціальні й економічні устрої, що приносять в жертву основні права людини або роблять з прибутку єдину засаду й кінцеву мету людської діяльності. Тому Церква відкидає ті сучасні ідеології, що пов'язані з «комунізмом» і безбожними й тоталітарними формами «соція-

2424-2425

лізму». Що ж до практики «капіталізму», то Церква відкидає властивий йому індивідуалізм і цілковиту перевагу ринкових законів над людською працею.

513. Яке значення має для людини праця?

2426-2428
2460-2461

Праця – це право й обов’язок людини, за посередництвом якої вона співдіє з Богом-Творцем. Адже, старанно й компетентно працюючи, людина здійснює ті можливості, що закладені в її природі, славить дари Творця й одержані від Нього таланти, утримує себе та свою родину і слугує людській спільноті. Крім того, завдяки Божій благодаті праця може бути середником освячення і співдії з Христом у спасінні інших.

514. На яку працю має право кожна людина?

2429,
2433-2434

Кожна людина мусить мати доступ до безпечної та чесної праці, що не пов’язана із несправедливістю та дискримінацією. Також людина мусить мати змогу виявляти свою економічну ініціативу й діставати справедливу винагороду за працю.

515. Яку відповідальність має держава, коли йдеться про працю?

2431

Держава зобов’язана гарантувати особисті свободи людини й недоторканність власності, забезпечити стабільну валюту й ефективну роботу громадських установ, контролювати і спрямовувати реалізацію особистих прав у царині економіки. Залежно від обставин, держава має допомагати громадянам у працевлаштуванні.

516. Яке завдання мають керівники підприємств?

2432

Вони відповідають за економічні та екологічні наслідки діяльності своїх підприємств. Керівники мають керуватися турботою про людей, а не тільки прагненням нарощувати прибуток, хоча прибуток теж важливий, бо дає змогу вкладати капітал у виробництво і забезпечувати майбутнє підприємства, працевлаштування робітників та сприятливу динаміку економічного життя.

517. Які обов’язки працівників?

2435

Працівники зобов’язані добросовісно, компетентно й старанно виконувати свою працю і старатися будь-які суперечки розв’язувати шляхом діалогу. Ненасильницький страйк морально виправданий у тому разі, коли він є необхідним засобом, щоб домогтися справедливості, а його організатори мають на увазі загальне добро.

518. Як реалізується справедливість і солідарність між народами?

На міжнародному рівні всі народи й інституції мають діяти на засадах солідарності і субсидіярності, щоб усунути або хоча б зменшити злидні, нерівність у розподілі природних та економічних ресурсів, соціально-економічну несправедливість, визискування людини, дедалі більшу заборгованість бідних країн, а також ті порочні механізми, що перешкоджають прогресові малорозвинених країн.

2437-2441

519. Яким чином християни беруть участь у політичному та громадському житті?

Вірні миряни беруть безпосередню участь у громадсько-політичному житті. Вони надихають християнським духом дочасну дійсність і співпрацюють з усіма як справжні свідки Євангелія, миротворці й оборонці справедливості.

2442

520. З чого впливає любов до бідних?

Любов до бідних впливає з євангельських блаженств та прикладу Ісуса з Його постійною увагою до бідних. Ісус казав: «Усе, що ви зробили одному з Моїх братів найменших, – ви Мені зробили» (Мт. 25, 40). Любов до бідних втілюється в боротьбі з матеріальною бідністю та численними формами культурної, моральної та релігійної вбогости. Діла милосердя для душі й для тіла та численні добротинні установи, що постали протягом століть, – це наочне свідчення тої особливої любови до бідних, що властива Христовим учням.

2443-2449
2462-2463

Восьма заповідь: НЕ Свідчи неправдиво

521. Який обов'язок має людина щодо істини?

Кожна людина покликана бути щирою та правдивою у словах і вчинках. Кожен з нас має шукати істини, а знайшовши – неухильно її триматися, впорядковуючи все своє життя відповідно до її вимог. В Ісусі Христі сповна об'явилася Божа істина: Христос *є сама Істина*. Хто йде за Ним, той живе в Дусі істини й уникає двоєдушності, вдавання, лицемірства.

2464-2470
2504

522. Як давати свідчення істини?

Християнин має засвідчувати євангельську істину в усіх сферах своєї приватної та громадської діяльності, коли треба – то й ціною власного життя. Мучеництво – це найвище свідчення істинності віри.

2471-2474
2505-2506

523. Що забороняє восьма заповідь?

2475-2487
2507-2509

Восьма заповідь забороняє:

- *неправдиве свідчення, кривоприсягу, брехню* (тяжкість брехні залежить від тої правди, яку вона спотворює, від обставин і наміру неправдомовця, а також від шкоди, спричиненої брехнею);
- *поспішні осудження, лихослів'я, обмови та наклепи*, що підкопують або руйнують ту честь і добру славу, яка є правом кожної людини;
- *лестоці, підлабузництво й догідливість*, особливо якщо вони призводять до тяжких гріхів або мають на меті незаконну вигоду.

Якщо провина проти правди призвела до завдання кривди ближньому, цю кривду слід виправити.

524. Що наказує восьма заповідь?

2488-2492
2510-2511

Восьма заповідь наказує виявляти пошану до правди в поєднанні з розважливістю любови. Цей наказ особливо слушний, коли йдеться про повідомлення й інформування – справи, у яких треба брати до уваги добро окремих осіб та цілого суспільства, захист приватності й небезпеку створити спокусу для інших, – а також коли йдеться про збереження *професійних таємниць*, що можуть бути розкриті тільки у виняткових випадках, якщо на те є відповідна поважна причина. Так само не можна розголошувати й *приватних зізнань*, зроблених у таємниці.

525. Як треба використовувати засоби масової інформації?

2493-2499
2512

Засоби масової інформації мають слугувати загальному добру, а інформація, яку вони повідомляють, мусить бути завжди правдива і – якщо це не суперечить справедливості й любові – повна. Крім того, інформація має бути викладена чесно й доступно, з неухильним дотриманням законів моралі та пошануванням гідності й невіддільних прав людської особи.

526. Який зв'язок існує між істиною, красою і сакральним мистецтвом?

2500-2503
2513

Істина сама по собі прекрасна, вона несе зі собою сяєво духовної краси. А, крім слів, є ще й багато інших форм вираження істини, передовсім – твори мистецтва. Твори мистецтва – це плід богоданого таланту й людських зусиль. *Сакральне мистецтво*, щоб бути правдивим і гарним, має зображати й прославляти явлене в Христі Боже таїнство, має заохочувати людей, щоб вони поклонялися Богові й любили Його – Творця і Спасителя, який є найвища Краса Істини й Любови.

ДЕВ'ЯТА ЗАПОВІДЬ:

НЕ ПОЖАДАЙ ЖІНКИ БЛИЖНЬОГО ТВОГО

527. Що наказує дев'ята заповідь?

Дев'ята заповідь наказує переборювати тілесну хтивість в думках і бажаннях. Боротися з цією хтивістю – значить очищати своє серце й жити в чесноті повстримности.

2514-2516
2528-2530

528. Що забороняє дев'ята заповідь?

Дев'ята заповідь забороняє плекати думки й бажання, що спрямовані на вчинки, заборонені шостою заповіддю.

2517-2519
2531-2532

529. Як досягти чистоти серця?

Охрещений, який одержав Божу благодать і бореться з неупорядкованими бажаннями, досягає чистоти серця через дар і чесноту чистоти, щирість намірів, через непорочність внутрішнього й зовнішнього погляду, через дисципліну почуттів та уяви і, нарешті, через молитву.

2520

530. Чого ще вимагає чистота?

Чистота потребує *сором'язливості*, яка захищає інтимне життя особи, є виявом тої делікатности, яка впливає із цнотливості, і впорядковує погляди й рухи так, як цього вимагає гідність особи та міжособове спілкування. Сором'язливість звільняє від поширеного еротизму і тримає на відстані від усього того, що сприяє нездоровій цікавості. Потрібне також *очищення суспільного середовища* шляхом безнастанної боротьби проти моральної всюдозволености, спертої на хибне трактування людської свободи.

2521-2527
2533

ДЕСЯТА ЗАПОВІДЬ:

НЕ ПОЖАДАЙ ВЛАСНОСТІ БЛИЖНЬОГО ТВОГО

531. Що наказує і що забороняє десята заповідь?

Ця заповідь, що доповнює попередню, вимагає внутрішнього шанобливого ставлення до чужої власности й забороняє *зажерливість, непомірну жадобу* до чужого майна і *заздрість*, що полягає в смутку, який людина відчуває через чуже майно, та в сильному бажанні це майно привласнити.

2534-2540
2551-2554

532. Що має на увазі Ісус, коли закликає до вбогости серця?

Ісус казав Своїм учням, що вони мають ставити Його понад усе й понад усіх. Зректися багатства і в душі євангельської вбо-

2544-2547
2556

гости доручити себе Божому провидінню, яке звільняє нас від турботи про завтрашній день, – це підготовка до блаженства «вбогих духом, що їхнє царство небесне» (Мт. 5, 3).

533. Яке найбільше бажання людини?

2548-2550
2557

Найбільше бажання людини – споглядати Бога. Усе її єство немов кричить: «Прагну бачити Бога!» Людина знаходить своє повне і правдиве щастя в Божому блаженстві й у спогляданні Того, Хто сотворив її з любови і Своєю безмежною любов'ю притягає до Себе.

«Хто споглядає Бога, той осягнув усі блага, що їх тільки можна уявити» (св. Григорій Ниський).

ПЕНТЕКОСТ

На цій іконі відтворено біблійну оповідь про день П'ятдесятниці:
«А як настав день П'ятдесятниці, всі вони були вкупі на тім самім місці. Аж ось роздався з неба шум, неначе подув буйного вітру, і сповнив увесь дім, де вони сиділи. І з'явилися їм поділені язики, мов вогонь, і осів на кожному з них. Усі вони сповнилися Святим Духом і почали говорити іншими мовами, як Дух давав їм промовляти» (Ді. 2, 1-4).

На іконі з голуба, символу Святого Духа, виходить конус яскравого світла, яке огортає Богородицю з апостолами. Це те світло, що просвітлює уми апостолів, даючи їм дар знання, мудрости й розуміння божественної реальности, а також дари побожности, ради, сили й страху Божого.

На головах апостолів – язики полум'я, що вказують на повноту тої божественної любови, яка спонукуватиме їх звіщати Євангеліє всім народам. Завдяки наддостатковій благодаті апостолів зможе зрозуміти кожен, адже вони промовлятимуть універсальною і всім доступною мовою любови.

Так мовному розділенню народів П'ятдесятниця протиставляє засіб єднання всіх людей.

У центрі ікони – Богородиця, мати Церкви, цариця апостолів і досконала молільниця. Саме в любові Святого Духа вірні можуть зносити до Бога свою синівську молитву. Як сказав апостол:

«А що ви сини, Бог послав у ваші серця Духа Сина Свого, який ззиває: Авва, Отче!» (Гал. 4, 6).

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА

ХРИСТИЯНСКА МОЛИТВА

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ
МОЛИТВА
У ХРИСТИЯНСЬКОМУ ЖИТТІ

Для молитви надаються всі без винятку моменти життя. Однак Церква пропонує вірним особливі часи й пори, призначені для того, щоб проказувати або жити в душі безустанну молитву: ранішні й вечірні молитви, молитва до й після трапези; церковне правило, недільна Євхаристія; молитва на вервиці; празники літургійного року.

На іконі зображено декотрі з головних літургійних празників, що позначають молитовне життя Церкви. У центрі – зображення пасхального Таїнства: воскресіння Ісуса та Його вознесення на небо. Саме празник Пасхи, вінець літургійної молитви, надає значущости і спасенної дієвosti всім іншим празникам чи то Господського, чи Богородичного циклу.

Ікона із зображенням головних літургійних празників.

534. Що таке молитва?

Молитва – це піднесення душі до Бога або прохання до Бога про добро, яке відповідає Його волі. Це завжди дар Божий, адже в молитві Бог виходить назустріч людині. Християнська молитва – це особистий і живий зв'язок Божих дітей з їхнім безмежно добрим Отцем, із Його Сином Ісусом Христом та зі Святим Духом, що живе в їхніх серцях.

2558-2565
2590

ГЛАВА ПЕРША

ОБ'ЯВЛЕННЯ МОЛИТВИ

535. Чому існує загальне покликання до молитви?

Тому що Бог перший, сотворивши світ, покликав усі істоти із небуття. Навіть після гріхопадіння людина не втратила здатності визнавати свого Творця і не перестала прагнути Того, Хто покликав її до існування. Усі релігії, зокрема вся історія спасіння, засвідчують це властиве людині прагнення Бога, але це Бог перший безнастанно притягує кожну особу до таїнственої зустрічі в молитві.

2566-2567

Об'явлення молитви у Старому Завіті

536. У чому Авраам є для нас взірцем молитви?

Авраам – взірець того, як треба молитися, адже він ходить із Богом, слухає Бога й кориться Йому. Авраамова молитва – це боротьба віри, бо ж Авраам продовжує покладатися на Божу вірність навіть у хвилини випробувань. А після того як він прийняв у своїй наметі Самого Господа і Той довірив йому Свій задум, Авраам наважується зі сміливою довірою заступатися за грішників.

2570-2573
2592

537. Як молився Мойсей?

Молитва Мойсея – це яскравий приклад споглядальної молитви. Бог, що покликав Мойсея з неопалимої купини, часто й довго розмовляв із ним «віч-на-віч, як людина розмовляє з лю-

2574-2577
2593

диною» (Вих. 33, 11). З такої близькості до Бога Мойсей черпав силу, щоб непохитно заступатися за народ. Отже, Мойсеева молитва була прообразом того заступництва, яким заступається за нас єдиний посередник – Ісус Христос.

538. Який зв'язок існує у Старому Завіті між храмом та царем, з одного боку, і молитвою – з іншого?

2578-2580
2594

У загінку Божого намету, Кивоту Завіту, а потім храму – народ Божий зростає у молитві під проводом своїх пастирів. Між ними був і Давид – цар «за серцем Божим», пастир, що молився за свій народ. Давидова молитва – взірець для всенародної молитви, адже в ній – прийняття Божої обітници і переповнена любов'ю довіра до Того, хто Єдиний Цар і Господь.

539. Яка роль молитви у посланництві пророків?

2581-2584

Пророки черпали з молитви світло і силу, щоб закликати народ до віри й навернення серця. Вони входять у близькість із Богом, заступаються за своїх братів і звіщають їм те, що бачили й чули від Господа. Ілля – отець пророків, тобто тих, хто шукає Божого обличчя. На Кармель-горі він благав Бога: «Почуй мене, Господи, почуй мене» (1 Цар. 18, 37) – і випросив Божу дію для навернення народу до віри.

540. Яке значення псалмів у молитовному житті?

2579
2585-2589
2596-2597

Псалми – це вершина старозавітної молитви: у них Слово Боже стає молитвою людини. Ця молитва водночас і особиста, і спільна, вона натхнена Святим Духом й оспівує чуда Божі в сотвореному світі та в історії спасіння. Христос теж молився псалмами, і у Христі вони знайшли своє сповнення. Тому псалми й дотепер лишаються істотним і сталим елементом церковної молитви – вони придатні як молитва для людей будь-якого суспільного становища й будь-якої епохи.

МОЛИТВА СПОВНА ОБ'ЯВЛЕНА І ЗРЕАЛІЗОВАНА В ІСУСІ

541. Від кого Ісус навчився молитися?

2599
2620

Своїм людським серцем Ісус навчився молитися від Своєї Матері та із єврейської традиції. Однак Його молитва впливає ще й з іншого, потаємнішого джерела, адже Він – Син вічного Бога, і у Своїй святій людській природі Він звертається до Отця з досконалою синівською молитвою.

542. Коли Ісус молився?

Євангеліє часто показує нам Ісуса в молитві. Ми бачимо, як Він усамітнюється для молитви, часом і вночі. Ісус молиться перед важливими моментами Його місії або місії апостолів. По суті, усе Його життя – молитва, адже Він перебував у повсякчасному сопричасті любови з небесним Отцем.

2600-2604
2620**543. Як молився Ісус під час Своїх страстей?**

Ісусова молитва під час Його агонії в Гетсиманському саду та Його останні слова на хресті об'являють нам усю глибину Його синівської молитви: Ісус допроваджує до сповнення Божий задум любови і бере на Себе усі тривоги людства, усі прохання й усі молитви заступництва в історії спасіння. Ісус подає їх Отцеві, і Отець їх приймає і вислуховує, перевершуючи всі сподівання, – воскрешаючи Ісуса з мертвих.

2605-2606
2620**544. Як Ісус вчить нас молитися?**

Ісус вчить нас молитися, не лише навчаючи нас молитви *Отче наш*, а й коли Він Сам молиться. Так Він показує нам не тільки те, про що треба молитися, а й з яким наставленням треба приступати до правдивої молитви: із чистим серцем, яке прагне Царства і прощає ворогам; зі сміливою синівською довірою до Бога, яка йде понад те, що відчуваємо і розуміємо; із невсипущою пильністю, яка охороняє від спокуси.

2608-2614
2621**545. Чому наша молитва – дієва?**

Наша молитва дієва, бо поєднана у вірі з молитвою Ісуса. У Ньому християнська молитва стає сопричастям любови з Отцем. А тому ми маємо змогу подати Богові наші прохання, і вони будуть вислухані: «Просіть – і отримаєте, щоб повна була ваша радість» (Йо. 16, 24).

2615-2616

546. Як молилася Пречиста Діва Марія?

Молитві Марії притаманна віра та щедре жертвування усього свого ества Богові. Ісусова мати є водночас нова Єва, «Мати живих»: вона молиться до Ісуса, свого Сина, про потреби людей.

2617; 2618
2622; 2674
2679**547. Чи є в Євангелії молитва Богородиці?**

Окрім прохання про заступництво Марії у Кані Галилейській, Євангеліє передає нам також молитву «Величає душа моя Господа» (Лк. 1, 46-55). Це пісня Богородиці, а водночас і Церкви, це радісна вдячність, що ллється із серця убогих, чия надія справдилась у сповненні божественних обітниць.

2619

МОЛИТВА У ЦЕРКВІ

548. Як молилася перша християнська спільнота в Єрусалимі?

2623-2624

На початку Діянь апостолів написано, що вірні першої спільноти в Єрусалимі, провадженій Святим Духом до життя в молитві, «постійно перебували в апостольській науці та спільності, і в ламанні хліба та в молитвах» (Ді. 2, 42).

549. Яким чином Святий Дух діє у молитві Церкви?

2623; 2625

Святий Дух, внутрішній учитель християнської молитви, виховує Церкву в її молитовному житті й допомагає щораз глибше проникнути у споглядання та єднання із незбагненим Таїнством Христа. Ті способи молитви, що подані в апостольських і канонічних писаннях, залишаються нормативними для християнської молитви.

550. Які є головні види християнської молитви?

2643-2644

Це благословення, богопочитання, прохальна молитва та молитва заступництва, молитва подяки і молитва прослави. Євхаристія несе в собі і висловлює всі види християнської молитви.

551. Що таке благословення?2626-2627
2645

Благословення – це відповідь людини на дари Божі: ми благословляємо Всемогутнього, Який перший благословив нас і ущедрив нас Своїми дарами.

552. Що ми називаємо богопочитанням?

2628

Богопочитання – це приклоніння людини перед Богом, коли людина визнає себе сотворінням перед Своїм трисвятим Творцем.

553. Які форми може мати прохальна молитва?

2629-2633

Це може бути благання про прощення або смиренна та сповнена віри просьба про задоволення будь-якої з інших наших потреб, чи то духовних, чи матеріальних. Однак найперше, чого слід бажати, – це прихід Царства Божого.

554. У чому полягає молитва заступництва?2634-2636
2647

Заступатися – значить прохати на користь когось іншого. Молитва заступництва уподібнює і єднає нас із молитвою Ісуса, Який заступається перед Отцем за всіх людей, а особливо за грішників. Молитва заступництва має поширюватися також і на ворогів.

555. Коли треба складати Богові подяку?

Церква безнастанно дякує Богові, особливо коли звершує Євхаристію, адже в Євхаристії Христос робить Церкву учасницею Свого благодарення Отцеві. Кожна подія може стати для християнина нагодою, щоб скласти дяку Богові.

2637-2638
2648**556. Що таке молитва слави?**

Це особлива форма молитви, коли людина найбезпосередніше визнає, що Бог є Богом. Така молитва цілковито безкорислива: людина величає Бога заради Нього самого і славить Його за те, що Він є.

2639-2643
2649

ГЛАВА ДРУГА

ПЕРЕДАННЯ МОЛИТВИ

557. Яке значення церковного Передання щодо молитви?

У Церкві, через її живе Передання, Святий Дух вчить Божих дітей молитися. Справді, молитва не зводиться до спонтанного вияву внутрішніх поривів – вона передбачає також споглядання, навчання та розуміння тої духовної дійсності, що її людина пізнає в молитві.

2650-2651

ДЖЕРЕЛА МОЛИТВИ

558. Які є джерела християнської молитви?

Джерела молитви – це *Слово Боже*, що дає нам «найвище спізнання Христа Ісуса» (Флп. 3, 8); *літургія Церкви*, яка проголошує, здійснює і передає вірним таїнство спасіння; *богословські чесноти*, а також щоденні обставини, у яких ми можемо зустріти Бога.

2652-2662

«Я люблю Тебе, мій Боже, і єдине моє бажання – любити Тебе вічно. Мій Боже, якщо язик мій не завжди може сказати, що я люблю Тебе, то хочу, щоб серце моє повторювало Тобі про це під час кожного мого подиху» (св. Іван-Марія Віаней).

ШЛЯХ МОЛИТВИ

559. Чи в Церкві існують різні шляхи молитви?

У Церкві є різні шляхи молитви, пов'язані з різними історичними, соціальними та культурними контекстами. Учительському

2663

Урядові Церкви належить розпізнати, наскільки вірно вони передають апостольську віру, а пастирі й катехити мають пояснювати їх сенс, який завжди пов'язаний з Ісусом Христом.

560. Якою є дорога нашої молитви?

2664

Дорога нашої молитви – це Христос, бо молитва звернена до Бога, нашого Отця, але доходить до Нього тільки в тому разі, коли ми, хоча б і посередньо, молимося в ім'я Ісуса. Ісусова людська природа – це єдиний шлях, яким Святий Дух навчає нас молитися нашому Отцеві. Тому літургійні молитви завершуються словами: «Через Господа нашого Ісуса Христа».

561. Яку роль відіграє в молитві Святий Дух?

2670-2672
2680-2681

Святий Дух є внутрішній учитель християнської молитви, а самі ми не знаємо, «про що бо нам молитися як слід» (Рим. 8, 26), тому Церква спонукує нас призвати Святого Духа і просити його при кожній нагоді: «Прийди, Духу Святий!»

562. У чому християнська молитва є марійською?

2673-2679
2682

З огляду на виняткову співдію Богородиці з діянням Святого Духа Церква любить молитися до Марії і з Марією, досконалою молільницею, щоб разом з нею величати Господа і взивати до Нього. Насправді Марія «показує нам дорогу», і ця дорога – її Син, єдиний Посередник.

563. Як Церква молиться до Марії?

2676-2678
2682

Передовсім молитвою «Радуйся, Маріє», якою Церква прохає її про заступництво. До Марії звернені також молитви з вервицею, Акафіст, Паракліс, гимни та пісні різних християнських традицій.

Провідники в молитві

564. Яким чином святі є нашими провідниками молитви?

2683-2684
2692-2693

Святі є для нас взірцем того, як треба молитися, і саме їх ми маємо прохати, щоб вони заступалися перед Пресвятою Тройцею за нас і за весь світ. Їхнє заступництво – це найвищий ступінь служіння Божому задумові. Протягом багатовікової історії Церкви у сопричасті святих розвинулися різні типи духовності, що навчають християн жити й молитися.

565. Хто може виховувати для молитви?

2685-2690
2694-2695

Християнська сім'я – це перше вогнище виховання для молитви. Особливо гідна заохочення щоденна молитва в сімейному

колі, адже вона є першим свідченням молитовного життя Церкви. Катехиза, молитовні групи, «духовний провід» – усе це школа молитви й допомога в молитовному житті.

566. Які місця особливо сприятливі для молитви?

Молитися можна скрізь і всюди, однак вибір відповідного місця має неабияке значення для молитви. Храм – це властиве місце для літургійної молитви та євхаристійного поклоніння. Є й інші місця, сприятливі для молитви, такі, як «покуття» у домі, монастир або відпустові місця.

2691
2696

ГЛАВА ТРЕТЯ

МОЛИТОВНЕ ЖИТТЯ

567. Які моменти життя особливо придатні для молитви?

Для молитви надаються всі без винятку моменти життя, але Церква пропонує вірним певні молитовні ритми, що мають допомагати в безперервній молитві: молитва вранці й увечері, до й після трапези; церковне правило; недільна Євхаристія; молитва на вервиці; празники літургійного року.

2697-2698
2720

«Потрібно пам'ятати про Бога частіше, ніж дихаємо» (св. Григорій Назіянський).

568. Які бувають вияви молитовного життя?

Християнське передання зберегло три способи переживати й виражати молитву: усна молитва, роздуми і споглядальна молитва. Спільна риса їх усіх – зосередженість серця.

2697-2699

СПОСОБИ МОЛИТВИ

569. Що характерне для усної молитви?

Усна молитва залучає тіло до внутрішньої молитви серця. Навіть найсокровенніші молитви не можуть обходитися без усного висловлення. Натомість усна молитва завжди має впливати з глибин особистої віри. Навчивши нас молитися *Отче наш*, Ісус дав нам досконалий зразок усної молитви.

2700-2704
2722

570. Що таке роздуми?

Роздуми – це молитовне богомислення, що впливає насамперед із Божого Слова у Святому Письмі. У роздумах розум,

2705-2708
2723

уява, почуття, бажання – усе залучено для того, щоб поглибити нашу віру, повернути наше серце та зміцнити нашу волю йти за Христом. Це той етап, що передує сопричастю любови з Господом.

571. Що таке споглядальна молитва?

2709-2719
2724
2739-2741

Споглядальна молитва – це молитва, у якій людина в тиші й любові у своїй простоті споглядає Бога. Це дар Божий, момент чистої віри, під час якого молільник змагає до Христа, покладається на люблячу волю Отця і приймає діяння Святого Духа у своєму житті. Свята Тереза Авільська описує споглядальну молитву як дружні стосунки, «коли часто розмовляєш віч-на-віч із Богом, про Якого знаєш, що Він тебе любить».

МОЛИТВА ЯК БОРОТЬБА

572. Чому молитва – це боротьба?

2725

Молитва – це дар благодаті, але цей дар завжди передбачає рішучу відповідь з боку людини, адже хто молиться, той бореться проти себе самого, проти оточення, а передовсім – проти спокусника, який робить усе, аби тільки відвернути нас від молитви. Молитовна боротьба невіддільна від поступу в духовному житті. Кожен молиться так, як живе, бо кожен живе так, як молиться.

573. Чи є закиди проти молитви?

2726-2728
2752-2753

Окрім помилкових уявлень про молитву, багато хто думає, що йому ніколи молитися або що молитися марно. Ті, що моляться, можуть занепасти духом перед труднощами й уявними невдачами. Щоб подолати ці перешкоди, треба покори, довір'я й витривалости.

574. Які труднощі пов'язані з молитвою?

2729-2733
2754-2755

Розсіяність – це звична трудність, що з нею ми стикаємося, коли молимося. Розсіяність не дає зосередити уваги на Богові, вона показує нам, до чого ми насправді прив'язані. Щоб подолати цю трудність, маємо смиренно звернути наше серце до Господа. Також молитві часто заважає *духовна сухість*. Подолавши її, зможемо у вірі йти за Господом навіть тоді, коли це не даватиме нам чуттєвого задоволення. *Нудьга* – це різновид духовного лінивства, спричинений ослабленням пильности і браком уваги до власного серця.

575. Як зміцнити нашу синівську довіру до Бога?

2734-2741
2756

Наша синівська довіра зазнає випробування, коли ми думаємо, що Бог нас не чує. У такому разі мусимо запитати себе, чи Бог

для нас – Отець, чию волю ми прагнемо виконувати, чи просто засіб здобути те, чого бажаємо ми самі. Якщо наша молитва поєднується з Ісусовою, ми знаємо, що Він дає нам багато більше, ніж той чи інший конкретний дар: ми одержуємо Святого Духа, що перетворює наше серце.

576. Чи кожна хвилина придатна для молитви?

Молитися можна завжди, бо час християнина – це час воскреслого Христа, а Христос «є з нами по всі дні» (Мт. 28, 20). Тому молитва і християнське життя – нероздільні.

2742-2745
2757

«Хоч на торговиці, хоч на самоті під час прогулянки ви можете віддаватися частим і палким молитвам. Це можна робити й у крамниці, коли ви щось продаєте чи купуєте, або й тоді, коли ви готуєте їсти» (св. Йоан Золотоустий).

577. Що таке молитва Години Ісусової?

Так називають архиерейську молитву Ісуса на Тайній вечері. Коли настала година «переходу» до Отця, година жертви, то Ісус, первосвященик Нового Союзу, звернувся до Отця з цією молитвою.

2604
2746-2751
2758

РОЗДІЛ ДРУГИЙ
МОЛИТВА ГОСПОДНЯ

ОТЧЕ НАШ

Отче наш, що еси на небесах!
Нехай святиться Ім'я Твоє.
Нехай прийде Царство Твоє,
нехай буде воля Твоя
як на небі, так і на землі.
Хліб наш насущний дай нам сьогодні.
І прости нам провини наші,
як і ми прощаємо винуватцям нашим.
Не введи нас у спокусу,
але визволи нас від лукавого.

«Раз якось Ісус молився в якомусь місці, і як закінчив, сказав до нього один з Його учнів: ‘Господи, навчи нас молитись’» (Лк. 11, 1). Ісус виконав прохання, навчивши учнів молитви *Отче наш*.

Учні, що, звісно ж, добре знали на тогочасних єврейських молитвах, були просто вражені особливістю Учителевої молитви. А Ісус молився безустанно (пор. Лк. 5, 16). Найважливіші моменти Його життя супроводжувала молитва: Ісус молиться під час хрещення у Йордані (Лк. 3, 21), перед тим, як покликати Своїх учнів (Лк. 6, 12), перед Своїм Переображенням (Лк. 9, 28). Він молився за віру Петра (Лк. 22, 31-32) і за зіслання Святого Духа (Йо. 14, 15-17). Він молився перед воскресінням Лазаря (Йо. 11, 41) і під час Свого тріумфального входу в Єрусалим (Йо. 12, 27). Він молився Отцеві на Тайній вечері, щоб Отець прославив Його (Йо 17, 1-5), охоронив Його учнів (Йо. 17, 6-19) та благословив усіх вірних (Йо. 17, 20-26). Він молився перед Своїми страстями (Лк. 22, 39. 46), а вмираючи – молився за Своїх ворогів (Лк. 23, 34).

Ісусова молитва звернена до Отця в діялозі послуху, і саме цей послух живить Його місію: «їжа моя... – волю чинити Того, Хто послав мене, і діло Його вивершити» (Йо. 4, 34). Ця глибока єдність з Отцем є джерелом радості і прослави: «Я прославляю Тебе, Отче, Господи неба й землі [...]. Все передане Мені Моїм Отцем, і ніхто не знає Сина, крім Отця, і Отця ніхто не знає, крім Сина, та кому Син схоче відкрити» (Мт. 11, 25. 27).

Молитва до Отця – це дихання Ісусового земного життя. Прийшовши, щоб оселитися між нами, Ісус ніколи не віддалявся від дому Отця, тобто ніколи не розривав молитовного сопричастя з Отцем. І ця синівська близькість до Отця обернулася спасенною і милосердною близькістю до братів, що тривала аж до часу жертвопринесення на хресті.

Ісусова молитва не припиняється й дотепер (Євр. 7, 25). У Євхаристійному богослуженні Ісус як первосвященик складає Отцеві свою відкупительну жертву. Він приносить її в єдності зі Своїм тілом, що ним є Церква. Кожна наша молитва возноситься до Отця «через Христа, Господа нашого». Саме ця Христова молитва підтримує всі наші молитви – і ті, що в нас у серці, і ті, що на вустах. Коли Церква молиться, то Син обнімає коліна Отцеві. Молитва синів лине до Отця голосом Єдинородного. Рук, піднесених у молитві, у хвалі, у благанні, – мільйони, але голос один-єдиний – голос Сина.

Ця картина зображає Ісуса, що молиться в Гетсиманському саду. Ісус, у найвищому прояві послуху Отцеві, приймає гірку чашу Страстей заради спасіння людства.

578. Яке походження молитви *Отче наш*?

Одного разу учень, побачивши, як Ісус молиться, попросив Його: «Навчи нас молитися» (Лк. 11, 1), і тоді Спаситель навчив апостолів цієї незамінної християнської молитви – *Отче наш*. У своїй літургійній традиції Церква завжди послуговувалася текстом від святого Матея (6, 9-13).

2759-2760
2773

«Короткий зміст усього Євангелія»

579. Яке місце молитви *Отче наш* у Святому Письмі?

Отче наш – це «короткий зміст усього Євангелія» (Тертуліян), «найдосконаліша молитва» (св. Тома Аквінський). *Отче наш*, поміщений у центрі Нагірної проповіді (Мт. 5-7), у формі молитви підсумовує суть усього Євангелія.

2761-2764
2774

580. Чому *Отче наш* називають «Господньою молитвою»?

Отче наш називають «Господньою молитвою», бо її навчив нас сам Господь Ісус.

2765-2766
2775

581. Яке місце молитви *Отче наш* у молитовному житті Церкви?

Отче наш – церковна молитва в найповнішому значенні слова. Її «передають» християнинові у хрещенні на знак його нового народження до божественного життя Божих дітей. Євхаристія розкриває повний сенс Господньої молитви, адже висловлені в цій молитві прохання, що ґрунтуються на звершеному вже таїнстві спасіння, будуть вповні вислухані з приходом Господа. *Отче наш* – невіддільна частина церковного правила.

2767-2772
2776

«ОТЧЕ НАШ, ЩО ЄСИ НА НЕБЕСАХ»

582. Чому ми «насмілюємося наблизитися з повною довірою» до Отця?

Тому що Ісус, наш Відкупитель, привів нас перед Лик Отця і Святий Дух зробив нас Божими дітьми. А отже, ми можемо молитися до нашого Отця зі щирою синівською довірою, радісною

2777-2778
2797

впевненістю та покірною сміливістю, із твердим переконанням, що Бог нас любить і вислуховує.

583. Чому ми можемо називати Бога «Отче»?

2779-2785
2789
2798-2800

Ми можемо називати Бога «Отцем», бо воплощений Син Божий об'явив нам Бога як Отця, а Святий Дух дає нам Його пізнати. Взиваючи до Отця, ми стаємо здатними входити в Боже таїнство щораз із новим подивом, і молитва живить у нас прагнення поводитися по-синівському. Отже, Господня молитва допомагає нам усвідомити, що ми діти Отця у Сині.

584. Чому ми називаємо Отця «нашим»?

2786-2790
2801

Слово «наш» виражає цілком новий стосунок до Бога. Коли ми молимося Отцеві, ми поклоняємося Йому і славимо Його разом із Сином і Духом. У Христі ми – «Божий» народ, а Бог – «наш» Бог, відтепер і навік. Ми називаємо Отця «нашим», бо Церква Христова – це спільнота багатьох братів, що всі мають «одне серце й одну душу» (Ді. 4, 32).

585. З яким духом сопричастя та посланництва ми молимося Богові, «нашому» Отцеві?

2791-2793
2801

Молитися «нашому» Отцеві – це спільне благо всіх охрещених, а тому всі вони відчувають нагальний поклик взяти участь у молитві Ісуса за єдність Його учнів. Молитися «Отче наш» – значить молитися з усіма людьми й за все людство, щоб усі пізнали єдиного й істинного Бога і поєдналися в одно.

586. Що означає вислів «на небесах»?

2794-2796
2802

Цей біблійний вислів означає не місце, а спосіб буття: Бог є по той бік усього й понад усім. Цей вислів показує велич і святість Бога, а також Його присутність у серці праведних. Небо, або Дім Отця, – це та правдива вітчизна, до якої ми линемо в надії, поки лишаємося все ще на землі. По суті, ми вже живемо там, «поховані з Христом у Бозі» (Кол. 3, 3).

СІМ ПРОХАНЬ

587. Як побудована Господня молитва?

2803-2806
2857

Вона містить сім прохань до Бога Отця. Перші три, більше богословські, підводять нас до Бога в Його славі: хто любить, думає передовсім про того, кого любить. Вони вказують на те, що ми маємо прохати в Бога: щоб святилося Його ім'я, щоб настало

Його царство, щоб чинилася Його воля. Чотири наступні прохання показують Всемиловитому Отцеві наші потреби та наші сподівання. Вони просять Бога нагодувати нас, простити нам, дати силу вистояти в спокусах і визволити нас від лукавого.

588. Що означає: «Нехай святиться Ім'я Твоє»?

Ім'я Боже освячується передовсім тою прославою, що нею людина визнає Бога як Святого. Справді, Бог об'явив Своє святе Ім'я Мойсеєві і забажав, щоб *Його* народ був «народом святим», оселею Бога.

2807-2812
2858

589. Як святиться Ім'я Боже в нас та у світі?

Святити ім'я Боже, яке нас самих покликає «до освячення» (1 Сол. 4, 7), – значить прагнути, щоб одержане у хрещенні освячення надихало все наше життя. Це значить також – своїм життям і своєю молитвою прохати, щоб ім'я Боже визнавала і благословляла кожна людина.

2813-2815

590. Про що просить Церква, коли молиться: «Нехай прийде Царство Твоє»?

Церква призиває остаточний прихід Царства Божого і повернення Христа у славі. Але Церква молиться й про те, щоб Царство уже сьогодні зростало через освячення людей у Святому Дусі і завдяки ревності тих християн, які згідно з Блаженствами служать мирові та справедливості. Це прохання – крик Духа і Нареченої: «Прийди, Господи Ісусе!» (Од. 22, 20).

2816-2821
2859

591. Чому ми просимо: «Нехай буде воля Твоя як на небі, так і на землі?»

Воля Отця – «щоб усі люди спаслися» (1 Тим. 2, 3). Для цього бо й прийшов Ісус – щоб досконало звершити спасенну Волю Отця. Ми молимося Богові Отцеві, щоб Він поєднав нашу волю з волею Свого Сина, як це було з Марією та святими. Ми просимо, аби доброзичливий Божий задум сповна здійснився на землі так само, як і на небі. Саме в молитві ми можемо «переконатися, що то є воля Божа» (пор. Рим. 12, 2), і здобути «терпеливості, щоб її виконувати» (пор. Євр. 10, 36).

2822-2827
2860

592. Який сенс прохання: «Хліб наш насущний дай нам сьогодні»?

З довірливою синівською впевненістю просячи в Бога щоденної поживи, необхідної для нашого існування, ми визнаємо, що Бог, наш Отець, є добрий понад усяку доброту. Ми прохаємо благодаті, яка

2828-2834
2861

навчить нас діяти так, щоб завдяки справедливості та бажанню ділитися надлишок благ в одних міг забезпечити потреби інших.

593. Який питома християнський сенс цього прохання?

2835-2837
2861

«Чоловік житиме не самим хлібом, а кожним словом, що виходить з уст Божих» (Мт. 4, 4), а отже, у цьому проханні йдеться і про голод за *Словом Божим* і *Тілом Христовим*, яке ми споживаємо в Євхаристії, і про голод за Святим Духом. Ми з цілковитою впевненістю просимо хліба на *сьогодні*, на Боже сьогодні, й одержуємо жаданий хліб передовсім у Євхаристії, що є передсмаком прийдешнього Божого бенкету.

594. Чому ми кажемо: «Прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим»?

2838-2839
2862

Просячи в Бога прощення, ми визнаємо себе перед Ним грішниками. Водночас ми сповідуємо і милосердя Боже, адже в Його Сині й через Святі Таїнства приймаємо «відкуплення, прощення гріхів» (Кол. 1, 14). А проте наше прохання буде почуте тільки в тому разі, якщо ми самі вже простили своїм кривдникам.

595. Як можливе прощення?

2840-2845
2862

Милосердя проникає в наше серце, лише коли ми самі вже навчилися прощати, навіть і ворогам. І хоч людина, здавалося б, неспроможна виконати цієї вимоги, серце, що відкрилося Святому Духові, може так, як Христос, любити безмежною любов'ю, перетворювати душевні рани на співчуття, а почуття кривди – на заступництво. Прощенням стаємо причасниками Божественного милосердя і воно є вершиною християнської молитви.

596. Що означає: «Не введи нас у спокусу»?

2846-2849
2863

Ми молимо Бога Отця, щоб Він не покинув нас напризволяще в полоні спокуси. Ми просимо Духа, щоб Він навчив нас бачити різницю між *випробуванням*, яке допомагає зростати в добрі, і *спокусою*, яка призводить до гріха і смерті, а також розуміти різницю між *бути спокушуваним* і *піддаватися* спокусі. Це прохання єднає нас із Христом, що подолав спокусу Своєю молитвою. Це – наполегливе благання про благодать пильності й витривалості до кінця.

597. Чому молитва завершується проханням: «Визволи нас від лукавого»?

2850-2854
2864

Лукавий – це Сатана, що повстає проти Бога і «зводить усю вселенну» (Од. 12, 9). Перемоги над дияволом уже досягнуто у

Христі. Та ми молимося, щоб увесь людський рід був визволений від Сатани і від його діл. Ми просимо також про многоцінний дар миру і благодать витривалого очікування Христового приходу, Який остаточно звільнить нас від лукавого.

598. Що означає кінцеве *Амінь*?

«Скінчивши молитву, ти кажеш “Амінь”, і цим Амінь, яке значить «Хай буде так», ти ставиш свою печать під усім, що міститься в цій молитві, якої навчив нас Бог» (св. Кирило Єрусалимський).

2855-2856
2865

Ангели – сотворіння Божі. Частина з них лишилася й завжди лишається вірною Богові, живе в Його присутності, служить Йому та Церкві, перебуває і в єдності зі спасеними у славі небес.

Так, як у видінні драбини, яке бачив Яків, – «ангели ступають по ній вгору і сходять наниз» (Бут. 28, 12), – ангели є чинні й невтомні посланці, що поєднують небо із землею. Між Богом і людством немає непроникної тиші чи відчуженості, а триває безперервний діалог, безупинне спілкування. Тож люди, до яких і звернене це спілкування, мають вигострити свій духовний слух, щоб почути і зрозуміти ту ангельську мову, яка заохочує до добрих слів, святих почуттів, милосердних учинків, лагідної поведінки, зразково чистих стосунків.

Усього цього ми прохаємо в нашого ангела-хоронителя, коли молимося відомою молитвою, що є витвором католицької народної побожності:

«Ангеле Божий,
хоронителю мій!
Тобі Боже Провидіння поручило мене.
Просвічуй мене, стережи
й веди мене.
Амінь».

Подана тут картина зображає групу «безкрилих» ангелів, що моляться співаючи. Вони зодягнені в розкішні священні ризи – це показує, що вони виконують урочисту літургійну дію. Адже ж ангели, oprіч того, що є посланцями Бога й покликані звіщати людям Його найвищу волю, мають іще й інше завдання – славити Господа у вічній небесній Літургії (пор. Од. 8, 2).

Ян ван Ейк, *Снів ангелів*, поліптих у катедральному соборі міста Гент.

ДОДАТОК

А) ЗАГАЛЬНІ МОЛИТВИ

Б) ФОРМУЛИ КАТОЛИЦЬКОГО ВІРОВЧЕННЯ

А) ЗАГАЛЬНІ МОЛИТВИ

Знак Святого Хреста

В ім'я Отця
і Сина
і Святого Духа. Амінь.

Слава Отцю

Слава Отцю
і Сину
і Святому Духові.
[Як було на початку,
І нині, і повсякчас,
і на віки вічні. Амінь.

Радуйся, Маріє

Радуйся, Маріє, благодаті повна!
Господь з Тобою!
Благословенна Ти між жінками
і благословенний плід лона Твого,
Ісус.
Свята Маріє, Мати Божа,
молись за нас, грішних,
нині і в годину смерті нашої.
Амінь.

Ангеле Божий

Ангеле Божий,
хоронителю мій!
Тобі Боже Провидіння поручило
мене.
Просвічуї мене, стережи
й веди мене.
Амінь.

Вічний упокій

Вічний упокій дай їм, Господи,
а світло віковичне нехай їм світить.
Нехай спочивають у мирі.
Амінь.

Signum Crucis

In nómine Patris
et Fílii
et Spíritus Sancti. Amen.

Gloria Patri

Glória Patri
et Fílio
et Spíritui Sancto.
Sicut erat in princípío,
et nunc et semper
et in sǎcula sǎculórum. Amen.

Ave, María

Ave, María, grátia plena,
Dóminus tecum.
Benedícta tu in muliéribus,
et benedíctus fructus ventris tui,
Iesus.
Sancta María, Mater Dei,
ora pro nobis peccatóribus,
nunc et in hora mortis nostræ.
Amen.

Angele Dei

Ángele Dei,
qui custos es mei,
me, tibi commíssum pietáte
supérna,
illúmina, custódi,
rege et gubérna.
Amen.

Requiem Æternam

Réquiem ætérnam dona eis,
Dómine,
et lux perpétua lúceat eis.
Requíescant in pace. Amen.

Ангел Господній

*Ангел Господній
благовістив Діві Марії.*

І зачала
від Святого Духа.
Радуйся, Маріє...
Ось я, раба Господня.
Нехай зі мною станеться
за Твоїм словом.

Радуйся, Маріє...

І Слово стало тілом.

І оселилось між нами.

Радуйся, Маріє...

*Молися за нас, Пресвята
Богородице Діво.*

Щоб ми удостоїлись
обітниць Христових.

Молимося.

Просимо Тебе, Господи,
наповни нас Твоєю благодаттю,
щоб ми, які через ангельське
благовіщення
пізнали втілення Христа,
Сина Твого,
через Його страждання і хрест
осягли славу воскресіння.

Через того ж Христа,
Господа нашого. Амінь.

Слава Отцю...

Царице неба

*Царице неба, веселися,
алилуя.*

– Бо той, якого Ти носила в лоні,
алилуя,
воскрес із мертвих, як заповідав
був, алилуя.

– Молись за нас до Бога,
алилуя.

*Радій і веселися, Діво Маріє,
алилуя.*

Angelus Domini

*Ángelus Dómini
nuntiávit Maríæ.*

Et concépit
de Spírítu Sancto.

Ave, María...

Ecce ancilla Dómini.

Fiat mihi secúndum
verbum tuum.

Ave, María...

Et Verbum caro factum est.

Et habitávit in nobis.

Ave, María...

*Ora pro nobis, sancta Dei
génatrix.*

Ut digni efficiámur
promissionibus Christi.

Orémus.

Grátiam tuam, quýsumus,
Dómine, méntibus nostris infúnde;
ut qui, Ángelo nuntiánte,
Christi Fílii tui incarnatiónem
cognóvimus,
per passiónem eius et crucem,
ad resurrectiόνis glóriam
perducámur.

Per eúndem Christum
Dóminum nostrum. Amen.

Glória Patri...

Regina Cæli

*Regína cæli lætáre,
allelúia.*

Quia quem meruísti portáre,
allelúia.

*Resurréxit, sicut dixit,
allelúia.*

Ora pro nobis Deum,
allelúia.

*Gaude et lætáre, Virgo María,
allelúia.*

– Бо воістину воскрес Господь наш,
алилуя.

Молимося.

Боже, який звеселив світ воскресінням Твого Сина, Господа нашого, Ісуса Христа, дай, просимо Тебе, щоб через Богородицю, Діву Марію, ми осягнули радість вічного життя. Через Христа, Господа нашого. Амінь.

Радуйся, Царице

Радуйся, Царице,
Мати милосердя!
Життя, насолода і надія наша,
радуйся!
Ми до Тебе звиваємо,
вигнанці, потомки Єви;
за Тобою зітхаємо, тужимо і
плачемо у цій сліз долині.
Діво, Заступнице наша,
просимо, милосердні очі
зверни на нас,
а Ісуса, благословенний плід
утроби твоєї,
По цім вигнанні покажи нам.
О ласкава, о милосердна, о
солодка Діво Маріє!

Величає душа моя Господа

Величає душа моя Господа,
і радіє дух мій
в Бозі, Спасі моїм,
бо він зглянувся на покору
служині своєї;
ось бо віднині ублажатимуть
мене всі роди.
Велике бо вчинив мені
Всемогутній,
і святе Його ім'я.
Милосердя Його з роду в рід

Quia surrexit Dóminus vere,
allelúia.

Orémus.

Deus, qui per resurrectionem Fílii tui Dómini nostri Iesu Christi mundum lætificáre dignátus es, præsta, quýsumus, ut per eius Genetrícem Vírginem Mariám perpétuæ capiámus gáudia vitæ. Per Christum Dóminum nostrum. Amen.

Salve, Regina

Salve, Regína,
Mater misericórdiæ,
vita, dulcédo et spes nostra, salve.
Ad te clamámus,
éxsules fílii Evæ.
Ad te suspirámus geméntes et
flentes
in hac lacrimárum valle.
Eia ergo, advocáta nostra,
illos tuos misericórdes óculos
ad nos convérte.
Et Iesum benedíctum fructum
ventris tui,
nobis, post hoc exsílium, osténde.
O clemens, o pia, o dulcis Virgo
María!

Magnificat

Magnificat ánima mea Dóminum,
et exsultávit spíritus meus
in Deo salvatóre meo,
quia respéxit humilitátem
ancillæ suæ.
Ecce enim ex hoc beátam
me dicent omnes generatiónes,
quia fecit mihi magna,
qui potens est,
et sanctum nomen eius,
et misericórdia eius in progénies

на тих, які страхаються Його.
 Він виявив потугу рамени свого,
 розвіяв гордих у задумах їхніх
 сердець.
 Скинув могутніх з престолів,
 підняв угору смиренних.
 Наситив благами голодних,
 багатих же відіслав з порожніми
 руками.
 Він пригорнув Ізраїля, слугу свого,
 згадавши своє милосердя,
 як обіцяв був батькам нашим –
 Авраамові і його потомству повіки.
 Слава Отцю і Сину і Святому
 Духові. [Як було на початку,
 і нині, і повсякчас, і на віки вічні.
 Амінь.

Під твою милість прибігаємо

Під твою милість прибігаємо,
 Богородице Діво,
 молитвами нашими
 в скорботах наших не погордуй,
 а від бід
 захисти нас,
 Діво Преславна і Благословенна.

Благословен Господь

Благословен Господь, Бог Ізраїля,
 що навідався
 і звільнив народ свій
 і що підняв нам спасенну потугу
 в домі Давида, слуги Свого;
 як то Він сповістив був устами
 святих Своїх від віку пророків,
 що нас спасе від наших ворогів
 та з рук всіх тих,
 що нас ненавидять,
 що вчинить милосердя
 з нашими батьками,
 що згадає на святий союз Свій;

et progénies tíméntibus eum.
 Fecit poténtiam in bráchio suo,
 dispérsit supérbos mente cordis sui;
 depósuit poténtes de sede
 et exaltávit húmiles.
 Esuriéntes implévit bonis
 et dívites dimísit inánes.
 Suscépit Ísrael púerum suum,
 recordátus misericórdiæ,
 sicut locútus est ad patres nostros,
 Ábraham et sémini eius in sýcula.
 Glória Patri et Fílio
 et Spirítui Sancto.
 Sicut erat in princípío,
 et nunc et semper,
 et in sýcula sæculórum.
 Amen.

Sub tuum præsidium

Sub tuum præsidium confúgimus,
 sancta Dei Génetrix;
 nostras deprecatiónes ne despicias
 in necessitatibus;
 sed a perículis cunctis
 líbera nos semper,
 Virgo gloriósa et benedícta.

Benedictus

Benedíctus Dóminus, Deus Ísrael,
 quia visitávit
 et fecit redemptiónem plebi suæ,
 et eréxit cornu salútis nobis
 in domo David púeri sui,
 sicut locútus est per os sanctórum,
 qui a sýculo sunt, prophetárum
 eius,
 salútem ex inimícis nostris
 et de manu ómnium,
 qui odérunt nos;
 ad faciéndam misericórdiam
 cum patribus nostris

клятву, якою Він був поклявся
 Авраамові, нашому батькові,
 що дасть нам,
 звільненим з рук ворогів,
 служити Йому
 безстрашно
 у святості та справедливості,
 перед ним увесь вік наш.
 А ти, дитино,
 пророком Вишнього назвешся,
 бо ти ходитимеш перед Господом,
 щоб приготувати Йому дорогу,
 дати Його народові
 знання спасіння
 через відпущення гріхів їхніх,
 завдяки сердечній милості нашо-
 го Бога,
 з якою зглянулось на нас Світло з
 висоти,
 щоб освітити тих, що сидять
 у темряві та в тіні смертній,
 щоб спрямувати наші ноги
 на дорогу миру.
 Слава Отцю і Сину
 і Святому Духові.
 [Як було на початку,]
 І нині,
 і повсякчас,
 і на віки вічні. Амінь.

Тебе, Бога, хвалимо,

Тебе Бога хвалимо,
 Тебе Господа ісповідуємо
 Тебе, Предвічного Отця,
 вся земля величає.
 Тобі всі ангели,
 Тобі небеса
 і всі сили;
 Тобі херувими й серафими,
 безперестанними голосами
 співають: Свят, свят, свят,

et memorári testaménti sui sancti,
 iusiurándum, quod iurávit
 ad Ábraham patrem nostrum,
 datúrum se nobis,
 ut sine timóre,
 de manu inimicórum liberáti,
 serviámus illi
 in sanctitáte et iustítia coram ipso
 ómnibus diébus nostris.
 Et tu, puer,
 prophéta Altíssimi vocáberis:
 præbis enim ante fáciem Dómini
 paráre vias eius,
 ad dandam sciéntiam salútis
 plebi eius
 in remissiónem peccatórum eórum,
 per víscera misericórdiæ Dei nostri,
 in quibus visitábit nos óriens ex
 alto,
 illumináre his, qui in ténebris
 et in umbra mortis sedent,
 ad dirigéndos pedes nostros
 in viam pacis.
 Glória Patri et Fílio
 et Spirítui Sancto.
 Sicut erat in princípio,
 et nunc
 et semper,
 et in sýcula sæculórum. Amen.

Te Deum

Te Deum laudámus:
 te Dóminum confitémur.
 Te ætérnum Patrem,
 omnis terra venerátur.
 tibi omnes ángeli,
 tibi cæli
 et univérsæ potestátes:
 tibi chérubim et séraphim
 incessábili voce proclámant:
 Sanctus, Sanctus, Sanctus,

Господь Бог Саваот!
 Повні небеса і земля
 величної слави Твоєї!
 Тебе хвалить
 преславний апостольський хор.
 Тебе хвалить
 збір пророків.
 Тебе хвалить
 пресвітле мучеників воїнство.
 Тебе по всій вселенній
 ісповідує свята Церква:
 Отця незбагненої величності,
 Поклоняемого Твого істинного
 і єдиного Сина,
 і Святого
 Утішителя Духа.
 Ти цар слави, Христе,
 Ти Отця предвічний Син еси.
 Ти для спасіння людини,
 не погородив дівичою утробою.
 Ти переміг смерті жало,
 відчинив для віруючих
 царство небесне.
 Ти праворуч Бога сидиш
 у славі Отця;
 Як Суддя, віруємо, маєш прийти.
 Тому Тебе просимо:
 Допоможи рабам Твоїм,
 що їх викупив Ти
 Своєю дорогоцінною кров'ю:
 Сподоби зі святими Твоїми
 у вічній славі Твоїй царювати.
 Спаси людей Твоїх, Господи,
 і благослови спадкоємство Твоє.
 Провадь їх і прослав їх
 навіки,
 Щоденно благословимо Тебе,
 І хвалитимемо ім'я Твоє
 навіки, і на віки вічні.
 Сподоби, Господи,
 сьогодні без гріха зберегтися нам.

Dóminus Deus Sábaoth.
 Pleni sunt cæli et terra
 maiestátis glóriæ tuæ.
 Te gloriósus
 apostolorum chorus,
 te prophetarum
 laudábilis número,
 te márturum candidátus
 laudat exércitus.
 Te per orbem terrarum
 sancta confitétur Ecclésia,
 Patrem imménsæ maiestátis;
 venerándum tuum verum
 et únicum Fílium;
 Sanctum quoque
 Paráclitum Spíritum.
 Tu rex glóriæ, Christe.
 Tu Patris sempitérnus es Fílius.
 Tu, ad liberándum susceptúrus
 hómínem,
 non horruísti Vírginis úterum.
 Tu, devícto mortis acúleo,
 aperuísti credéntibus regna cælórum.
 Tu ad dexteram Dei sedes,
 in glória Patris.
 Iudex créderis esse ventúrus.
 Te ergo quýsumus,
 tuis fámulis súbveni,
 quos pretiósó sáanguine redemísti.
 Ætérna fac cum sanctis tuis
 in glória numerári.
 Salvum fac pópulum tuum,
 Dómine,
 et bédedic hereditáti tuæ.
 Et rege eos, et extólle illos
 usque in ætérnum.
 Per síngulos dies benedícimus te;
 et laudámus nomen tuum
 in sículum, et in sículum sículi.
 Dignáre, Dómine,
 die isto sine peccáto nos custodíre.

Помилуй нас, Господи, помилуй нас.
 Нехай буде, Господи,
 милість Твоя на нас,
 бо ми надіємось на Тебе.
 Надіємось на Тебе, Господи,
 щоб не посоромитись нам
 навіки. Амінь.

О Духу Сотворителю, прийди

О Духу Сотворителю, прийди
 до спраглих душ, вірних Тобі,
 в небесну благодать веди,
 не дай серцям бути в журбі.
 Потіш нас у час каяття,
 Бога найвищий для нас дар,
 вогонь любові, джерело життя,
 наших душ неземний вівтар.
 Ти приносиш нам сім дарів,
 з волі Отця повсякчас,
 Його ласкою нас зігрій,
 надихаєш даром слова нас.
 Світлом осяй наш виднокіл,
 в серця любов святу впусти
 і кволу неміч наших тіл
 Своєю міццю захисти.
 Відкинь подалі ворогів
 і обдаруй всіх миром враз,
 і дай позбавитись гріхів,
 що скрізь підстерігають нас.
 В Тобі пізнаємо Отця,
 дай, щоб і Сина знать могли,
 в трьох Іпостасях Бога Творця
 Ми повноту любові знайшли.
 Амінь.

Miserére nostri, Dómine, miserére
 nostri.

Fiat misericórdia tua,
 Dómine, super nos,
 quemádmódu[m] sperávimus in te.
 In te, Dómine, sperávi:
 non confúndar in ætérnum.

Veni, Creator Spiritus

Veni, creátor Spíritus,
 mentes tuórum vísita,
 imple supérna grátia,
 quæ tu creásti péctora.
 Qui díceris Paráclitus,
 altíssimi donum Dei,
 fons vivus, ignis, carítas,
 et spiritalís únctio.
 Tu septifórmis múnere,
 dígitus patérnæ déxteræ,
 tu rite promíssum Patris,
 sermóne ditans gúttura.
 Accénde lumen sénsibus,
 infúnde amórem córdibus,
 infírma nostri córporis
 virtúte firmans pépeti.
 Hostem repéllas lóngius
 pacémque dones prótinus;
 ductóre sic te prývio
 vitémus omne nóxium.
 Per Te sciámus da Patrem
 noscámus atque Fílium,
 teque utriúsque Spíritus
 credámus omni témpore.
 Deo Patri sit glória,
 et Fílio, qui a mórtuis
 surrélixit, ac Paráclito,
 in sæculórum sýcula. Amen.

Святий Духу, о прийди

Святий Духу, о прийди
і зішли нам з висоти
промінь світла золотий.
Отче бідних, о прийди,
принеси святі дари,
серця наші освяти.
Утішителю Святий,
найсолодший, дорогий,
душі прагнучі омий.
Відпочинок за труди,
в спеку Ти ковток води,
порятунок від біди.
Життєдайне джерело
серцю втіху принесло
нас до віри привело.
Бо без променів Твоїх
не зів'яне в серці гріх,
О спаси людей слабких.
Чистоту нам принеси,
спраглі душі ороси,
і страждених всіх спаси.
Серця черстві пожалій
і замерзлі обігрій,
шлях заблуканим відкрий.
Нагороду вірним дай,
у Собі їх поєднай,
Сім дарів Твоїх їм дай.
Дай їм мужності і надій,
до спасіння шлях відкрий,
радість вічну в душі влий. Амінь.

Душе Христова

Душе Христова, освяти мене.
Тіло Христове, спаси мене!
Крове Христова, напій мене.
Водо з боку Христового,
обмий мене!
Страсті Христові, скріпіть мене!
О Добрий Ісусе, вислухай мене!

Veni, Sancte Spiritus

Veni, Sancte Spíritus,
et emítte cýlitus
lucis tuæ rádium.
Veni, pater páuperum,
veni, dator múnerum,
veni, lumen córdium.
Consolátor óptime,
dulcis hospes ánimæ,
dulce refrigérium.
In labóre réquies,
in æstu tempéries,
in fletu soláciium.
O lux beatíssima,
reple cordis íntima
tuórum fidélium.
Sine tuo númine,
nihil est in hómine
nihil est innóxium.
Lava quod est sórdidum,
riga quod est áridum,
sana quod est sáucium.
Flecte quod est rígidum,
fove quod est frígidum,
rege quod est dévium.
Da tuis fidélibus,
in te confidéntibus,
sacrum septenárium.
Da virtútis méritum,
da salútis éxitum,
da perénne gáudium. Amen.

Anima Christi

Ánima Christi, sanctífica me.
Corpus Christi, salva me.
Sanguis Christi, inébria me.
Aqua láteris Christi,
lava me.
Pássio Christi, confórta me.
O bone Iesu, exáudi me.

У ранах Твоїх укрий мене!
 Не допусти,
 щоб я віддалився від Тебе.
 Від злого ворога хорони мене.
 В годину смерті моєї поклич мене!
 І накажи мені прийти до Тебе,
 щоб зі всіми Святими
 я славив Тебе на віки вічні.
 Амінь.

Згадай

Згадай, о, всемилостива Діво Маріє, що від віків не чувано, щоб ти покинула будь-кого, що прибігав під Твій покров, благав Твоєї помочі або просив Твого заступництва. Ведений таким упованням, Діво над дівами і Мати, удаюсь і я до Тебе, приступаю і стаю перед Тобою, зітхаючи, як грішник (грішниця): Не відкидай моїх слів, Мати предвічного Слова, а послухай їх ласкаво і вислухай мене. Амінь.

Молитва на вервиці (Розарій)

Радісні таїнства
(понеділок і субота)
 Благовіщення.
 Відвідини св. Єлизавети.
 Різдво Господа нашого Ісуса Христа.
 Принесення Ісуса Христа у храм.
 Віднайдення Ісуса у храмі.

Світлі таїнства
(четвер)
 Хрещення Ісуса в Йордані.
 Об'євлення Ісуса на весіллі у
 Кані Галилейській.

Intra tua vúlnera abscónde me.
 Ne permíttas me
 separáři a te.
 Ab hoste maligno defénde me.
 In hora mortis meæ voca me.
 Et iube me veníre ad te,
 ut cum Sanctis tuis laudem te
 in sýcula sæculórum.
 Amen.

Memorare

Memoráre, o piíssima Virgo María, non esse audítum a sýculo, quemquam ad tua curréntem præsídia, tua implorántem auxília, tua peténtem suffrágia, esse derelíctum. Ego tali animátus confidéntia, ad te, Virgo Vírginum, Mater, curro, ad te vénio, coram te gemens peccátor assísto. Noli, Mater Verbi, verba mea despícere; sed áudi propítia et exáudi. Amen.

Rosarium

Mystéria gaudiósa
(in feria secunda et sabbato)
 Annuntiátio.
 Visitátio.
 Natívitas.
 Præsentátio.
 Invéntio in Templo.

Mystéria luminósa
(in feria quinta)
 Baptísma apud Iordánem.
 Autorevelátio apud Cananénsé
 matrimónium.

Проповідування Царства Божого і заклик до покаяння.	Regni Dei proclamatio coniuncta cum invitamento ad conversionem.
Преображення Господнє.	Transfiguratio.
Установлення Пресвятої Євхаристії.	Eucharistiae Institutio.
Страсні таїнства (вівторок і п'ятниця)	Mysteria dolorosa (in feria tertia et feria sexta)
Молитва Ісуса Христа у Гетсиманії.	Agonia in Hortu.
Бичування Ісуса Христа.	Flagellatio.
Коронуванням терновим вінцем.	Coronatio Spinis.
Хресна дорога Ісуса Христа.	Baiulatio Crucis.
Розп'яття Ісуса Христа.	Crucifixio et Mors.
Славні таїнства (середа й неділя)	Mysteria gloriosa (in feria quarta et Dominica)
Воскресіння Христове.	Resurrectio.
Вознесіння.	Ascensio.
Зіслання Святого Духа.	Descensus Spiritus Sancti.
Пречиста Діва Марія взята до неба.	Assumptio.
Коронування Діви Марії на Царицю неба і землі.	Coronatio in Caelo.
<i>Молитва на закінчення вервиці</i>	<i>Oratio ad finem Rosarii dicenda</i>
<i>Молися за нас, Пресвята Богородице Діво,</i>	<i>Ora pro nobis, sancta Dei genetrix.</i>
Щоб ми удостоїлись обітниць Христових.	Ut digni efficiamur promissionibus Christi.
<i>Молюся.</i>	<i>Orémus.</i>
Боже, Твій Єдинородний Син Своїм Життям, Смертю і Воскресінням придбав для нас нагороди вічного спасіння; дозволь, благаємо Тебе, щоб, розважаючи про ці Таїнства у святій Вервиці Божої Матері, ми могли наслідувати чесноти, що вони вміщують, і сподобитися отримати те, що в них обіцяно. Милістю Господа нашого Ісуса Христа. Амінь.	Deus, cuius Unigenitus per vitam, mortem et resurrectionem suam nobis salutis aeternae primum comparavit, concede, quiesumus: ut haec mysteria sacratissimo beatae Mariae Virginis Rosario recolentes, et imitemur quod continent, et quod promittunt assequamur. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Молитва при кадіні*(коптська традиція)*

О, Царю миру, даруй нам Твій мир і прости нам гріхи наші. Віддали від Церкви ворогів її й охороняй її, щоб не пропала вона. Еммануїл, Бог наш, є поміж нас у славі Отця й Святого Духа.

Нехай же Він благословить нас, і очистить серця наші, і уздоровить недуги душі й тіла.

Тобі, Христе, поклоняємось, як і Отцеві Твоєму всеблагому й Духові Святому, бо Ти прийшов і спас нас.

Молитва «прощання з престолом» після літургії*(сиро-маронітська традиція)*

Лишайся в мирі, престоло Божий. Нехай та просфора, що я взяв од тебе, послужить на відпущення довгів і прощення гріхів, щоб я міг стати на суд Христовий без страху й не був осуджений на вічну кару. Не знаю, чи буде мені дано повернутися сюди і скласти на тобі ще одну Жертву. Захисти мене, Господи, і збережи свою святу Церкву як дорогу правди і спасіння. Амінь.

Молитва за померлих*(візантійська традиція)*

Боже духів і всякої плоті, Ти смерть подолав, і диявола знищив, і життя світові Твоєму дарував – сам, Господи, упокій душу усопшого раба Твого (ім'я) на місці світлім, на місці квітучім, на місці спокійнім, звідки втекла болізь, печаль

і зітхання; всяке прогрішення, учинене ним словом, або ділом, або помислом, як благий і чоловіколюбчець Бог прости, бо немає чоловіка, що жив би, а не згрішив; Ти бо один без гріха, правда Твоя – правда во віки, і слово Твоє – істина.

Бо ти є воскресіння, і життя, і упокій усопшого раба Твого (ім'я), Христе Боже наш, і Тобі славу возсилаємо, з безначальним Твоїм Отцем, і пресвятим і благим і животворящим Твоїм Духом, нині, і повсякчас, і на віки вічні. Амінь.

Вислів віри

Боже мій! Я твердо вірю і визнаю все те, що Ти як відвічна Правда об'явив і чого нас свята Твоя Церква вірити навчає, бо Ти ані сам помилитися не можеш, ані нас не можеш впровадити у зло. У цій вірі бажаю жити і вмерти. Амінь.

Вислів надії

Боже мій! Я твердо надіюся, що задля заслуг твого єдинородного Сина Ісуса Христа, нашого Спасителя, Ти обдаруєш мене потрібними ласками, щоб я тут, на цьому світі, виконував Твою волю та цим заслужив собі на вічне життя в небі, бо Ти нам прирік це дати і вірний еси в додержанні обітниць.

Боже, не допусти до того, щоб я втратив небо. Амінь.

Actus fidei

Dómine Deus, firma fide credo et confiteor ómnia et singula quæ sancta Ecclésia Cathólica propónit, quia tu, Deus, ea ómnia revelásti, qui es ætéRNA véritas et sapiéntia quæ nec fállere nec falli potest.

In hac fide vívere et mori státuo.
Amen.

Actus spei

Dómine Deus, spero per grátiam tuam remissionem ómnium peccatórum, et post hanc vitam ætéRNAM felicitátem me esse consecutúrum: quia tu promísísti, qui es infiníte potens, fidélis, benígus, et miséricors.

In hac spe vívere et mori státuo.
Amen.

Вислів любові

Боже мій! З цілого серця мого люблю Тебе понад усе, бо Ти є безконечне Добро, гідне найвищої любови, Ти моє вічне щастя; а з любови до Тебе – люблю всіх ближніх моїх, як самого себе.

Бо-же, даруй мені ласку любити Тебе щораз то більше. Амінь.

Вислів жалю

Боже мій! З цілого серця жалую за всі мої гріхи, бріджуся ними і твердо постановляю більше не грішити, бо ними, Боже, я зневажив твою безконечну велич і батьківську любов і завдав смерть твоєму Синові Ісусові.

Боже, прости мені мої гріхи та будь милостивий до мене.

Actus caritatis

Dómine Deus, amo te super ómnia et próximum meum propter te, quia tu es summum, infinítum, et perfectíssimum bonum, omni dilectióne dignum.

In hac caritaté vívere et mori státuo. Amen.

Actus contritionis

Deus meus, ex toto corde pýnitet me ómnium meórum peccatórum, éaque detéstor, quia peccándo, non solum pœnas a Te iuste statútas proméritis sum, sed præsértim quia offéndi te, summum bonum, ac dignum qui super ómnia diligáris. Ídeo fírmiter propóno, adiuvánte grátia tua, de cétero me non peccatúrum peccandíque occasiónes próximas fugitúrum. Amen.

Б) ФОРМУЛИ КАТОЛИЦЬКОГО ВІРОВЧЕННЯ

Дві заповіді любови

1. Люби Господа, Бога твого,
всім серцем твоїм,
всією душею твоєю,
всією силою твоєю
і всіма мислями твоїми.
2. Люби ближнього твого,
як самого себе.

Золоте правило (Мт 7,12)

Все, отже, що бажали б ви,
щоб люди вам чинили,
те ви чиніть їм.

Блаженства (Мт 5,3-12)

Блаженні вбогі духом,
бо їхнє Царство Небесне.
Блаженні тихі, бо вони
успадкують землю.
Блаженні засмучені,
бо будуть утішені.
Блаженні голодні та спрагли
справедливости,
бо вони наситяться.
Блаженні милосердні,
бо вони зазнають милосердя.
Блаженні чисті серцем,
бо вони побачать Бога.
Блаженні миротворці,
бо вони синами Божими
назвуться.
Блаженні переслідувані
за правду,
бо їхнє Царство Небесне.
Блаженні ви, коли вас будуть
зневажати, гонити та
виговорювати всяке лихо на вас,
обмовляючи Мене ради.
Радійте й веселіться, бо
нагорода ваша велика
на небі.

Три Божі (богословські)

чесноти

1. Віра
2. Надія
3. Любов.

Чотири головні (моральні)

чесноти

1. Розсудливість (второпність)
2. Справедливість
3. Мужність
4. Здержливість.

Сім дарів Святого Духа

1. Мудрість
2. Розум
3. Рада
4. Кріпость
5. Знання
6. Побожність
7. Страх Божий.

Дванадцять плодів

Святого Духа

1. Любов
2. Радість
3. Мир
4. Довготерпіння
5. Лагідність
6. Доброта
7. Милосердя
8. Тихість
9. Вірність
10. Скромність
11. Поміркованість
12. Чистота

П'ять церковних заповідей

1. Щонеділі та у приписані свята брати участь у Службі Божій й утримуватися від роботи та всякої діяльності, що могла б завадити освяченню цих днів.
2. Принаймні раз на рік сповідатися з гріхів.
3. Приступати до Святого Причастя принаймні раз на рік, на Великдень.
4. У дні, що визначила Церква, утримуватись від споживання м'яса й додержувати посту.
5. Відповідно до своїх можливостей допомагати Церкві в її матеріальних потребах.

Сім діл милосердя для тіла

1. Голодного нагодувати
2. Спрагненого напоїти
3. Нагого зодягнути
4. Подорожнього в дім прийняти
5. Недужому послужити
6. В'язня відвідати
7. Померлого похоронити.

Сім діл милосердя для душі

1. В сумніві порадити
2. Невіжу навчити
3. Грішника навернути
4. Сумного потішити
5. Образу з серця прощати
6. Кривду терпеливо зносити
7. За живих і померлих молитися.

Сім головних гріхів

1. Гордість
2. Жадібність
3. Нечистота
4. Гнів
5. Непоміркваність в їжі і питті
6. Заздрість
7. Лінивість.

Чотири останні речі

1. Смерть
2. Суд
3. Пекло
4. Небо.

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

(цифри вказують на номери питань)

А

Аборт, 470
Авраам, 8, 26, 38, 79, 360, 536
Агностицизм, 445
Ад, 125
Адам, 7, 75, 76, 106
Адвент (Різдяний піст), 102, пор. *Повернення*
Амвон, 246
Амін, 217, 598
Аналогія, 19
Анафора, 277
Ангел / ангели, 59, 60, 61, 74, 97, 209
Апостол / апостоли, 12, 15, 109, 120, 127, 132, 174, 175, 176, 180, 222, 234, 248, 254, 265, 272, 273, 276, 298, 307, 326, 332, 421
Апостолят, 188
Апостольский Престол, його прерогативи, 308
Апостольский собор, дванадцять апостолів 109, 162
Апостольский, про Церкву, 174, пор. *Церква*
Апостольське спадкоємство/наступництво, 12, 161, 167, 176, 222, 248, 326, 332
Апостольський символ, 35
Атеїзм, 445

Б

Батьки, 259, 455, 459, 460, 461, пор. *Дитина/діти і Сім'я*
Батько, див. *Батьки*
Безбожництво, 445
Безженство (целібат), 334, 342
Біблія, 84, пор. *Святе Письмо*
Бідний/бідні, 520
Благовість, 80, 166, 184, пор. *Євангелізація*
Благовіщення, 94, 97, пор. *Марія Пресвята і Ангел*
Благодарення, 221, 555
Благодать, 72, 73, 75, 131, 186, 195, 206, 222, 229, 259, 262, 263, 266, 267, 269, 271, 291, 292, 297, 300, 310, 341, 357, 359, 362, 366, 378, 404, 419, 420, 422- 425, 429, пор. *Божественне життя*
– сакраментальна благодать
(благодать Святих таїнств), 230-231, 318, 319, 346, 424
– стала, освячуюча, обожествлююча, 423
– дієва, 424

Благословення та освячення, 351
Благословення, 221, 351, 551
Блаженство, 1, 208, 210, 214, 358, 359, 360, 361, 363, 415
Ближній, див. *Любов*
Бог, 1, 2, 3, 6, 18, 25-30, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 57, 59, 66-67, 70, 71, 72, 74, 78, 97, 112, 119, 137, 147, 200, 213, 358, 360, 401, 405, 412, 415, 435-436, 437, 442-446, 534-535, 586
– Єдиний, 37, 43, 113, 116, 412, пор. *Пресвята Трійця*
Богородиця, 88, 95, 196, 234, пор. *Марія Пресвята*
Богохульство, 116, 447
Богоявлення, 103
Божа воля, 591
Божа справедливість, 75, 307
Боже милосердя, 307, 339, 391
Боже Об'явлення, 4, 6-9, 11, 15, 16, 22, 40, 41, 42, 73, 535-547
Божественні особи, 47, 48-49, 52, пор. *Пресвята Трійця*
Божий дар правди, 16

В

Великий піст (Чотиридесятниця), 106, 301
Вервиця, 198, 353, 563, 567
Вибір, 362
Визнання
– віри, 33, 36-37, 168, 259
– євангельських рад, 178, 192
Визнання гріхів, 303, пор. *Покаяння і примирення, Сповідь*
Винагорода, 208, 214
Вино, 237, 273, 277, 279
Виноград, див. *Вино*
Виховання, 338, 346, 349, 374, 460-461, 565, див. *Дитина, Батьки, Подружжя*
Відкупитель, див. *Христос*
Відкуплення, 8, 65, 219, 220
Відповідальність, 363, 399
Відпусти, 312
Війна, 483-486
Віра, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33-35, 36, 43, 48, 86, 112, 126, 184-185, 194, 208, 211, 228, 240, 259, 349, 385, 386, 442, пор. *Вірити*
Вірити, 27, 255, пор. *Віра*
Вірний / вірні, 177, 185, 227, 231, 281, 289, 315, 357
Вічне прокляття, 135, 208, 212, 214

Вмираючі, 478
 Внутрішнє каяття, 300
 Вогонь, 139, 237
 Вода, 139, 237, 253, 254, 255, 260
 Вознесіння, 132, пор. *Христос*
 Воля
 – Божа і людська волі Христа, 91, 121
 – людська воля, 358
 Воплочене Слово, 91
 Воплочення, 45, 50, 85-95, 101, 131, 242
 Воскресіння мертвих, 131, 202-206, 214, 320, 355
 Воскресіння Христове, 50, 57, 58, 109, 110, 112, 126-131, 149, 204, 252, 271, 354, 452
 Втеча і повернення з Єгипту, 103
 Второпність, 379, 380
 Вчинок, людський акт, 76, 344, 363, 368, 369, пор. *Діяння / діяти, Людина і Пристрасті*

Г

Гармонія, 72
 Гідність, 2, 358, 365, 373, 444, 487
 Головні чесноти, див. *Чесноти*
 Голуб, 139
 Господня Вечеря, 120, 275, див. *Тайна Вечер'я*
 Господь, 38, 84, пор. *Христос і Бог*
 Гріб Христовий, 124, 127
 Гріх / гріхи, 1, 57, 73-76, 97, 108, 116, 117, 118, 121, 122, 131, 191, 200-201, 206, 213, 263, 281, 291, 292, 295, 297, 298, 300, 303, 304-306, 308, 309, 313, 314, 338, 347, 363, 366, 391-397, 492
 Гріхопадіння, 73-78, пор. *Первородний гріх*
 Грішник / грішники, 107, 117, 118, 165, 299

Д

Давид, 8
 Дар / дари, 194, 268, 323, 357, 374, 389, 441, пор. *Бог і Дух Святий*
 Декалог, 436-441, пор. *Заповідь / Заповіді*
 Демон / Демони, 74, 108
 Держава, 406, 472, 483-484, 494, пор. *Суспільство*
 Дитина / діти, 338, 345, 346, 456, 459, 461, 500-501, пор. *Виховання, Сім'я, Батьки, Подружжя*
 Дитинство Ісуса, 103

Диявол, 75, 125, 597, пор. *Демон*
Диякон / Диякони, 179, 260, 327, 330
Дияконат, 325, 334
Діва Марія, 88, 94, 95, 98-99, 294
Дівоцтво, 342, 491
Діла каянника, 302, 303
Діло/діла (вчинок), 208, 211
Діти Божі, 1, 147, 154, 258, 268, 357
Діяльність, 189, 191, пор. *Діяння і Праця*
Діяння / діяти, 238, 363, 364
Добра Новина, 79, 80, пор. *Євангеліє і Новий Завіт*
Добро, 58, 359, 363, 375, 416
– спільне благо, 365, 373, 407-410
Доброта Божа, 212, 416, 592, пор. *Бог*
Довір'я, 300
Дорослі, 259
Дотримування, 441
Дочасна дійсність, 188
Духовне материнство Марії, 100
Душа
– людська, 69, 70, 203, 205, 208, 356, 358, 473
– Христова, 90, 125, 130, 282

Е

Евтаназія, 470
Екзорцизм, 352
Екскомуніка (відлучення від Церкви), 308

Є

Єва, 7, 75
Євангеліє / Євангелія, 22, 261, 328, 359, 419, 579, пор. *Добра новина, Новий Завіт, Святе Письмо*
Євангелізація, 80, 166, 172, 184, 190
Євангельські блаженства, 359, 360, 361
Євангельські ради, 178, 192
Євреї, 169, 276, пор. *Ізраїль*
Євхаристійна відправа, 275, 277-278, пор. *Служба Божа, Євхаристія*
Євхаристійна молитва, 277, 283
Євхаристійні види, 283, 284, 285
Євхаристія, 120, 186, 188, 194, 211, 220, 222, 224, 243, 245, 250, 251, 254, 271-294, 320, 328, 354, 432, 453, 567
Єдиносущний, 88, пор. *Пресвята Тройця*

Єдність християн, 164
 Єдність Церкви, 161-163
 Єлей, 237, 246, 318, пор. *Миро, Святе Таїнство і Єлеопомазання*
 Єпархія (дієцезія), 167, 180
 Єпископ/єпископи, 12, 16, 162, 167, 174, 176, 179, 180, 183, 184, 185, 186, 187, 235, 246, 270, 278, 307, 308, 317, 318, 326, 327, 329, 330, 331, 332, 352, пор. *Святе Таїнство Рукоположення, свячення (рукоположення)*
 Єпископат, 325, 334, пор. *Єпископ*
 Єрархія, 179-180

Ж

Жадоба, 531 Пор. *Хтивість і Прагнення*
 Жертва (жертвоприношення), 443
 – хресна, 122, 271, 280, 324
 – євхаристійна, 271, 275, 280, 281
 Жертва (самопожертвування)
 – Христа, 119, 120, 122, 130, 273, 280, 429
 – вірних, 189, 235, 429
 Життя
 – людське, 466-467
 – нове, 135, 136, 146, 251, 263, 297, 354, 357, 359
 – моральне життя християнина, 429, 433
 – богопосвячене, 192, 193
 – вічне, 207, 232, 271, 294, 320
 Життя як мандрівка, 294
 Жінка, 71, 337-339, 342, 344, 347, 527-530

З

Забобони, 445
 Завіт, див. *Старий Завіт, Новий Завіт*
 Задум / план Божий, 1, 6, 97, 118, 276, 324, 337, 338, 456
 Закон, 8, 406, 410
 – божественний закон, 373
 – давній закон, закон Ізраїлю, 8, 79, 113, 114, 340, 418-419, 435, 436
 – новий закон Євангелія, 420, 421, 434
 – природний закон, 416, 430
 – моральний закон, 415-418
 Заповідь любови, 420
 Заповідь/заповіді, десять заповідей, 418, 442-446, 447-449, 450-454, 455-465, 466-486, 487-502, 503-520, 521-525, 527-530, 531-533, пор. *Церковні заповіді, Декалог*

Заслуга, 426-427
Заступництво, 132, 195, 197, 264, 315, 554
Засуд
– Христа, 113
– грішника, 214
Заупокійна молитва, 211
Зачаття
– Ісуса, 94, 98
– Марії, 96
Збереження творіння (Богом), 54
Звершення літургії, 233-249,
Згіршення, 473, див. *Спокуса*
Земні блага, 194, 362
Зло, 57-58, 108, 359, 363, 372, 375, 376, 416, 597, пор. *Добро*
Знаки, 108, 127, 224, 314
Зовнішнє каяття, 301
Золоте правило, 375
Зцілення, Святі Таїнства, 250, 295-320

І

Ідолопоклонство/Ідол, 445, 446
Ізраїль, 8, 37, 42, 45, 82, 103, 106, 113, 114, 116, 149, 253, 340, 436, 450
Ілля, 110, 539
Ім'я /Імена
– Боже, 38, 40, 254, 256, 447, 588-589
– Ісусове, 81, 560
– християнське, 264
– (назви) Євхаристії, 275
Існування Бога, див. *Бог*
Існування, див. *Життя*
Іспит сумління, 303, 304, 374, пор. *Покаяння і Примирення*
Історія спасіння, 51
Історія, 128
Ісус Христос, 9, 10, 22, 45, 46, 57, 79, 80, 81-84, 85-95, 98-100, 101-111, 112-124, 125-131, 132-135, 143, 144, 146, 148, 149, 150, 154, 155, 156-158, 171-172, 173, 175, 179, 189-191, 204, 206, 224, 255, 262, 263, 265, 338, 340, 341, 342, 352, 360, 434-435, 450, 541-542, 543-544, 578, 580, 582, пор. *Христос, Син Божий, Месія*

Й

Йоан Хреститель, 102, 105, 141, 254
Йосиф св., 104

К

Канон Святого Письма, 20
 Кара, 263, 310, 312, 468-469
 Катедра, 246
 Катехизація / Катехиза, 80, 190
 Катехумен (Оглашений), 262
 Катехуменат, 259
 Католицький, про Церкву, 166-168
 Кивот, 246, 286
 Кінцева мета, 360
 Колегія єпископів, 180, 182, 183, 185, 326
 Кривоприсяга, 449
 Кров, 120, 254, 282, 283, пор. *Євхаристія і Переестествлення*
 Культ, 12, 198, 218, 227, 244, 274, 277, 328, 351, 352, 443, 444, 446
 Культура / культури, 236, 247, 248, 249

Л

Ламання хліба, 273, 275, 284
 Легкий, про гріх, див. *Гріх*
 Літургійна музика, 239
 Літургійний рік, 242, пор. *Різдвяний піст (Адвент), Різдво, Великий Піст (Чотиридесятниця), Пасха, П'ятдесятниця*
 Літургійний час, 241
 Літургія, 218-220, 221-223, 233, 234, 558
 – небесна, 234
 Лукавий (Диявол), 74, 258, 352
 Любов, 161, 192, 194, 271, 375, 385, 387, 404, 420, 426, 428, 442, пор. *Пристрасті*
 – милосердна Божа любов, 300, пор. *Бог*
 – Церкви, пор. *Церква*
 – подружжя, 344, 347, 495-496, пор. *Подружжя*
 – до Бога, 401, 418, 420, 435, 436, 442-446
 – до ближнього, 292, 337, 401, 418, 420, 435, 436, 455-533
 Людина, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 11, 25, 59, 62-63, 66-72, 202-203, 205-206, 212, 213, 337-339, 342, 344, 347, 358, 365, 401-414, 415-420
 – Христос як людина, 87-89
 Людство, див. *Людський рід*
 Людська природа і первородний гріх, 77, 297, 338
 Людська спільнота, 401-414
 Людський ембріон, 472
 Людський рід, 68, 76, 152, пор. *Людина*

М

- Майбутня слава, 294
Марія Пресвята, 26, 85, 88, 94, 95, 96-100, 104, 142, 196-199, 234, 240, 429, 546- 547, 562-563, пор. *Богородиця і Діва Марія*
Мати Божа, 88, 95, 196, 234, пор. *Марія Пресвята*
Медицина, 471
Месія, 8, 78, 82, 111, пор. *Христос*
Милостиня, 211, 301
Мир, 480-486
Миро, 246, 267, 270, пор. *Миропомазання*
Миропомазання, 224, 27, 250, 251, 265-270, 292, 354.
Мирянин / Миряни, 178, 188
Місія, посланництво
– Церкви, 144, 150, 173, 193, 201, 250
– Святого Духа, 9, 144
– Сина Божого, Христа, 9, 144
– Апостолів, 175, 176, 322
– Папи, 182
– рукоположених, 181, 321
– одружених, 321
Мойсей, 8, 38, 114, 537
Молитва прослави, 556
Молитва свячення, 331
Молитва, 56, 146, 186, 243, 245, 281, 291, 301, 318, 349, 351, 355, 374, 443, 534-598, пор. *Отче Наш, Псалми і Церковне правило*
Мораль, 185, 429, пор. *Закон моральний*
Моральність, 367-369, 370-371, 372
Мудрість, 389
Мужність, головна чеснота, 379, 382
Мученики, 234, 262

Н

- Навернення, 107, 116, 165, 296, 297, 299, 427
Надія, 132, 161, 300, 385, 387, 442
Найсвятіше Серце, 93
Намір, 300
Напуття останнє, 320
Народ Божий, 148, 153, 154, 155, 177-178, 179, 184, 244, 274, 323, пор. *Церква*
Народна побожність, 353
Насильство, 364

Натхнення (богонатхненність), 18, 140
Наука, 29
Наукові експерименти, 475
Небо, 209
Небовзяття Марії (Успення), 197
Невідання, 364, 376
Невірність, 339
Неділя, 241, 276, 289, 432, 452-454, 567
Недужий/недужі (хворий), 286, 315, пор. *Єлеопомазання*
Незатертий знак (характер) Святих Таїнств, 227, 263, 268, 328, 335,
пор. *Сакраментальна Печать*
Ненависть, 370
Непомильність, 185
Непослух, див. *Послух*
Нерозривність, 338, 346, 347, 495, пор. *Подружжя*
Несправедливість, див. *Право, Справедливість*
Нікейсько-константинопольський символ, 35
Новий Завіт, 22, 23, 140, 148, 217, пор. *Святе Письмо, Союз Новий*
Ной, 7

О

Обіт, 443
Обітниця/обітниці (обіцянка), 360, 443
Обов'язок, 289, 290, 305, 342, 439, 440
Обрізання, 103
Обряд, 256, 267, пор. *Традиція і Літургія*
Одужання, 313
Оклик, 111
Оправдання, 131, 263, 422
Опрісноки, 276
Освячені Святі Дари, 286
Освячення (Святих Дарів), 237, 277, пор. *Пересествлення*
Освячення, 75, 165, 188, 190, 231, 264, 274, 453
Особа, 66, 257, 358, 372, 373, 401-404, 487-488, пор. *Людина і*
Суспільство
Отець, Бог, 1, 46, 48, 52, 83, 88, 90, 91, 94, 95, 98, 101, 102, 105, 106, 107,
110, 115, 118, 119, 121, 122, 130, 132, 136, 137, 154, 206, 221, 280, 582-
585
Отці Церкви, 243
Отче Наш, молитва, 544, 569, 578-598
Очищення, 165, 195, 208, 209, 210, 211, 314, 355

П

- П'ятдесятниця, 142, 144, 149, 255, 265, 267
Папа, 180, 182-185, 326, пор. *Римський/Вселенський Архисрей, Римський єпископ*
Пара, чоловік і жінка, 71
Паракліт, 138, пор. *Святий Дух*
Парусія, 134, пор. *Повнота часів, Повернення*
Пастирська влада, 327, 328
Пасха (Великдень), 237, 241, 290, 298, 432
Пасхальна трапеза, 271
Пасхальний бенкет, 287
Пекло, 74, 125, 212, 213
Первородний гріх, 75, 76-78, 96, 258, 263
Передання (Традиція), 11-14, 17, 19, 20, 32, 557-566
– Апостольське Передання, 12
– літургійне, 19
Переєстествлення, 283
Перелюб, 347, 487, 492
Перемога, 314
Переображення, 83, 110
Пересадка органів, 476
Петро св., апостол, 81, 109, 127, 162, 187
Пізнання
– Боже, Христове, 90
– людське, 3, 4
Піст, 291, 301, 432
Плідність, 347
Плоди Святого Духа, 390
Повернення 133, 214, 242, 271, пор. *Адвент*
Повнота часів, 1
Погани, 102
Подоба Божа, 358
Подружжя, 502
– установлене Богом, 337-340
– Святе Таїнство, 321, 341-350
– мішаний шлюб, 345
– шлюб з різницею віросповідання, 345
Подружжя згода, 344, 346
Покаяння і примирення, Святе Таїнство, 200, 224, 250, 291, 296-312, 432
Покладення рук, 139, 237, 265, 267
Покликання, 188, 535

- Поклоніння (*латрія*), 61, 198, 221, 245, 286, 443, 552
Полігамія, 347
Політеїзм, 445
Помазання недужих, Єлеопомазання, Святе Таїнство, 224, 250, 313-319
Помазання, 139, 266, 267, 318
Померлі, 312, 479
Порок/пороки, 117, 371, 398
Посередник, див. Христос
Послух, 178, 459, 464-465
– послух віри, 25, 26
Поховання, 124
Похорон, 354-356, пор. *Померлі*
Почитання мощей, 353
Пошана до тіла, 477
Пошана, див. *Гідність*
Правда, 4, 18, 41, 47, 444, 521-526
Право / права, 365, 444, 504, 512
Прагнення, 2, 361, 370, пор. *Жадоба, Хтивість*
Праця, 186, 281, 432, 513-517
Пресвітер, 179, 235, 246, 260, 270, 278, 307, 308, 317, 327, 328, -, 352, пор. *Священик*
Пресвітерат, 329
Пресвята Тройця, 27, 32, 34, 44-49, 52, 82, 83, 110, 130, 136, 137, 144, 153, 161, 165, 195, 198, 209, 385, 428, 534, пор. *Бог, Отець, Син Божий, Слово, Святий Дух*
Престол, 246, 288
Приватна власність, 504-506
Приватні об'явлення, 10
Прийняття/приймати, 25, 111, 190
Приклад, 186
Примирення, 200, 296, 310, пор. *Покаяння і примирення*
Приналежність до Христа, до Церкви, 263, 291
Принесення Святих Дарів, 277
Природа
– людська, 88, 89
– божественна, 48, 88, 89
Пристрасті, 370-371, 378
Присутність Христа в Євхаристії, 274, 282, 285
Присяга, 448-449
Провидіння, 55-58, пор. *Бог*

Провина, див. *Гріх*
Проголошення, див. *Слово Боже*
Пророк / Пророки, 8, 102, 140, 265, 313, 340, 539
Прохальна молитва, 553
Процесія, 286
Проща, 353
Прощення,
– гріхів, 200-201, 263, 310
– кари, 310, пор. *Покаяння і примирення*
Прощення, 50, 201, 230, 296, 304, 310, 319, 594, 595, пор. *Покаяння і Примирення*
Псалми, 243, 540

Р

Радість, 370
Рай, див. *Небо*
Регулювання народжуваности, 496-498.
Релігія / релігії, 169, 170
Римський / Вселенський Архисерей, 185, пор. *Папа*
Римський єпископ, 16, 162, 174, 180, 182, 183, 184, 185, 187, пор. *Римський / Вселенський Архисерей, Папа*
Рівність, 412, 413
Різдво, 103
Різдвяний піст (Адвент), 102, пор. *Повернення*
Розлучення, 347, 349
Розрішення (прощення гріхів), 302, 308, 311, 349, пор. *Покаяння і примирення*
Розум (ум) 3, 4, 358
Рукоположення, Святе Таїнство, 176, 179, 181, 224, 227, 235, 321-336, пор. *Таїнство*

С

Сакральні споруди, 245
Сакраментальна печать, 309
Сакраментальні знаки, 236, 237, 254
Самогубство, 470
Сатана, 74, пор. *Демон*
Свідки, 343
Свідчення, 190, 193, 268, 522
Світ, 3, 50, 52, 54, 62, 134, 481-482
Світло, 237

- Свобода людини, 56, 363-366, 425
- Святе Письмо, 13, 14, 17, 18-24, 62, 74, 217, 239, 240
- Святе Таїнство / Святі Таїнства, 146, 159, 168, 186, 194, 220, 222, 224-232, 248, 249, 250-350, 354, 357
- Святий Дух, 1, 6, 12, 15, 18, 19, 42, 45, 47, 85, 91, 94, 130, 132, 136-146, 155, 156, 159, 160, 161, 164, 192, 221, 222, 223, 230-231, 235, 252, 254, 256, 260, 263, 265, 267-268, 283, 298, 357, 366, 384, 387, 389, 390, 422, 427, 549, 557, 561, пор. *Пресвята Тройця*
- Святий/святі, 165, 209, 240, 242, 264, 294, 312, 429, 564
- Святі місця, 353
- Святі образи, 92, 240
- Святість Церкви, 165
- Святість, 75, 165, 188, 190, 231, 264, 346, 428
- Свято/свята, 289, 432, 450-454, 567
- Свячення
- єпископське, 326
 - священниче, 328
 - дияконське, 330
- Священик/священство, 263, 278, 302, 303, 308, 317, 324, 343, пор. *Рукоположення, Святе Таїнство, Пресвітер, Єпископ*
- Священна влада, 323
- Священство, 325, 334
- Сепарація (відокремлення) подругів, 348
- Серце Ісусове, 93
- Символи віри, 33-35, 357
- Син Божий, 1, 42, 83, 85, 90, 137, пор. *Христос, Ісус Христос, Слово*
- Сім'я (родина) 189, 350, 402, 453, 456-462, 565, пор. *Подружжя*
- Слабкість, 202
- Слава Божа, 53
- Слідування за Христом, 123, 434
- Слово Боже (ім'я), 9, 46, 86, 89, 137, 202, пор. *Христос*
- Слово Боже, 9, 13, 16, 18, 21, 23, 28, 32, 159, 186, 190, 277, 374, 429, 558, 570, 593, пор. *Святе Письмо і Катехизація*
- Слово, 238
- Слуга (Христос), 118
- Служба Божа (Свята Меса), 275, 432, пор. *Євхаристія*
- Служитель/служителі Святих Таїнств 225, 260, 270, 278, 293, 307, див. також *окремі Таїнства*
- Служіння, 323
- Смертельний, див. *Гріх*

- Смерть, 72, 77, 78, 125, 131, 205-206, 208, 213, 308, 311, 314, 316, 320, 354, 355, 471, 476
– Христа, 112, 115, 117, 118, 119, 124, 125, 149, 252, 271, 314, 354
- Смиренність (покора), 28, 107, 553, 573, 574, 582
- Смуток, 370
- Собор / Собори, 88, 185, 446
- Совість, 359, 372-377
- Сокрушення (глибоке розкаяння), 300, 303
- Солідарність, 414, 518
- Сопричастя
– церковне, 250, 321
– між християнами, 163, 167, 263, 585
– євхаристійне, 277, 290-293, 305, 349
- Сором'язливість, 530
- Сотворіння, 46, 50, 51, 52, 54, 59, 62, 63, 65, 67, 236, 337
- Соціальна справедливість, 404, 411-414, 509-519
- Соціальне (суспільне) вчення Церкви, 503, 509-520
- Союз, 7, 51, 340
– Старий, 8, 51, 102, 114, 169, 234, 236, 237, 253, 265, 276, 324, 418, 436, 437, 450, пор. *Старий Завіт*
– Новий, 8, 162, 234, 244, 340, пор. *Новий Завіт*
- Спадщина віри, 14, 15, 16
- Спасіння, 67, 119, 171, 230, 237, 261, 262, 314, 321, 366
- Спів, 239
- Співпраця, Святе Таїнство Рукоположення, 328
- Співчуття, 314
- Спільність (сопричастя) святих, 194-195, 211
- Сповідь, 246, 296, 303, 304, 305, 306, 311, 316, 432, пор. *Покаяння і примирення*
- Споглядання Бога, 125, 362, 533
- Спокуса, 74, 75, 596
– Ісуса, 106
- Спокутування (покута), 302, 303
- Спомин, 120, 271, 275, 280
- Справедливість, головна чеснота, 379, 381
- Старий Завіт, 21, 22, 23, 45, 118, 140, 141, 142, 148, 313, 340, 446, 538, пор. *Святе Письмо, Старий Союз*
- Старість, 316
- Страждання, 56, 72, 77, 281, 314
– Христа, 117, 119
- Страсті Христові, 112-124, 314, 319, 392, 543, пор. *Христос, Ісус Христос*

- Страх, 364, 370
Стриманість, головна чеснота, 379, 383
Стрітєння Ісуса в Храмі, 103
Структури гріха, 400
Субота, 450-452
Субсидіярність, 402, 403
Суд, 134, 135
 – совісти 376
 – Божий, Христовий, 205, 207, 208, 214, 215, 216
Суспільство, 191, 402-403, 405-410, 411-414, 457-458, 463-465, пор.
 Суспільне життя
Східний, див. *Церква і Літургія*
Східні Церкви, члени, 293

Т

- Таємниця Таїнства Сповіді, 309
Таїнство/таїнства
 – Бога, 4, 5, 40, 44-49, 144, пор. *Пресвята Тройця*
 – Ісуса, Христа, 86, 89, 101, 102, 103, 225
 – пасхальне, 122-125, 126, 218, 222, 223, 233-249
 – людини, 67
 – зла, 57
 – Церкви, 152
Тайна Вечеря, 120, 272, 276
Тварини, 507
Творець, 46, 50, 54, 66-72, 202, 416, пор. *Бог*
Творіння (створіння), 55, 64, 67
Терапевтична наполегливість, 471
Тіло
 – людське, 69, 110, 203, 204, 205, 356, 358, 474
 – людське тіло Христа, 90, 92, 124, 129, 130
 – Тіло Христове в Євхаристії, 271, 282, 593, пор.
 Переєстєствлення
 – церковне, 323
Тіло (плоть), 202, 432

У

- Убивати, 466-467
Убивство, 470
Убогість, 178, 532
Уподобення до Христа в Святому Таїнстві Рукоположення, 335

Управління Церквою, 187

Уряд

- священичий, 155, 177, 188, 218, 326, 335
- пророчий, 155, 177, 190, 326, 335
- царський, 155, 177, 191, 326, 335

Усиновлення, 50, 131, 230

Участь у суспільному житті, 405-411, 463-464

Учень / учні Христові, 127, 128, 129

Учительство (Учительський Уряд) Церкви, 10, 15, 16, 17, 19, 430, 559

Ф

Фізичне здоров'я, 319

Формула/формули

- сакраментальна, 256, 260, 267
- віри, 31, пор. *Символи*

Функція, див. *Уряд*

Х

Харизма / харизми, 159, 160, 194, 424, пор. *Святий Дух*

Хвороба, 313, 316, пор. *Страждання*

Хліб, 237, 273, 277, 279, 283, 284, 592-593

Храм – Єрусалимський, 113, 114, 115, 538

– Нового Союзу, 244

– Святого Духа, 147, 159

Хресна дорога, 353

Хресні батьки, 259

Хрест (= знак хреста)

Хрест, 108, 110, 122, 126, 254, 428

Хрещальня, 246

Хрещення, 34, 44, 147, 163, 177, 200, 224, 227, 250, 251, 252-264, 292, 297, 352, 354, 422– Ісуса, 105, 254

– Йоана Хрестителя, 105, пор. *Святе Таїнство / Святі Таїнства*

Християнин, 82, 163, 168

– некатолік, 292, 345

Християнське втаємничення, 250, 251-294, 295

Христос, 1, 6, 12, 38, 45, 46, 53, 57, 58, 82, 97-101, 109, 117-122, 131, 142, 149, 156, 157, 158, 181, 189, 206, 207, 218-225, 227, 229-230, 231-232, 233, 235, 236, 237, 240, 242, 243, 244, 246, 262, 267, 271-274, 276, 280, 281, 282, 283-285, 287, 292, 295, 297, 298, 299, 302, 306, 307, 312, 315, 319, 320, 322, 323, 324, 327, 328, 330, 335, 336; 357, 359, 362, 366, 420, 421, 422, 426, 428, 456, 491, 560, пор. *Месія*

Хтивість, 77, 297, 527, пор. *Жадоба*

Ц

Царство Боже, 107-108, 109, 111, 134, 258, 314, 590

Церква, 1, 9, 14, 15, 24, 30, 32, 48, 61, 109, 133, 137, 143, 144, 145, 147-152, 153-160, 161-193, 195, 196-197, 200-201, 209, 217, 218-220, 223, 224, 226, 230, 231, 233, 235, 242-243, 244, 248-249, 255, 259, 260, 262, 265, 268, 271, 274, 276, 278, 281, 286, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 299, 306, 310, 311, 312, 315, 319, 321, 322, 325, 326, 327, 329, 330, 333, 336, 340, 341, 343, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 366, 429-433, 438, 444, 548-549, пор. *Народ Божий*

Церковне (літургійне) правило, 243, 567

Церковне служіння, 181, 331

– освячувати, 326

– навчати, 326

– управляти, 326

Церковні Заповіді, 431, 432, пор. *Заповіді*

Церковні спільноти, члени, 293

Цнотливість, див. *Чистота*, 178, 488-494

Ч

Час, 131, 137, 149, 243, 322

Чаша, 273

Чесноти, 159, 371, 377 – богословські, 263, 384, 385, 558

– людські або головні, 378, 379

Чистилище, 210, 211

Чистота, 529-530

Чоловік і жінка в подружжі, 337, 343, 344, 345, 346, пор. *Подружжя і Розлучення*

Чоловіча стать, 333

Чудо /чуда 108

Штучна інсемінація, 499

Штучне запліднення, 499

Щастя, 361

ҮНҀН, 38

БІБЛІЙНІ СКОРОЧЕННЯ

Бут	Буття
Вих	Вихід
Втор	Второзаконня
Гл	Послання до Галатів
Ді	Діяння Апостолів
Еф	Послання до Ефесян
Євр	Послання до Євреїв
Єз	Книга пророка Єзекиїла
Іс	Книга пророка Ісаї
Йо	Євангеліє від Йоана
1 Йо	Перше Послання Йоана
Кл	Послання до Колосян
1 Кор	Перше Послання до Коринтян
2 Кор	Друге Послання до Коринтян
Лк	Євангеліє від Луки
2 Мак	Друга книга Макавеїв
Мр	Євангеліє від Марка
Мт	Євангеліє від Матея
Од	Одкровення
Пс	Псалми
1 Пт	Перше Послання Петра
2 Пт	Друге Послання Петра
Рм	Послання до Римлян
1 Сол	Перше Послання до Солунян
Тит	Послання до Тита
1 Тм	Перше Послання до Тимотея
2 Тм	Друге Послання до Тимотея
Флп	Послання до Филип'ян
1 Цар	Перша книга Царів
Як	Послання апостола Якова

ЗМІСТ

MOTU PROPRIO з нагоди ухвалення й опублікування Компендіюму Катехизму Католицької Церкви	3
--	---

Вступ	7
--------------------	---

ЧАСТИНА ПЕРША ВИЗНАННЯ ВІРИ

Розділ перший: «Вірую» – «віруємо»

Глава перша: Людина «здатна» прийняти Бога	17
--	----

Глава друга. Бог іде назустріч людині	18
Боже Об'явлення	18
Передавання Божого Об'явлення	19
Святе Письмо	20

Глава третя: Відповідь людини Богові	22
Вірую	22
Віруємо	23

Розділ другий: Визнання Християнської віри 25 |

Символ віри: Апостольський символ віри – Нікейсько- Константинопольський символ віри	27
---	----

Глава перша: Вірую в Бога Отця	29
Символи віри	29
«Вірую в Бога Отця, Вседержителя, Творця неба і землі»	29
Небо і земля	34
Людина	35
Гріхопадіння	36

Глава друга: Вірую в Ісуса Христа, Сина Божого єдинородного	37
І в Господа нашого Ісуса Христа, Сина Божого єдинородного	38
«Ісус Христос був зачатий від Духа Святого і народився від Діви Марії»	39
«Ісус Христос страждав за Понтія Пилата, і був розп'ятий, і помер, і був похований»	44

«Ісус Христос зійшов в ад і воскрес із мертвих третього дня»	46
«Ісус вознісся на небо, сидить праворуч Отця Всемогутнього»	48
«Звідти Він прийде судити живих і мертвих»	48
Глава третя: Вірую у Святого Духа	49
«Вірую у Святого Духа»	49
«Вірую у святу Католицьку Церкву»	51
<i>Церква в Божому задумі</i>	51
<i>Церква: Божий народ, Тіло Христове, храм Святого Духа</i>	52
<i>Церква – єдина, свята, соборна й апостольська</i>	53
<i>Вірні: єрархія, миряни, богопосвячене життя</i>	56
<i>Вірую в спільність святих</i>	59
<i>Марія – Мати Христа, Мати Церкви</i>	60
«Вірую у відпущення гріхів»	60
«Вірую у воскресіння тіла»	61
«Вірую у вічне життя»	61
«Аміль»	63

ЧАСТИНА ДРУГА

ЗВЕРШЕННЯ ХРИСТИЯНСЬКОГО ТАЙНСТВА

Розділ перший: Сакраментальна ікономія	69
Глава перша: Пасхальне Тайнство в часі Церкви	71
Літургія – діло Пресвятої Тройці	71
Пасхальне Тайнство у Тайнствах Церкви	72
Глава друга: Сакраментальне звершення Пасхального тайнства	73
Звершення літургії Церкви	73
<i>Хто звершує?</i>	73
<i>Як звершується?</i>	74
<i>Коли звершувати?</i>	75
<i>Де звершувати?</i>	75
Літургійні відмінності і єдність Тайнства	76
Розділ другий: Сім святих тайнств церкви	77
Глава перша: Тайнства християнського втаємничення	79
Святе Тайнство Хрещення	79
Святе Тайнство Миропомазання (Конфірмація)	81
Святе Тайнство Євхаристії	83
Глава друга: Тайнства зцілення	87

Святе Таїнство Покаяння та Примирення	87
Святе Таїнство Помазання недужих	90
Глава третя: Святі Таїнства для служіння сопричастю та місії	91
Святе Таїнство Рукоположення	91
Святе Таїнство Подружжя	94
Глава четверта: Інші літургійні відправи	97
Благословення та освячення	97
Християнський похорон	97

ЧАСТИНА ТРЕТЯ ЖИТТЯ У ХРИСТІ

Розділ перший: Покликання людини: життя в душі	103
Глава перша: Гідність людської особи	105
Людина як образ Божий	105
Наше покликання до блаженства	105
Свобода людини	106
Моральність пристрастей	107
Моральна совість	108
Чесноти	109
Гріх	111
Глава друга: Людська спільнота	112
Особа і суспільство	112
Участь у суспільному житті	113
Соціальна справедливість	114
Глава третя: Боже діло спасіння: закон і благодать	115
Моральний закон	115
Благодать і оправдання	116
Церква – мати і вчителька	118
Розділ другий: Десять заповідей	119
Вихід 20, 2-17 – Второзаконня, 5, 6-21 – Катехитичні формули	121
Глава перша: «Люби Господа, Бога твого, всім твоїм серцем, усією твоєю душею і всією думкою твоєю»	124
Перша заповідь: Я Господь, Бог твій. Хай не буде в тебе інших богів, крім мене	124
Друга заповідь: Не зивай намарно імени Господа, Бога твого	125

Третя заповідь: Пам'ятай день святій святкувати	126
Глава друга: «Люби ближнього твого, як самого себе»	127
Четверта заповідь: Шануй батька твого і матір твою	127
П'ята заповідь: Не убий	129
Шоста заповідь: Не чини перелобу	133
Сьома заповідь: Не кради	136
Восьма заповідь: Не свідчи неправдиво	138
Дев'ята заповідь: Не пожадай жінки ближнього твого	140
Десята заповідь: Не пожадай власности ближнього твого	141

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА
ХРИСТИЯНСЬКА МОЛИТВА

Розділ перший: Молитва у християнському житті	147
Глава перша: Об'явлення молитви	149
Об'явлення молитви у Старому Завіті	149
Молитва сповна об'явлена і зrealізована в Ісусі	150
Молитва у Церкві	152
Глава друга: Передання молитви	153
Джерела молитви	153
Шлях молитви	153
Провідники в молитві	154
Глава третя: Молитовне життя	155
Способи молитви	155
Молитва як боротьба	156
Розділ другий: Молитва Господня	159
Отче наш	159
«Короткий зміст усього Євангелія»	161
«Отче наш, що еси на небесах»	161
Сім прохань	162
Додаток	169
А) Загальні молитви	171
Б) Формули католицького віровчення	184
Предметний покажчик	186
Біблійні скорочення	203

КАТЕХИЗМ
КАТОЛИЦЬКОЇ
ЦЕРКВИ

Компендіум

Художнє оформлення
Роман Скиба

Літературний редактор
Галина Наконечна

Комп'ютерна верстка
Ростислав Рибчанський

*Перевірка перекладу та богословська редакція тексту Компендіюма
здійснені робочою групою у складі:*
о. Святослава Шевчука, с. Луїзи Цюпи, СНДМ, о. Тараса Барщевського

Підп. до друку 11.12.2007. Формат 60х90/16.
Папір офс. Офс. друк. Ум.-друк. арк. 11,5.
Ум. фарбовідб. 46,4. Обл.-вид. арк. 8,6.

Видавництво «Свічадо»
79008, Львів, а/с 808, вул. Винниченка, 22
тел. (032) 297-16-33
e-mail: post@svichado.com, url: www.svichado.com

Віддруковано в друкарні